

VIJFTIG JAAR CONCERTBEZOEK IN UTRECHT

De ontwikkeling van het vaste concertpubliek van klassieke muziek tussen
1961, 1993 en 2013

Inge Gabriëls

3466841, I.Gabriels@students.uu.nl

MA Kunstbeleid en -management

Begeleid door dr. Philomeen Lelieveldt

Augustus 2013

Omslagfoto: Vredenburg Leidsche Rijn

Inhoudsopgave

Inleiding	7
1961 - Het Gehoor Gehoord.....	7
1993 - Het Luisterpeloton	8
2013 - Vijftig jaar concertbezoek in Utrecht.....	8
Hoofdvraag.....	9
Deelvragen	9
Veranderingen in de context van het concertbezoek.....	9
<u> Methode:</u>	
Vaste bezoekers.....	11
Periode.....	13
Opzet enquête.....	13
Populatie.....	14
Benadering	14
Respons	15
Verwerking.....	16
Literatuuronderzoek	16
Leeswijzer	17
Hoofdstuk 1: Demografische contouren	20
Inleiding	20
Geslacht.....	20
Woonplaats.....	21
Vervoer.....	22
Leeftijdsopbouw.....	23
Burgerlijke staat	27
Lidmaatschap omroepvereniging	27
Religie	28
Kinderen.....	29
Opleiding.....	30
Beroep	32
Pensioen	34

Samenvatting.....	35
Hoofdstuk 2: Over de abonneerders	38
Welke abonnementen	38
Seriekeuze	40
Serie(s) volgend jaar	42
Series vroeger.....	43
Losse kaartkoop voor abonnement.....	45
Concerten overslaan	46
Samenvatting.....	48
Hoofdstuk 3: Over de frequente bezoekers	50
Bezoekfrequentie.....	50
Over een abonnement.....	51
Samenvatting.....	52
Hoofdstuk 4: Achtergrond van het concertbezoek	53
Hoe lang bezoeker Vredenburg.....	53
Keuzeabonnement	53
Bezoek aan andere muzikuitvoeringen.....	55
Eerste concertbezoek.....	57
Samenvatting.....	61
Hoofdstuk 5: Deelname aan andere culturele activiteiten.....	64
Actieve muziekbeoefening.....	64
Vroeger thuis muziek gemaakt.....	67
Bezoek aan bioscoop, theater en museum.....	68
Samenvatting.....	69
Hoofdstuk 6: Mediagebruik	71
Inleiding	71
Lezen	72
Foto's en filmpjes.....	73
Buiten de concertzaal muziek luisteren.....	73
Luistergedrag.....	75
Media in verhouding tot concertbezoek.....	75

Samenvatting.....	77
Hoofdstuk 7: De sociale context van concertbezoek.....	79
Sociale mobiliteit	79
Oud en nieuw publiek	80
Kenmerken oud en nieuw publiek.....	82
Sociale contacten.....	84
Kleding.....	87
Drempels voor concertbezoek.....	87
Aanvangstijd, lengte en toelichting op het concert	92
Samenvatting.....	96
Hoofdstuk 8: De muzikale smaak	99
Variatie.....	99
Componisten	100
Solisten.....	107
Dirigenten.....	109
Orkesten en ensembles	110
Samenvatting.....	111
Hoofdstuk 9: Het vaste publiek en de moderne muziek.....	113
Moderne componisten.....	113
Houding tegenover moderne muziek	115
Moderne muziek voor of na de pauze	116
Samenvatting.....	117
Conclusie	119
Resultaten.....	119
Discussie	123
Bibliografie	126
Bijlagen	129
Bijlage 1: Vragenlijst abonneementhouders	130
Bijlage 2: Vragenlijst frequente bezoekers	152
Bijlage 3: Lijst van woonplaatsen	171
Bijlage 4: Lidmaatschap omroeporkesten gekruist met geselecteerde series	172

Inleiding

De herhaling van *Het gehoor gehoord* werd in 1993 aangevat in de verwachting dat een dergelijke onderneming meer gedetailleerde kennis over de samenstelling en het gedrag van het muziekpúblic over langere termijn zou opleveren.¹

Dit schreef Cas Smithuijsen in *Het luisterpeloton. Twee generaties concertgangers vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonenthouders in 1961 en 1993* uit 1997. Dat onderzoeksverslag schreef hij na het onderzoek in 1993 naar de abonenthouders van klassieke muziek bij Muziekcentrum Vredenburg als vervolgonderzoek op *Het Gehoor Gehoord*. In 1961 werd er namelijk onderzoek gedaan naar de abonenthouders van het Utrechts Stedelijk Orkest, dat werd beschreven door Hugo de Jager en Wim Zweers in *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder de regelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. In 2013 is het onderzoek wederom herhaald onder het vaste públic van klassieke muziek bij Vredenburg.

1961 - Het Gehoor Gehoord

In 1962, nu ruim vijftig jaar geleden, werd het rapport *Het Gehoor Gehoord* uitgebracht. Dit was gebaseerd op een verkenningsonderzoek in 1961 naar de samenstelling, het gedrag en de smaak van de abonenthouders van de series van het Utrechts Stedelijk Orkest, dat destijds in Tivoli in Utrecht speelde. Er werden ruim 500 interviews gehouden aan de hand van een uitgebreide vragenlijst met 77 vragen. Het doel van dit onderzoek was om feiten te verzamelen. De kennis die er destijds was over het concertpúblic was voornamelijk gebaseerd op veronderstellingen en ervaring. De taak van het onderzoek was om concrete gegevens te verschaffen.²

De belangrijkste resultaten van het onderzoek worden hier beschreven. Bij de ondervraagde abonenthouders waren er twee keer zoveel ouderen als jongeren te vinden, behalve bij de serie met moderne muziek, waar de verhouding andersom lag.³ De meerderheid had echter pas korter dan vijf jaar een abonnement en een groot deel twijfelde of zij het jaar daarop een abonnement zouden nemen.⁴ Het bleek dat de bezoekers voornamelijk hoogopgeleid zijn en een hoog beroep uitvoeren. Met de vakbondsconcerten werden meer arbeiders en lageropgeleiden naar de concertzaal getrokken, maar men was niet optimistisch over het werven van nieuw públic uit de lagere sociale klassen. Het nieuwe geworven públic kwam voornamelijk uit de hoogste beroepsgroep.⁵ De culturele achtergrond van het gezin en de opvoeding speelden een grote rol. Het was van invloed op het concertbezoek, maar ook op het zelf bespelen van een instrument, de leeftijd waarop men voor het eerst een concert bezocht en dergelijke. Er werd meer aan actieve muziekbeoefening gedaan door ouderen dan door jongeren.⁶ Uit de vragen over de smaak van de abonenthouders, bleek dat men vooral de gevestigde componisten van voor 1900 noemde en dat men een afkeer had voor de moderne componisten.⁷

Een belangrijk aspect in het onderzoek waren de sociale factoren, met name het opleidings- en beroepsniveau. Er werd een onderscheid gemaakt tussen oud publiek, dat al van jongs af aan tot de bezoekers behoorde en nieuw publiek, dat pas later de gang naar de concertzaal vond. Hierbij werd de vraag gesteld of het nieuwe publiek ook eigen kenmerken had. Het nieuwe publiek bleek lager opgeleid te zijn en de ouders bleken een minder grote invloed te hebben. Bij het eerste concertbezoek werd het nieuwe publiek minder dan het oud publiek meegenomen door ouders en meer door anderen.⁸

1993 - Het Luisterpeloton

In 1993 werd het onderzoek opnieuw uitgevoerd, ditmaal onder bezoekers van de series van Vredenburg, aangezien het Utrechts Stedelijk Orkest inmiddels niet meer bestond. Volgens min of meer dezelfde opzet werden alle verzamelde gegevens vergeleken met de resultaten uit *Het Gehoor Gehoord*. Dat resulteerde in het rapport *Het Luisterpeloton*, dat in 1997 uitkwam. Daarin werd beschreven dat de sociale verschillen binnen de groep van abonneementhouders waren afgenomen. Dit kwam voornamelijk door het gestegen opleidingsniveau, waardoor de groep homogener was geworden. Een belangrijk gevolg hiervan was dat de verschillen tussen het oud publiek en het nieuw publiek ook waren afgenomen.⁹ De leeftijd van de bezoekers was toegenomen. Er was sprake van vergrijzing van het publiek. Volgens Het Luisterpeloton was het abonnementspubliek niet alleen grijzer, maar ook wijzer geworden. Men koos nog duidelijker voor de gevestigde componisten en de belangstelling voor moderne muziek was afgenomen. Daarbij was het Nederlandse aandeel bij de genoemde componisten kleiner geworden.¹⁰ Het verband tussen concertbezoek en actieve muziekbeoefening werd wederom gevonden, maar de invloed van ouders wat betreft het eerste concertbezoek was afgenomen. De rol van anderen en van de school was belangrijker geworden, wat samenhangt met de gemiddeld hogere leeftijd van het eerste concertbezoek.¹¹ Ten slotte was de opkomst van de media in 1993 een belangrijk onderwerp. Door de toenemende mogelijkheden om thuis muziek te luisteren, raakte de concertzaal haar monopoliepositie op voortbrengen van muziek steeds meer kwijt. Het bleek echter dat de media en de concertzaal geen concurrenten van elkaar waren, maar dat de media zorgden voor aanvulling en verdieping.¹²

2013 - Vijftig jaar concertbezoek in Utrecht

In dit onderzoek zullen de hierboven beschreven onderzoeken uit 1961 en 1993 nogmaals worden herhaald. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in het kader van mijn afstudeeronderzoek voor de masteropleiding Kunstbeleid en –Management aan de Universiteit Utrecht en mijn daarbij behorende stage bij Muziekcentrum Vredenburg. Het doel is bijdragen aan de theorievorming over de relatie tussen de sociale kenmerken van het concertpubliek van klassieke muziek en de omgang van dat publiek met de concertpraktijk, door een vergelijking te maken van de samenstelling en kenmerken van het vaste publiek tussen 1961, 1993 en 2013. Op deze manier worden trends in demografische gegevens, gedrag en smaak van het concertpubliek over de afgelopen 50 jaar in kaart gebracht. Een meer praktisch doel dat daaruit voortvloeit, is dat de gegevens uit dit onderzoek kunnen leiden tot aanbevelingen voor het toekomstige publieksbeleid van Vredenburg.

Hoofdvraag

De hoofdvraag van dit onderzoek is als volgt: Hoe heeft het vaste concertpubliek van klassieke muziek in Vredenburg zich tussen 1961, 1993 en 2013 ontwikkeld qua samenstelling, de context van het concertbezoek, het luistergedrag en de muzikale smaak?

Deelvragen

In dit onderzoek wordt een beeld gevormd van de samenstelling, het gedrag en de smaak van het vaste concertpubliek en de context van hun concertbezoek. Er worden veel vragen gesteld over bijvoorbeeld demografische gegevens, welke media de respondent gebruikt en naar welke componisten het liefst wordt geluisterd. De verschillende onderwerpen zijn onderverdeeld in de volgende deelvragen, waarbij zoveel mogelijk de indeling van voorgaande onderzoeken is aangehouden.

- Hoe is het concertpubliek samengesteld qua demografische contouren?
- Hoe staan de abonneementhouders en de frequente bezoekers tegenover het abonnement?
- Hoe ziet de achtergrond van het concertbezoek eruit?
- Aan welke andere culturele activiteiten nemen concertbezoekers deel?
- Welke media worden gebruikt en hoe zijn de media van invloed op het concertbezoek?
- Hoe ziet de sociale context van het concertbezoek eruit?
- Wat is de muzikale smaak van het publiek?
- Hoe denken de bezoekers anno 2013 over moderne muziek?

Veranderingen in de context van het concertbezoek

Er is het één en ander veranderd sinds de vorige onderzoeken, niet alleen in de samenleving als geheel, maar ook bij Vredenburg. Hieronder zullen enkele ontwikkelingen die van belang zijn in dit onderzoek worden toegelicht.

In 1961 werd het onderzoek nog gezien als een primeur:

Een onderzoek naar de samenstelling en de meningen van een orkestpubliek behoort stellig niet tot de routine-onderzoekingen van het Sociaal Instituut te Utrecht. Sterker nog, er zijn ons geen voorbeelden bekend van studies die op soortgelijke wijze zijn verricht. Waaruit dan gekonkludeerd kan worden, dat het Instituut meent een primeur op dit gebied te brengen.¹³

Inmiddels zijn er tal van dit soort onderzoeken gedaan naar het publiek klassieke muziek. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) doet onderzoek naar de culturele belangstelling van de Nederlandse bevolking. Sinds 1995 publiceert het SCP studies hierover onder de noemer *Het culturele draagvlak*.¹⁴ Klassieke muziek heeft ook een plaats in deze onderzoeken. Zo blijkt uit cijfers van het SCP dat in 2007 14% van de Nederlanders een uitvoering van klassieke muziek (inclusief opera) bezoekt. 11% was een incidentele bezoeker en slechts 3% van de gehele Nederlandse bevolking bezoekt regelmatig (één keer per kwartaal of vaker) een klassiek concert. Hierin is sinds de jaren '80 nauwelijks iets veranderd.¹⁵

In de Nederlandse samenleving en de context van het concertbezoek hebben zich verscheidene veranderingen voorgedaan ten opzichte van voorgaande onderzoeken. Zo raken over het algemeen in Nederland steeds meer mensen hogeropgeleid en worden mensen steeds ouder. In Het Luisterpeloton werd geconstateerd dat het abonnementspubliek meer hogeropgeleid en ouder was geworden ten opzichte van 1961. De vergrijzing van het klassiekemuziekpubliek vormt een veelbesproken thema. De aanwas van jonge bezoekers neemt steeds verder af en de oudere bezoekers worden alleen maar grijzer.¹⁶ De sterke grenzen tussen sociale verschillen zijn verder vervaagd, maar ook binnen de cultuur en smaakpatronen lijken duidelijke grenzen te verdwijnen. Mixen van hoge en lage cultuur zijn niet meer vreemd (denk bijvoorbeeld aan het optreden van Armin van Buuren met het Concertgebouworkest tijdens de troonswisseling in april 2013), maar mensen consumeren ook meer verschillende vormen van cultuur. Richard Peterson omschreef het fenomeen dat mensen deelnemen aan verschillende vormen van cultuur en zowel aan hoge als aan lage cultuur met de term ‘culturele omnivoriteit’.¹⁷ Door de kleiner wordende sociale verschillen, nemen verschillende lagen van de bevolking bepaalde kenmerken in gedrag van elkaar over.¹⁸ Volgens de informaliseringstheorie van socioloog Cas Wouters worden de sociale omgangsvormen steeds soepeler.¹⁹ Deze informalisering is ook de concertzaal binnengetreten, maar Cas Smithuijsen stelt dat er desondanks nog regels zijn, waaraan de vaste bezoekers gewend zijn, die voor nieuwkomers en potentiële bezoekers een drempel vormen, omdat zij zich niet op hun gemak voelen bij deze regels.²⁰ Cultuursocioloog Hans Abbing brengt dit in verband met de vergrijzing van het klassiekemuziekpubliek. Jongeren voelen zich tegenwoordig niet meer thuis in de strenge concertetiquette, vanwege de informalisering van de samenleving.²¹ Er is dan ook veel discussie over of de setting van klassieke concerten veranderd zou moeten worden en of dit een oplossing zou kunnen zijn voor de vergrijzing.²² Sociologische onderzoeken naar de samenstelling, het gedrag en de smaak van het publiek van klassieke muziek zijn en worden anno 2013 dus wel veelvuldig uitgevoerd.

Daarnaast heeft Vredenburg in de afgelopen periode te maken gehad met een verhuizing. Muziekcentrum Vredenburg zat in 1993 op het Vredenburgplein in de binnenstad van Utrecht en heeft daar gezeten tot en met 2007. Op die plek, om de oude grote zaal heen, wordt op het moment een groot muziekgebouw neergezet waarin alle muziekgenres in vijf zalen samenkomen onder één dak. Door deze verbouwing, zijn de concerten van Vredenburg tijdelijk verplaatst naar twee andere locaties in Utrecht. De grote zaal wordt vervangen door wat ook wel de ‘Rode Doos’ wordt genoemd in de wijk Leidsche Rijn. De kleinere concerten, met name kamermuziek en jazz, worden gehouden in de Leeuwenbergh in de binnenstad. De zalen hebben een capaciteit van respectievelijk ruim 1500 en 250 bezoekers. Eén van de gevolgen is dat er 40% minder concerten worden geprogrammeerd en er een minder breed aanbod is.²³ In 2014 zal Muziekcentrum Vredenburg in een nieuwe organisatie samen met poppodium Tivoli weer terugkeren naar de oude locatie op het Vredenburgplein.

Eén van de grootste ontwikkelingen de afgelopen decennia heeft zich afgespeeld op het terrein van de technologie en daarmee de media. In 1961 gaf minder dan een kwart van de respondenten aan een televisie te bezitten en werd er gevraagd naar het gebruik van radio en

grammofoon/band. Ruim dertig jaar daarna, in 1993, werd alleen de cd-speler hieraan toegevoegd. Anno 2013 is er veel veranderd als het gaat om de media. Ten eerste zijn de oude media verbeterd in kwaliteit en verbreed in aanbod. Zo is de kwaliteit van geluidsapparatuur sterk verbeterd en zijn er op de televisie veel gespecialiseerde kanalen bijgekomen, zoals de zender BravaNL die uitsluitend klassieke muziek uitzendt, het digitale themakanaal Cultura van de Publieke Omroep en de internationale klassiekemuziekzender Mezzo. Ten tweede zijn er door de digitalisering nieuwe media bijgekomen. Naast de radio, televisie en de cd zijn er nu bijvoorbeeld ook pc's en mp3-spelers om muziek op te luisteren. Met de opkomst van het internet is daarnaast veel informatie overal en gemakkelijk te verkrijgen. De mogelijkheden om muziek buiten de concertzaal te beluisteren zijn hiermee de laatste jaren sterk toegenomen.

Methode

Vaste bezoekers

Het begrip 'vaste bezoekers' vormt een kernbegrip in dit onderzoek. De vorige twee onderzoeken gingen enkel over de abonneementhouders van het Utrechts Stedelijk Orkest (1961) en Vredenburg (1993). Midden jaren '90 was er echter al in de kranten te lezen dat het aantal abonneementen op klassieke muziek in heel Nederland terugliep, zo ook bij Vredenburg. Dit verlies werd gecompenseerd door een toenemend aantal bezoekers dat losse kaarten kocht. Er werden toen al ideeën naar voren geschoven dat bezoekers zich niet ver van tevoren wilden vastleggen en zelf concerten wilden kiezen. Daarom voerde bijvoorbeeld het Rotterdams Philharmonisch een keuzeabonneement in: wanneer men zes losse kaarten tegelijk kocht, hoefde men er maar vijf te betalen.²⁴ Bij Vredenburg bestaat een dergelijk abonneement inmiddels ook. Bij aankoop van kaarten voor vier of meer concerten tegelijk, ontvangt men 15% korting op het totaalbedrag.²⁵ Sinds de jaren '90 heeft deze trend doorgezet en de verwachting is dan ook dat de populariteit van de abonneementen steeds verder achteruitloopt en het aantal lossekaartkopers toeneemt. Het is zelfs mogelijk dat het abonneement in de toekomst helemaal zal verdwijnen. Daarom is in dit onderzoek naast de abonneementhouders ook de groep frequente bezoekers die geen abonneement heeft meegenomen. De keuze voor het toevoegen van de frequente bezoekers heeft echter tot gevolg dat de vergelijkbaarheid van de populatie in 2013 met die van 1993 en 1961 in het geding raakt, omdat in de vorige onderzoeken alleen abonneementhouders zijn ondervraagd. Gezien de hierboven beschreven ontwikkelingen, is het echter noodzakelijk om niet meer alleen te focussen op de abonneementhouders. Wanneer over een aantal jaar dit onderzoek eventueel nogmaals wordt herhaald, zal de groep frequente bezoekers een nog belangrijkere, misschien wel de belangrijkste rol spelen. Door deze groep ook mee te nemen kunnen er uitspraken worden gedaan over hoe de abonneementhouders en de frequente bezoekers zich tot elkaar verhouden.

De vaste bezoekers worden in het huidige onderzoek dus opgedeeld in twee soorten bezoekers: de abonneementhouders en de frequente bezoekers. De frequente bezoeker wordt gedefinieerd als een bezoeker die minstens drie keer per seizoen een klassiek concert in

Vredenburg bezoekt, maar geen abonnement heeft. De frequente bezoeker koopt dus losse kaarten.²⁶

De abonneementhouders zijn de bezoekers die voor het seizoen 2012-2013 een door Vredenburg samengesteld pakket concerten hebben gekocht, een abonnement of ook wel serie genoemd. Vredenburg biedt de bezoeker elk seizoen ongeveer 30 abonnementen aan in klassieke muziek, wereldmuziek, jazz, popmuziek en kinderconcerten. Dit onderzoek gaat niet over de abonneementhouders van al die series, maar slechts over een selectie van series. Dat zijn de series die overeenkomen met degenen die in 1993 zijn gekozen. Op deze manier wordt de vergelijkbaarheid met voorgaande onderzoeken gewaarborgd. Dit onderzoek gaat dus niet over alle abonneementhouders van Vredenburg, maar slechts over degenen die een abonnement hadden op minstens één van de geselecteerde series.

Het onderzoek in 1961 werd gehouden onder de abonneementhouders van het Utrechts Stedelijk Orkest, destijds het vaste orkest van de stad. Het orkest verzorgde vijf series. Eén op de maandag, op de woensdag en de donderdag, de moderne serie en vakbondsconcerten.²⁷ In 1993 was er in Utrecht geen sprake meer van één vast orkest, maar programmeerde Vredenburg verschillende orkesten en ensembles. Dit resulteerde in een brede programmering van diverse orkesten en ensembles uit binnen- en buitenland. Daarom is in 1993 nog wel besloten om de nadruk op orkestmuziek te laten liggen, met de orkestenserie, het romantisch pianoconcert, de omroepenserie en de zondagconcerten, maar zijn ook de series barok & klassiek en de nieuwe serie meegenomen. Destijds zijn er dus zes categorieën geselecteerd, waarbij de nadruk lag op symfonische muziek in de grote zaal. Deze focus is in 2013 omwille van de vergelijkbaarheid aangehouden. Er zijn wederom zes (groepen van) series gekozen die overeenkomen met de selectie van 1993. Zie hiervoor tabel 1.

Tabel 1 Overeenkomstige series 1993 en 2013

<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>Afkorting</i>
Orkestenserie	Internationale Toporkesten	IT
Omroepenseries (TROS, KRO Veronica)	Vrijdag van Vredenburg ²⁸	VvV
Romantisch Pianoconcert	Pianoconcerten	Piano
Barok & Klassiek	Barokorkesten	Barok
Zondagconcerten Matinee en Half Acht	Romantiek op Zondag	RZ
Nieuwe Serie	Nieuwe Series ²⁹	NS

De geselecteerde series vonden alle plaats in Vredenburg Leidsche Rijn (de tijdelijke grote zaal). De Nieuwe Series vormen hierop een uitzondering, deze worden in de Leeuwenbergh (de tijdelijke kleine zaal) uitgevoerd. De Nieuwe Series bestaan uit twee series in de kleine zaal, namelijk Nieuw Klassiek en Fonkelnieuw Werk. De focus ligt op concerten in de grote zaal, maar om toch de groep bezoekers van hedendaagse muziek mee te nemen, zijn de twee series Nieuw Klassiek en Fonkelnieuw Werk uit de Leeuwenbergh meegenomen.

Er is een belangrijk verschil tussen de series nu en de series in 1993. Zoals hierboven al geschreven is het aanbod van Vredenburg door de verhuizing naar de tijdelijke locaties verminderd. De geselecteerde series in 1993 bevatten doorgaans rond de 9 concerten, de Nieuwe Serie maar liefst 14. In 2013 tellen de series nog maar rond de 5 concerten, met 3 als minst en 9 als meest (zie tabel 2.3). Het aantal concerten per serie is dus afgenomen. Daarbij behoorden de concerten in 1993 steeds maar tot één serie, terwijl de series in 2013 overlap in concerten kenden. Het totaal aantal concerten van de geselecteerde series is gehalveerd. In 1993 bestonden de geselecteerde series bij elkaar uit 104 concerten, in 2013 zijn dit er nog maar 51. Van die 51 concerten behoort de helft tot twee of meer series.

Periode

Er is voor gekozen om de steekproef te houden onder de vaste bezoekers van seizoen 2012-2013. In de voorgaande onderzoeken is er ook voor het actuele seizoen gekozen. Een belangrijke aantekening bij de keuze voor het actuele seizoen is dat de enquête in maart/april 2013 werd afgenomen en het seizoen liep tot en met mei. Dat betekent dat het seizoen nog niet helemaal was afgelopen ten tijde van de enquête. De abonneementhouders hadden toen wellicht nog niet alle concerten in hun serie(s) bezocht. We gaan er echter vanuit dat men zich al wel een mening had gevormd over het abonnement en doordat in maart/april de brochures voor het nieuwe seizoen al werden uitgebracht, kon men alweer gaan nadenken over het nieuwe seizoen 2013-2014. Was er voor het laatst afgeronde seizoen, 2011-2012, gekozen, dan zouden mensen meer dan een jaar terug moeten denken, wat problemen zou kunnen opleveren in de betrouwbaarheid van de antwoorden. Daarbij zouden er misschien mensen bijzitten die in het huidige seizoen geen bezoeker meer zijn, waardoor vragen over het toekomstige concertbezoek dan niet meer van toepassing zouden zijn.

De keus voor het seizoen 2012-2013 brengt voor de frequente bezoekers mogelijk het nadeel met zich mee dat bezoekers die in de laatste paar maanden nog kaarten hebben gekocht, nu misschien geen deel uitmaakten van de populatie. Ook was het voor de frequente bezoekers die wel zijn geselecteerd misschien nog onduidelijk hoe die laatste maanden ingevuld zouden worden, omdat zij zich pas later vastleggen op concerten dan de abonneementhouders. Er is echter vanuit gegaan dat in die laatste paar maanden van het seizoen de populatie frequente bezoekers niet meer zodanig zou veranderen dat dit de uitkomsten van het onderzoek zou beïnvloeden. Bovendien is het aannemelijk dat frequente bezoekers minder strikt in seizoenen denken dan abonneementhouders.

Opzet enquête

Er ontstond een evenwicht tussen het onvermijdelijk aanpassen van de vragen aan de realiteit van 1993 enerzijds, en het zo veel mogelijk vergelijkbaar houden van de oude en nieuwe enquête anderzijds.³⁰

Dit schreef Cas Smithuijsen in Het Luisterpeloton. Ook in 2013 werd de balans gezocht tussen het aanpassen van de vragenlijst op het heden en de vergelijkbaarheid met voorgaande onderzoeken. Op een paar punten was het aanpassen van de vragenlijst onvermijdelijk. Ten

eerste moesten er door de toevoeging van de groep frequente bezoekers twee verschillende vragenlijsten worden gemaakt. De ene versie was voor de abonneerders met de vragen over het abonnement en de andere versie was zonder die vragen voor de frequente bezoekers. Voor de frequente bezoekers zijn een aantal extra vragen toegevoegd over hun bezoekfrequentie en houding tegenover een abonnement. Ten tweede vereisten de vragen over het mediagebruik om een aanpassing. Zoals hierboven al beschreven is er sinds de voorgaande onderzoeken veel veranderd op het gebied van de media. Het was daarom noodzakelijk om deze vragen aan te passen aan de realiteit van 2013. Verder is er bij een aantal vragen de optie ‘anders’ of ‘andere mening’ toegevoegd met de mogelijkheid om hier een toelichting bij te geven. Zo kregen de respondenten de mogelijkheid om ook buiten de vastgestelde opties te kunnen antwoorden. Ook is bij enkele vragen de formulering aangepast ter verduidelijking voor de respondent. Belangrijke veranderingen in de vraagstelling worden bij het desbetreffende onderwerp uitgelegd. Zie voor de complete vragenlijsten bijlage 1 en 2.

Populatie

De totale populatie van de vaste bezoekers omvat 1821 mensen. Deze populatie is volgens bovenstaande criteria door Vredenburg uit haar klantenbestand geselecteerd. Van die 1821 mensen hebben er 1402 een abonnement en zijn 419 frequente bezoekers. In 1993 bestond de totale populatie uit 8000 abonneerders, dat was een verdubbeling van het aantal in 1961, toen er 4000 abonneerders waren. Anno 2013 is dit aantal flink gedaald. De populatie abonneerders van de geselecteerde series was 1402. Het totaal aantal abonneerders bij Vredenburg in het seizoen 2012-2013 was 2495. In totaal hebben 7205 mensen een kaartje gekocht voor een klassiek concert dat seizoen.

Alles bij elkaar waren er in het seizoen 2012-2013 158 klassieke concerten verdeeld over symfonische muziek (42), kamermuziek (77), oude muziek (15) en eigentijdse muziek (24). Dit is 55,8% van het totale aantal evenementen in Vredenburg. In totaal werden er 123.398 tickets verkocht over 13.614 unieke kaartkopers.

Benadering

Bij de voorgaande onderzoeken werd er een steekproef getrokken, waarin 500 mensen een telefonische enquête aflegden. Vragenlijsten telefonisch afnemen vergt echter veel tijd, in voorgaande edities zijn er telefoonteams van studenten ingezet die een maand lang bezig waren om de gegevens te verzamelen. Tegenwoordig maakt het internet het mogelijk om dit veel sneller te doen en veel mensen tegelijkertijd te benaderen. Er is dan ook gekozen voor een online enquête. Het nadeel van vragenlijsten via het internet is dat ze over het algemeen een lagere respons hebben dan andere methodes.³¹ Een ander probleem is dat je hierdoor de mensen die geen internet hebben uitsluit. De leeftijd van de vaste bezoekers van Vredenburg is hoog en het internetgebruik van ouderen relatief laag.³² Om de representativiteit te waarborgen, was het daarom nodig om ook de niet-internetgebruikers te benaderen. Daarom hebben de mensen van wie geen e-mailadres bekend was, een vragenlijst per post toegestuurd gekregen. Enquêtes per post zijn ook efficiënter dan per telefoon, omdat het zowel de onderzoeker als de respondent minder tijd kost en de respondent de enquête in kan vullen wanneer het hem/haar uitkomt. Daarbij komt deze methode het meest overeen met de online

methode, de mensen krijgen bij beide de vragenlijst thuisgestuurd en kunnen die in hun eigen tijd en eigen tempo invullen. Zo blijft het verschil in invloed van de manier van afname tussen de twee verschillende methodes beperkt.

De steekproef bij de voorgaande onderzoeken omvatte dus 500 respondenten. Het doel was in deze editie om weer dat aantal respondenten te halen. Gezien de gebruikelijke respons op online enquêtes (32%)³³ en de respons op eerdere enquêtes onder het publiek van Vredenburg, is besloten om de gehele populatie te benaderen. Alle mensen van wie een e-mailadres bekend was, hebben op 26 maart 2013 per e-mail een online enquête ontvangen. Van 300 mensen (16,47%) was echter geen e-mailadres bekend, zij hebben in diezelfde week per post een enquête toegestuurd gekregen. Om mensen te stimuleren de vragenlijst in te vullen, konden zij kans maken op vrijkaarten voor verschillende concerten in Vredenburg Leidsche Rijn en De Leeuwenbergh. In totaal zijn er 12 keer 2 concertkaartjes verloot.

Uiteindelijk is echter niet de hele populatie bereikt. Een deel wordt door het online enquêteprogramma Survey Monkey geblokkeerd. Dat zijn de mensen die al eerder hebben aangegeven niet te willen deelnemen aan enquêtes. Daarnaast worden een aantal e-mails gebouncet, doordat ze op de één of andere manier niet bezorgd kunnen worden. Volgens Survey Monkey zijn er in totaal 1374 e-mails verzonden. Survey Monkey geeft ook aan dat er daarvan 30 zijn gebouncet. De mogelijkheid dat er meer niet zijn aangekomen daargelaten, zijn er dus 1344 bezoekers geweest die per e-mail een uitnodiging om deel te nemen aan de enquête hebben ontvangen. De kans dat de postversie de geadresseerde niet heeft bereikt, is veel kleiner, omdat Vredenburg concertkaarten nog uitsluitend via de post verstuurt en daardoor over geldige woonadressen beschikt.

Respons

Uiteindelijk zijn er 746 reacties verwerkt, wat een respons oplevert van 41%, uitgaande van de totale populatie. In tabel 1 staat een verdeling van het aantal respondenten over de twee bezoekersgroepen (abbonementhouders en frequente bezoekers) en de twee verschillende methodes van verzameling (online en via de post). Het valt op dat het responspercentage van de abbonementhouders hoger ligt dan dat van de frequente bezoekers. Dit zou te maken kunnen hebben met dat abbonementhouders meer gebonden zijn aan Vredenburg en wellicht vaker naar concerten gaan. Zij zijn daarom meer betrokken bij Vredenburg dan de frequente bezoekers.

Tabel 2 Aantal respondenten per enquêteversie

	<i>Aantal respondenten</i>	<i>Populatie</i>	<i>Responspercentage</i>
Online abbonementhouders	508	1178	43,1
Online frequente bezoekers	115	343	33,5
Post abbonementhouders	95	224	42,4
Post frequente bezoekers	28	76	36,8
<i>Totaal:</i>	746	1821	41,0

Degenen die hebben afgezien van deelname, hebben in een enkel geval laten weten wat de reden hiervan was. Redenen die genoemd werden, zijn bijvoorbeeld dat men bezwaar had tegen het invullen van de persoonlijke gegevens, dat de vragenlijst te lang was en dat men het niet eens was met de vragen die gesteld werden.

Hieronder is te zien hoeveel abonneementhouders er hebben gereageerd verdeeld over de verschillende geselecteerde series. De serie Internationale Toporkesten heeft een opvallend lager responspercentage dan de andere series. Dit zou kunnen betekenen dat de abonneementhouders op die serie iets minder betrokken zijn bij Vredenburg. Dit zou te verklaren zijn doordat deze serie slechts 3 concerten telt en grote trekpleisters bevat uit de internationale top van de klassieke muziek. Hierdoor is de series bij uitstek ook aantrekkelijk voor mensen die (nog) geen vaste bezoeker zijn bij Vredenburg. Het is daarom interessant om te kijken of de abonneementhouders van Internationale Toporkesten ook bij een aantal vragen afwijken van de andere abonneementhouders, zoals hoe lang men al een abonnement heeft.

Tabel 3 Aantal abonneementhouders per serie

	<i>Aantal respondenten</i>	<i>%</i>	<i>Aantal abonneementen per serie 2012-2013</i>	<i>% aantal respondenten t.o.v. aantal abonneementen</i>
Internationale Toporkesten	31	4,6	85	36,5
Barokorkesten	83	12,3	192	43,2
Romantiek op Zondag	156	23,1	333	46,8
Pianoconcerten	27	4,0	53	50,9
Vrijdag van Vredenburg	340	50,3	749	45,4
Nieuwe Series	38	5,6	84	45,2
<i>Totaal:</i>	<i>675³⁴</i>	<i>100</i>	<i>1496</i>	<i>45,1</i>

Verwerking

De verzamelde gegevens zijn verwerkt met het statistisch computerprogramma SPSS. De data van de online enquête zijn via Survey Monkey gedownload in een SPSS-bestand. De vragenlijsten die met de post zijn binnengekomen, zijn handmatig daarbij gevoegd.

Literatuuronderzoek

In het verslag zullen de resultaten van de enquête waar mogelijk vergeleken worden met de resultaten uit de eerder uitgevoerde onderzoeken in 1993 en 1961. Daarnaast worden opvallende verschillen tussen de abonneementhouders van de diverse series of tussen abonneementhouders en frequente bezoekers uitgewerkt. Om me niet alleen te beperken tot de resultaten van dit onderzoek, maar deze in een bredere context te plaatsen, heb ik literatuuronderzoek gedaan. Op deze manier kunnen de verzamelde gegevens bijvoorbeeld worden vergeleken met cijfers van de Nederlandse bevolking of verklaard met theorieën over cultuurparticipatie. Gezien de beperkte tijd voor dit onderzoek was er niet de mogelijkheid om dit voor elk onderwerp even uitgebreid te doen. Ik ben hiervoor met name uitgegaan van het

boek *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea* van Letty Ranshuysen, waarin zij verschillende theorieën over cultuurparticipatie heeft verzameld. De rapporten van het SCP vormden de belangrijkste bron als het gaat om gegevens over de culturele interesse en participatie van de gehele Nederlandse bevolking.

Leeswijzer

De cijfers in de tabellen zijn steeds percentages, tenzij anders aangegeven. De kolommen met +/- geven het verschil in het percentage van 2013 ten opzicht van die van 1993 aan. Door afronding kan het zijn dat de percentages bij elkaar niet altijd precies op 100% uitkomen. De n-waarde is het aantal antwoorden dat is gegeven. Vaak zal dit overeenkomen met het aantal respondenten dat de vraag heeft beantwoord, maar bij een aantal vragen kon men meerdere antwoorden aankruisen, waardoor de n-waarde hoger kan komen te liggen dan het aantal respondenten. Vanwege het behouden van de leesbaarheid zijn niet alle resultaten in tabellen weergegeven in het verslag maar alleen in de tekst beschreven.³⁵ De cijfers van de onderzoeken uit 1961 en 1993 zijn overgenomen uit Het Luisterpeloton.

De deelvragen van dit onderzoek zijn ingedeeld in verschillende hoofdstukken. In 1961 en 1993 is de volgende indeling in hoofdstukken gemaakt: demografische gegevens, muzikale ontwikkeling en muzikale activiteit, deelname aan andere culturele activiteiten, de sociale context van concertbezoek, de muzikale smaak en het publiek en moderne muziek.³⁶ In dit onderzoeksverslag wordt min of meer dezelfde verdeling en volgorde aangehouden. De hoofdstuktitels zijn ook gebaseerd op de vorige onderzoeken, met name op het Luisterpeloton. Vanwege aanpassingen in de opzet en de vragenlijst van dit onderzoek, kan dit echter wel op bepaalde punten afwijken. Zo hebben door de toevoeging van de frequente bezoekers, de abonneementhouders en de frequente bezoekers elk een apart hoofdstuk gekregen met de vragen die voor hen gelden. Daarbij hebben vanwege de toegenomen mogelijkheden van het buiten de concertzaal naar muziek luisteren, de media een eigen hoofdstuk gekregen. Aan het eind van elk hoofdstuk is een samenvatting te vinden van het betreffende hoofdstuk.

Dit onderzoeksverslag is als volgt opgebouwd:

Hoofdstuk 1: Demografische contouren.

Deelvraag: Hoe is het concertpubliek samengesteld qua demografische contouren?

Hoofdstuk 2: Over de abonneementhouders.

Deelvraag: Hoe staan de abonneementhouders tegenover hun abonnement?

Hoofdstuk 3: Over de frequente bezoekers.

Deelvraag: Hoe staan de frequente bezoekers tegenover een abonnement?

Hoofdstuk 4: Achtergrond van het concertbezoek.

Deelvraag: Hoe ziet de achtergrond van het concertbezoek eruit?

Hoofdstuk 5: Deelname aan andere culturele activiteiten.

Deelvraag: Aan welke andere culturele activiteiten nemen concertbezoekers deel?

Hoofdstuk 6: Mediagebruik.

Deelvraag: Welke media worden gebruikt en hoe zijn de media van invloed op het concertbezoek?

Hoofdstuk 7: De sociale context van concertbezoek.

Deelvraag: Hoe ziet de sociale context van het concertbezoek eruit?

Hoofdstuk 8: De muzikale smaak.

Deelvraag: Wat is de muzikale smaak van het publiek?

Hoofdstuk 9: Het vaste publiek en de moderne muziek.

Deelvraag: Hoe denken de bezoekers anno 2013 over moderne muziek?

¹ Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties concertgangers vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonnementshouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 10.

² Wouter Paap. 1963. 'Het gehoor gehoord. Een muzieksociologische verkenning.' In: *Mens en Melodie*, Jaargang XVIII, nr. 4, p. 97.

³ Ibidem, p. 99.

⁴ Ibidem, p. 100.

⁵ Ibidem, p. 99.

⁶ Hugo de Jager en Wim Zweers. 1962. *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, nr. 4, p. 133-134.

⁷ Paap, p. 100-101.

⁸ Hugo de Jager en Wim Zweers, p. 52-54.

⁹ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 129-130.

¹⁰ Ibidem, p. 132.

¹¹ Ibidem, p. 130.

¹² Ibidem, p. 129.

¹³ Hugo de Jager en Wim Zweers., p. IV.

¹⁴ Sociaal en Cultureel Planbureau. 2013. *Het culturele draagvlak*. In http://www.scp.nl/Publicaties/Terugkerende_monitors_en_reeksen/Het_culturele_draagvlak (geraadpleegd 17 juni 2013).

¹⁵ Andries van den Broek, Jos de Haan en Frank Huysmans. 2009. *Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars. Trends in cultuurparticipatie en mediagebruik*. Den Haag: SCP, p. 49.

¹⁶ Zie voor een discoursanalyse over de vergrijzing van het publiek van klassieke muziek: Willemijn Pheifer. 2013. *Toekomstmuziek. Een analyse van de discoursen rondom de verandering in leeftijdsopbouw van het publiek van klassieke concerten in Nederland*. MA thesis Kunstbeleid en –management, Universiteit Utrecht.

¹⁷ Richard Peterson en Roger Kern. 1996. 'Changing highbrow taste. From snob to omnivore'. In *American Sociological Review*, vol. 61, nr. 5, p. 900-907.

¹⁸ Cas Smithuijsen. 2013. 'Massa ontmoet elite, informalisering van het culturele leven'. In *Boekman. i-Cultuur. Schnabels inspirerende inzichten*, 25^e jaargang, nr. 94, voorjaar 2013, p. 6-11.

¹⁹ Willemijn Pheifer. 2013. *Toekomstmuziek. Een analyse van de discoursen rondom de verandering in leeftijdsopbouw van het publiek van klassieke concerten in Nederland*. MA thesis Kunstbeleid en –management, Universiteit Utrecht, p. 30.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, p. 31.

²² Zie bijvoorbeeld: Martin Tröndle. 2011. *Das Konzert: Neue Aufführungskonzepte für eine klassische Form*. Transcript Verlag: Bielefeld.

²³ Willem Wijgers en Judith Ram. 2011. *Segmentatie van de klassieke muziek bezoekers van Muziekcentrum Vredenburg*. Bussum: EMC Cultuuronderzoeken, p. 4.

²⁴ Volkskrant. 2 september 1995. 'Zwevend' concertpubliek kiest minder voor abonnement. Amsterdam: Volkskrant, p. 21.

²⁵ Vredenburg Utrecht. 2013. *Informatie – Keuzeabonnement*. In <https://www.vredenburg.nl/informatie/keuzeabonnement/> (geraadpleegd 30 mei 2013).

²⁶ Bij Vredenburg wordt er een indeling gemaakt van de bezoekers aan de hand van het aantal concerten waar zij naartoe gaan. Deze is als volgt: 1 bezoek is een passant, 2 bezoeken is een light user, 3-9 bezoeken is een medium user en bij 10 of meer bezoeken spreken ze van een heavy user. Daarom is drie of meer bezoeken aangehouden voor de definitie van frequente bezoeker. Bij het SCP wordt een frequente bezoekers gezien als iemand die minstens één keer per kwartaal naar een concert gaat, dus minstens vier keer per jaar. Wanneer deze definitie van het SCP zou zijn aangehouden, zouden er echter minder dan 200 mensen binnen de populatie van frequente bezoekers zijn gevallen uit het klantenbestand van Vredenburg. De definitie van Vredenburg, minstens drie bezoeken, leverde ruim 400 geschikte bezoekers op. Om ook een substantiële groep frequente bezoekers te krijgen, is daarom voor minstens drie bezoeken gekozen.

²⁷ Hugo de Jager en Wim Zweers, p. 1.

²⁸ De Vrijdag van Vredenburg bestaat uit de volgende series: TROS Klassiek, TROS Vocaal, AVRO Klassiek, Utrecht Centraal, Brahms & Utrecht, Muzikale Meesterwerken, Premières en de Magische Muziekfabriek (een kinderserie).

²⁹ De twee Nieuwe series zijn Nieuw Klassiek en Fonkelnieuw Werk.

³⁰ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 10.

³¹ E.D. de Leeuw. 2010. Passen en meten online: de kwaliteit van Internet-enquetes. In A. E. Bronner, P. Dekker, E. de Leeuw, L. J. Paas, K. de Ruyter, A. Smidts & J. E. Wieringa (Eds.), *Ontwikkelingen in het Marktonderzoek 2010. 35e Jaarboek van de MOA* Haarlem: Spaarenhout, p. 15.

³² Frank Huysmans Jos de Haan. 2010. *Alle kanalen staan open. De digitalisering van mediagebruik*. Den Haag: SCP, p. 58.

³³ E.D. de Leeuw, p. 15.

³⁴ Omdat mensen meerdere series kunnen hebben, ligt het aantal respondenten per serie hoger dan het totale aantal abonneerders onder de respondenten.

³⁵ De tabellen die niet zijn weergegeven in dit onderzoeksverslag zijn op te vragen bij de onderzoeker.

³⁶ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 4-8.

Hoofdstuk 1: Demografische contouren

Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de persoonlijke kenmerken van de vaste concertbezoekers in beeld worden gebracht. De volgende onderwerpen zullen aan bod komen: geslacht, woonplaats, leeftijd, burgerlijke staat, lidmaatschap van omroepverenigingen, religie, opleiding en beroep. Oftewel: hoe is het concertpubliek samengesteld qua demografische kenmerken? Enkele publicaties zullen in dit hoofdstuk als referentiekader dienen bij de interpretatie van de demografische contouren van de vaste bezoekers van Vredenburg. Het SCP brengt trends in de cultuurparticipatie van Nederlanders in kaart.¹ Hierin wordt ook aandacht besteed aan de samenstelling van het klassiekemuziekpubliek. Daarbij moet gezegd worden dat in de SCP-rapporten alle bezoekers, die in het betreffende jaar minstens één keer naar een klassiek concert zijn geweest, worden meegenomen. In dit onderzoek daarentegen gaat het alleen om de vaste bezoekers. Uit de onderzoeken van het SCP blijkt dat het publiek van klassieke muziek vergrijsd en voornamelijk hoogopgeleid is.² Thomas Hamann gaat in zijn artikel *Musikkultur – Einfluss der Bevölkerungsentwicklung auf Publikum und Konzertwezen* dieper in op de vergrijzing van het klassiekemuziekpubliek en signaleert aan de hand van Nederlandse cijfers generatieverschuivingen. Letty Ranshuysen zet in haar boek *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea* sociologische opvattingen uiteen over de rol van opleiding en andere sociale factoren bij cultuurbezoek. Daarnaast publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) allerlei cijfers over de demografische samenstelling van de Nederlandse bevolking, die ook zullen worden gebruikt om de demografische kenmerken van het vaste concertpubliek in een context te plaatsen.

Geslacht

Tabel 2.1 Geslacht

	<i>Respondenten</i>				<i>Nederland</i>		
	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i> ³
Man	47	40	49,8	+9,6	49,7	49,4	49,5
Vrouw	53	60	50,2	-10	50,3	50,6	50,5
	(n = 509)	(n = 475)	(n = 743)				

Waar in 1993 het verschil in geslacht onder de bezoekers van Vredenburg was toegenomen ten opzichte van 1961, is dit verschil in 2013 nagenoeg verdwenen. Vrouwen vormen niet langer een meerderheid. De verhouding ligt nu gelijk aan de verdeling naar geslacht binnen de gehele Nederlandse bevolking. Kijkend naar de afzonderlijke series valt op dat de vrouwen meer neigen naar Barokorkesten en Romantiek op Zondag. De mannen zijn evenals in 1993 licht in de meerderheid bij de Nieuwe Series. Ook bij de Vrijdag van Vredenburg zijn er meer mannen dan vrouwen te vinden. Er is geen verschil in geslacht tussen de abonneementhouders en frequente bezoekers.

Dat de vrouwen en de mannen elkaar in evenwicht houden is opmerkelijk. Over het algemeen zijn het de vrouwen die meer deelnemen aan cultuur. Zo blijkt uit de cijfers van het SCP dat 16% van de Nederlandse vrouwen een klassiek concert bezocht, tegenover 12% van de mannen.⁴

Woonplaats

Tabel 1.2 Woonplaats

	1961	1993	2013	-/+
Utrecht	76	32	28,5	-3,6
niet-Utrecht	24	68	71,5	+3,4
	(n = 509)	(n = 475)	(n = 746)	

Het aantal bezoekers dat niet in Utrecht woont, is ten opzichte van de voorgaande onderzoeken nog verder toegenomen. Het verschil met 1993 is echter veel minder klein dan de omslag die is gemaakt tussen 1961 en 1993. In Het Luisterpeloton wordt hiervoor de verklaring gegeven dat Vredenburg in 1993 meer een streekfunctie had, terwijl Tivoli in 1961 meer een stadfunctie had. Anno 2013 heeft Vredenburg haar streekfunctie behouden. Van degenen die niet uit de stad Utrecht komen, wonen de meesten in respectievelijk De Bilt (6,3 %), Zeist (5,6 %), Stichtse Vecht, (4,2 %), Utrechtse Heuvelrug (3,8 %), Amersfoort (3,4 %), Nieuwegein (3,4 %), Bunnik (2,4), Woerden (2,4), Hilversum (2,3 %), Houten (2,1 %), Soest (2,0 %). Dit zijn allemaal gemeenten die rondom de stad en in de provincie Utrecht liggen, met uitzondering van Hilversum (zie figuur 1.1). Het percentage respondenten dat in 1993 uit Amsterdam kwam, was 1,8%. In 2013 behoort het Amsterdamse publiek met nog maar 3 respondenten (0,4%) tot een te verwaarlozen groep binnen het vaste publiek van Vredenburg.⁵

Figuur 1.1 Gemeenten in provincie Utrecht⁶

Er is een duidelijk verschil tussen de woonplaats van abonneerders en die van frequente bezoekers (zie tabel 1.3). Van de abonneerders woont een kwart in Utrecht en driekwart daarbuiten. De frequente bezoekers zijn echter voor bijna de helft woonachtig in Utrecht. Het merendeel is weliswaar niet-Utrechenaar, maar het verschil is hier een stuk minder groot.

Tabel 1.3 Woonplaats gekruist met soort bezoeker

	<i>Abonneerders</i>	<i>Frequente bezoekers</i>
Utrecht	25,1	42,7
niet-Utrecht	74,9	57,3

In tabel 1.4 is te zien dat het aantal jaren dat mensen in hun huidige woonplaats wonen flink is gestegen. Het aantal respondenten dat langer dan 15 jaar in dezelfde gemeente woont, lag voorheen rond de helft, maar is nu 84,2%. In 2013 woont ruim de helft van de respondenten zelfs al langer dan 30 jaar in de huidige woonplaats. In 1993 is dit gekoppeld aan de binnenlandse migratie in Nederland. Uit die gegevens blijkt dat men naarmate men ouder wordt minder verhuist.⁷ Gezien de toegenomen leeftijd van de respondenten is het daarom aannemelijk dat zij, ten opzichte van vorige onderzoeken, minder vaak verhuizen en dus in hogere mate al lang in dezelfde gemeente wonen.

Tabel 1.4 Aantal jaren woonachtig in huidige woonplaats

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
5 jaar of minder	25	21	4,0	- 17
6 t/m 15 jaar	25	26	11,8	- 14,2
meer dan 15 jaar	50	53	84,2	+ 31
	(n = 508)	(n = 487)	(n = 745)	

Vervoer

De situatie met de tijdelijke locaties van Vredenburg, waardoor de grote zaal niet meer in de binnenstad ligt, lijkt van invloed te zijn op de antwoorden op de vraag met welk vervoersmiddel de respondenten naar Vredenburg komen. De binnenstad is goed bereikbaar met de trein, terwijl Leidsche Rijn beter bereikbaar is met de auto, vanwege zijn ligging naast de A2 en de ruime, gratis parkeergelegenheid. De manier waarop respondenten naar Vredenburg gaan is af te lezen in tabel 1.5. Ten opzichte van voorgaande onderzoeken komen meer mensen met de auto en rijden meer mensen mee met iemand anders. Van het openbaar vervoer wordt daarentegen minder gebruik gemaakt.

Tabel 1.5 Vervoer naar Vredenburg

	1961	1993	2013	-/+
Te voet	22	4	3,6	-0,4
Fiets	25	9	13,2	+4,2
Bromfiets, scooter, motor	1	0	0,4	+0,4
Auto	22	46	49,2	+3,2
Bus	23	23	17,5	-5,5
Trein	2	18	13,0	-5,0
Taxi	2	0	0,7	+0,7
Meerijden	3	0	2,5	+2,5
	(n = 608)	(n = 487)	(n = 1076)	

Leeftijdsopbouw

Tabel 1.6 Leeftijdsopbouw

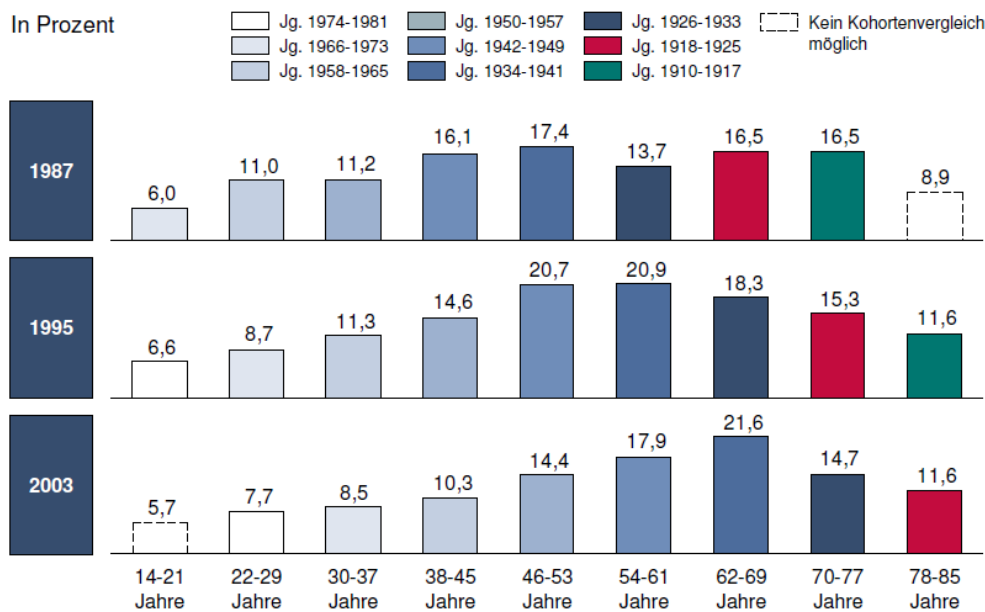
	1961	1993	2013	-/+
30 jaar en jonger	23	6	0,8	- 5,2
31 t/m 50 jaar	36	36	5,9	- 30,1
51 jaar en ouder	41	58	93,3	+35,2
	(n = 467)	(n = 485)	(n = 745)	

In 1993 was er al sprake van een vergrijzend publiek. Cas Smithuijsen probeerde het destijds positief te formuleren als “wat verloren gaat aan jeugdig publiek, wordt gecompenseerd door een intensivering van het (uitgestelde) bezoek op latere leeftijd.”⁸ Anno 2013 heeft de vergrijzing nog sterker doorgezet bij het vaste concertpubliek. Het jongere publiek onder de 30 jaar is nog verder afgenomen ten opzichte van 1993 en 1961 naar minder dan 1%. Bijna alle vaste bezoekers zijn de leeftijd van 50 jaar gepasseerd. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 67 jaar (standaarddeviatie = 11).

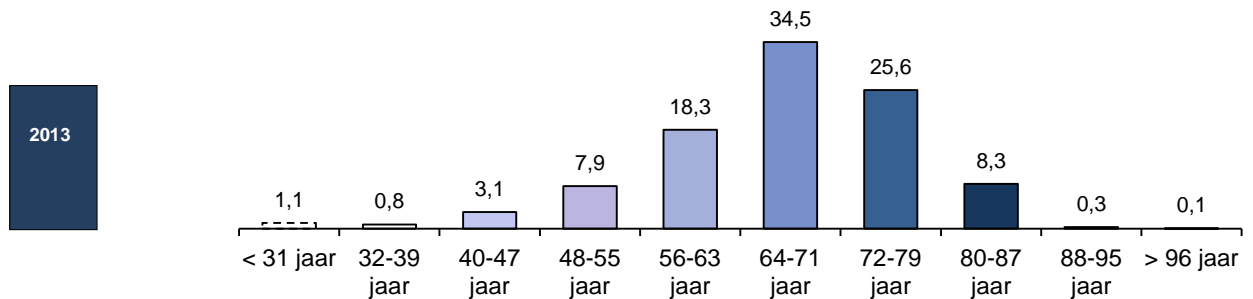
Deze uitkomst vraagt om een gedetailleerder beeld van de leeftijdsverdeling, met name van de groep boven de 50 jaar. Thomas Hamann schrijft in zijn artikel *Musikkultur – Einfluss der Bevölkerungsentwicklung auf Publikum und Konzertwezen* over het verband tussen leeftijd en concertbezoek.⁹ Met cijfers van het Aanvullend Voorzieningengebruikonderzoek (AVO) van het SCP laat hij de verschuiving in leeftijd en geboortecohorten van het publiek van klassieke muziek in Nederland tussen 1987, 1995 en 2003 zien. Deze grafiek is weergegeven in figuur 1.2. Er is eenzelfde grafiek als die van Hamann gemaakt met de resultaten van dit onderzoek uit 2013, zie hiervoor figuur 1.3. Daarbij dient opgemerkt te worden dat in de staafdiagram van Hamann over 1987, 1995 en 2003 alle bezoekers van klassieke muziek in Nederland zijn meegenomen, terwijl dit onderzoek alleen gaat over de vaste bezoekers van klassieke muziek in Vredenburg. De vergelijking is mogelijk dus enigszins vertekend. Desalniettemin lijken we te kunnen concluderen dat de generatieverschuiving die Hamann signaleert in 2013 verder is

doorgezet. De twee geboortecohorten 1942-1949 en 1934-1941 waren in 1995 en 2003 steeds de grootste groepen. In 2013 is dit nog duidelijker het geval. Deze groep heeft inmiddels de leeftijd tussen de 64 en 79 jaar bereikt. De twee oude cohorten tussen 1910 en 1925 zijn inmiddels bijna helemaal weggefallen, terwijl er vanuit de jonge cohorten vanaf 1974 nagenoeg geen nieuwe bezoekers worden aangeleverd. Mogelijk zorgt het cohort 1950-1957 de komende jaren voor een nieuwe aanwas bij het klassiekemuziekpubliek. Deze babyboomers bereiken de komende jaren de pensioengerechtigde leeftijd, waardoor deze grote, welvarende groep interessant is als potentieel publiek voor culturele instellingen.¹⁰

Figuur 1.2 Leeftijdscohorten van Hamann

Figuur 1.3 Leeftijdscohorten van dit onderzoek

Uit de verzamelde gegevens blijkt geen onderscheid tussen de leeftijd van mannen en die van vrouwen. Wel is er een verschil tussen de leeftijdsopbouw van abonneenthouders en frequente bezoekers. Uit tabel 1.7. blijkt dat de leeftijd van de frequente bezoekers meer verspreid ligt dan die van de abonneenthouders. De respondenten onder de 50 jaar vormen bij de frequente bezoekers weliswaar ook een minderheid, maar zijn met 12,6% een stuk sterker vertegenwoordigd dan bij de abonneenthouders, waar ze 4,4% beslaan. De gemiddelde leeftijd van de frequente bezoekers ligt met 62 jaar (standaarddeviatie = 13,0) dan

ook lager dan de gemiddelde leeftijd van 68 jaar (standaarddeviatie = 9,6) van de abonneementhouders.

Tabel 1.7 Leeftijd gekruist met soort bezoeker

	<i>Abonneementhouders</i>	<i>Frequente bezoekers</i>
0 - 29 jaar	0,2	2,1
30 - 49 jaar	4,2	10,5
50 – 64 jaar	25,4	38,5
65 jaar en ouder	70,3	49,0
	(n = 602)	(n = 143)

In onderstaande tabel zijn de leeftijdscategorieën gekruist met de geselecteerde series.

Tabel 1.8 Leeftijd gekruist met series

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok-Orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Piano-Concerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
0-29	0	1,2	0	0	0	0
30-49	16,1	3,6	3,8	7,4	2,5	10,7
50-64	22,6	42,2	17,9	7,4	23,2	53,6
65+	61,3	53,0	78,2	85,2	74,3	35,7
	(n = 31)	(n = 83)	(n = 156)	(n = 27)	(n = 315)	(n = 28)

Onder de abonneementhouders van de Pianoconcerten vinden we de meeste 65-plussers, gevolgd door Romantiek op Zondag en de Vrijdag van Vredenburg. Die laatste twee series waren in 1993 ook al de series met de minste ‘jongeren’ (onder de 65 jaar). Opvallend is dat bij de Nieuwe Series en Barokorkesten de minste 65-plussers zitten. Vergeleken met de andere series bevinden zich in deze twee series de meeste bezoekers tussen de 50 en 64 jaar. Bij de Nieuwe Series zitten zelfs meer mensen van onder de 65 jaar dan daarboven. Ook in 1993 waren deze twee series qua leeftijd van de abonneementhouders de jongste series.¹¹ Een laatste resultaat dat opvalt, is dat er bij de Internationale Toporkesten een relatief groot aandeel van respondenten tussen de 30 en 50 jaar is.

Tabel 1.9 Leeftijd gekruist met woonplaats

	<i>Utrecht</i>	<i>niet-Utrecht</i>
0-29	0,5	0,6
30-49	10,9	3,2
50-64	35,9	24,8
65+	52,8	71,5
	(n = 212)	(n = 533)

Tabel 1.10 Woonplaats gekruist met series

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok-Orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Piano-Concerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
Utrecht	19,4	30,1	21,8	22,2	21,6	60,7
niet-Utrecht	80,6	69,9	78,2	77,8	78,4	39,3
	(n = 31)	(n = 83)	(n = 156)	(n = 27)	(n = 315)	(n = 28)

Uit tabel 1.9 blijkt dat de respondenten die in Utrecht wonen een lagere leeftijd hebben dan degenen die niet in Utrecht wonen. Kijken we naar de woonplaats van de bezoekers gekruist met series, dan springen Barokorkesten en de Nieuwe Series eruit. Deze series hebben relatief veel publiek uit de stad. De Nieuwe Series zijn hier weer uniek, doordat deze meer Utrechtenaren dan mensen van buiten Utrecht bevatten.

Er lijkt hier dus een verband te zijn tussen leeftijd, woonplaats en serie. Bij de Nieuwe Series komt dit het meest duidelijk naar voren. De abbonementhouders van deze serie zijn relatief jong en wonen veelal in Utrecht. De gemiddelde leeftijd van de bezoekers uit Utrecht is lager. Andersom hebben we gezien dat de meeste ouderen bij Romantiek op Zondag, Pianoconcerten en de Vrijdag van Vredenburg zitten. Zij komen voornamelijk van buiten Utrecht en de gemiddelde leeftijd van bezoekers die niet in Utrecht wonen is hoger. Hetzelfde patroon is te zien in het verschil tussen abbonementhouders en frequente bezoekers. Zoals te zien was in tabel 1.3 wonen de frequente bezoekers meer in Utrecht dan de abbonementhouders. De frequente bezoekers zijn ook jonger en het jongere publiek woont meer in Utrecht.

De Nationale Atlas Volksgezondheid heeft een prognose gemaakt van de leeftijdsontwikkeling per gemeente tussen nu en 2040.¹² Hieruit blijkt dat het percentage 65-plussers de komende jaren sterk gaat toenemen in Nederland. Alleen in Utrecht blijft dat percentage achter. Jongeren trekken over het algemeen meer naar grote steden en Utrecht is een studentenstad. In de gemeenten rondom de stad groeit het aantal ouderen wel even sterk mee. Gezien de toegenomen leeftijd van de respondenten en het hoge percentage dat buiten Utrecht woont, maar wel in gemeenten rondom de stad, is het te verwachten dat de streekfunctie voor de klassiekemuziekprogrammering van Vredenburg in te toekomst alleen maar meer benadrukt zal worden.

Burgerlijke staat

Tabel 1.11 Burgerlijke staat

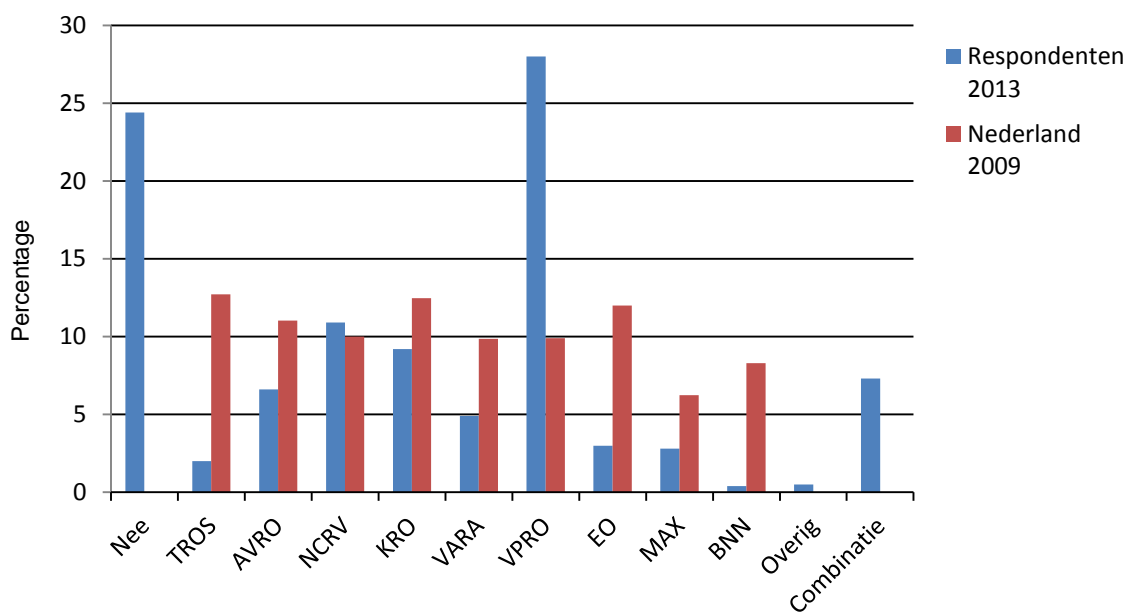
	1961	1993	2013	-/+
Ongehuwd	38	29	18,0	- 11
Gehuwd / samenwonend	52	57	64,8	+ 7,8
Gehuwd geweest	10	14	17,2	+ 3,2
	(n = 509)	(n = 487)	(n = 745)	

Het percentage ongehuwden is in 2013 verder gedaald ten opzichte van 1962 en 1993 en het percentage gehuwden is gestegen. Dit lijkt een logisch gevolg van de hogere leeftijd van het vaste publiek en het gebrek aan (nog niet gehuwde) jongeren. Daarbij zijn er ook meer mensen gehuwd geweest. Een verklaring hiervoor zou eveneens de hoge leeftijd kunnen zijn. Een aantal respondenten gaf onder 'gehuwd geweest' aan dat zij weduwnaar/weduwe zijn. Er is weinig afwijking in burgerlijke staat als gekeken wordt naar de verschillende series. Ook is er geen verschil tussen abonneementhouders en frequente bezoekers.

Lidmaatschap omroepvereniging

Een kwart van de respondenten is geen lid van een omroepvereniging. De vaste bezoekers zijn het meeste lid van de VPRO (28,0%). 10,9% is lid van de NCRV en 9,2% van de KRO. Er zijn 54 mensen (7,3%) lid van een combinatie van twee of meer omroepverenigingen. In deze combinaties worden Omroep MAX (32 keer), de VPRO (24 keer) en de AVRO (24 keer) het meest genoemd. De enige omroepvereniging waarvan geen enkele respondent lid is, is Powned. Het is opvallend dat de AVRO (6,6 %) en de TROS (2,0 %) relatief weinig leden onder de bezoekers kennen, terwijl zij een aantal series binnen de Vrijdag van Vredenburg verzorgen, namelijk AVRO Klassiek, TROS Klassiek en TROS Vocaal. Bij de abonneementhouders van de serie AVRO Klassiek is de AVRO wel de populairste omroep (22,2%). Bij de twee series van de TROS zitten echter slechts 5 TROS-leden, terwijl er 155 respondenten zijn met een abonnement op minstens één van die series.

Figuur 1.4 Lidmaatschap omroepverenigingen van respondenten vergeleken met Nederlandse bevolking 2009

Leggen we deze cijfers naast de totale ledenaantallen van de omroepverenigingen, dan is te zien dat de bezoekers afwijken van de landelijke cijfers. De totale ledenaantallen van de omroepen liggen veel dichterbij elkaar dan in de steekproef van dit onderzoek (met uitzondering van de nieuwe omroepen PowNed en WNL).¹³ De verdeling over de omroepen zoals deze in 2013 is gemeten, vertoont wel dezelfde contouren als de verdeling in 1993. De VPRO was destijds al het meest populair bij de respondenten, gevolgd door respectievelijk geen lidmaatschap, de NCRV, AVRO en KRO.

Ook als we kijken naar de afzonderlijke series zijn er overeenkomsten met de bevindingen uit 1993. Zo kent wederom de Orkestenserie, in dit geval Internationale Toporkesten, met 35,5% de meeste niet-leden. Van de Nieuwe Series zijn opnieuw weinig mensen geen lid (14,8%). De overige abonneementhouders op de Nieuwe Series zijn allemaal lid van de VPRO (85,2%). Verder springen de respondenten van de serie Pianoconcerten eruit omdat zij slechts voor 18,5% lid zijn van de VPRO, maar voor een relatief hoog percentage van 14,8% van de AVRO.¹⁴ De frequente bezoekers zijn voornamelijk of geen lid (35,2 %) of lid van de VPRO (35,2%), de andere omroepen zijn ondervertegenwoordigd.

Religie

Tabel 1.12 Geloof respondent

	1961	1993	2013
Nee	27	52	52
Ja	73	48	48
	(n = 509)	(n = 477)	(n = 736)

Waar in 1993 werd vastgesteld dat er sprake was van ontkerkelijking, heeft deze trend in 2013 niet verder doorgezet bij de vaste bezoekers van Vredenburg. De verhouding tussen de wel en niet-gelovigen is precies gelijk gebleven. Van de totale Nederlandse bevolking was in 2009 44% niet religieus. Dit percentage is onder jongeren het hoogst en neemt af naarmate de leeftijd toeneemt. Vanaf de 55 jaar hangt minder dan 40% geen religie aan.¹⁵ De vaste bezoekers van Vredenburg zijn dus, mede gezien hun leeftijd, in hogere mate niet-religieus dan de gehele Nederlandse bevolking. We zien ook bij de vaste bezoekers een verband met leeftijd; 65-plussers zijn vaker wel gelovig dan niet. Dit is bij de respondenten onder de 65 jaar andersom. Bij de abonneementhouders is het ongeveer 50-50, maar de frequente bezoekers halen de graad van kerkelijkheid onder de vaste bezoekers omlaag met 63,1% niet-gelovigen.

Tabel 1.13 Welk geloof

	<i>Respondenten</i>				<i>Nederland</i>		
	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>	<i>1960</i>	<i>1992</i>	<i>2009¹⁶</i>
Gereformeerd	5	7	2,9	- 4,1	9	8	3
Rooms-katholiek	22	19	17,3	- 1,7	41	33	27
Ned. hervormd	28	14	22,8	+ 8,8	28	15	14
Overig	18	8	4,8	- 3,2	4	6	10
Geen	27	52	52,2	+ 0,2	18	38	44

Waar in Nederland de ontkerkelijking wel heeft doorgezet, zoals te zien in tabel 1.13, is dit bij de vaste bezoekers van Vredenburg dus niet het geval. In Nederland nemen de aanhangers van de gereformeerde, Rooms-katholieke en Nederlandse hervormde kerk af, terwijl het aantal ongelovigen en volgers van overige religies zijn toegenomen. Het is daarom opvallend dat er onder de vaste bezoekers in verhouding nog evenveel ongelovigen zijn in 2013 als in 1993. In 1993 was er een groter verschil met de gehele Nederlandse bevolking dan nu in 2013. Het valt ook op dat het aandeel Nederlands hervormden bij de vaste bezoekers juist is gegroeid ten opzichte van 1993. Dit zou weer te verklaren kunnen zijn aan de hand van leeftijd. Kijken we naar de Nederlandse bevolking, dan valt op dat er naar verhouding veel ouderen Nederlands hervormd zijn.¹⁷

Er zou een verband kunnen zijn tussen het lidmaatschap van de omroepverenigingen en het geloof. Tegenwoordig is er geen sprake meer van een sterk verzuilde samenleving, maar het relatief hoge aantal Nederlands hervormden zou kunnen verklaren dat de twee omroepverenigingen met een protestantse achtergrond, namelijk de VPRO en de NCRV onder de respondenten het meest populair zijn.

Kinderen

In tabel 1.14 is verwerkt hoeveel kinderen de respondenten hebben. In voorgaande onderzoeken zijn hier wel vragen over gesteld in de enquête, maar geen resultaten opgenomen in het verslag. Er kan hier dus geen vergelijking worden gemaakt met 1961 en 1993. Ouders met jonge kinderen (die nog bij de ouders wonen), bezoeken over het algemeen weinig culturele evenementen, blijkt uit onderzoeken van het SCP.¹⁸ Gezien de hoge leeftijd en de

hoge bezoekfrequentie van de vaste bezoekers is het daarom te verwachten dat het merendeel kinderen heeft die al uit huis zijn. Daarom zijn er twee vragen gesteld over het aantal kinderen van de respondenten, namelijk hoeveel zij er thuiswonend hebben en hoeveel uitwonend.

Tabel 1.14 Aantal kinderen van respondenten thuiswonend, uitwonend en in totaal

<i>Aantal kinderen</i>	<i>Thuiswonend</i>	<i>Uitwonend</i>	<i>Totaal</i>
0	85,9	30,0	28,4
1	4,6	6,7	5,3
2	6,7	36,7	38,3
3	2,3	17,9	18,6
4	0,4	5,7	6,2
5 of meer	0	2,9	3,2
	(n = 476)	(n = 697)	(n = 737)

Het aandeel respondenten dat geen kinderen thuis heeft wonen, is inderdaad met 85,9% vrij hoog. Er zijn echter 270 respondenten die deze vraag over thuiswonende kinderen niet hebben beantwoord. Het zou kunnen zijn dat (een deel van) die respondenten de vraag hebben open gelaten omdat zij geen kinderen hebben die thuis wonen. In totaal zijn er namelijk maar 9 respondenten die op beide vragen geen antwoord hebben gegeven. Er zijn in totaal 301 respondenten die maar op één van de twee vragen antwoord hebben gegeven. Het is aannemelijk dat diegenen slechts één vraag hebben beantwoord en de andere hebben opengelaten, omdat zij geen kinderen thuis- dan wel uitwonend hebben. Het zou dus kunnen dat het percentage dat geen thuiswonende kinderen heeft nog een stuk hoger ligt.¹⁹

Deze twee vragen bij elkaar opgeteld, geeft de volgende meest genoemde antwoorden: 38,3% heeft twee kinderen, 28,4% geen kinderen en 18,6% drie kinderen. Hierbij is er vanuit gegaan dat wanneer de respondent slechts één vraag heeft beantwoord, dat betekent dat men geen kinderen heeft bij de opengelaten vraag.

Opleiding

Cultuursociologe Letty Ranshuysen stelt in haar *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea* dat een belangrijke voorwaarde voor cultuurdeelname is dat de participant het vermogen heeft om van het aanbod te kunnen genieten.²⁰ Er is een bepaalde verwerkingsvaardigheid nodig, die wordt bepaald door opvoeding en eerdere participatie, maar voornamelijk ook door het opleidingsniveau. Hogeropgeleiden zijn dan ook oververtegenwoordigd bij het publiek van culturele instellingen, vooral bij complexere cultuurvormen als klassieke muziek. Het aantal hogeropgeleiden in de Nederlandse bevolking is gestegen en de lageropgeleiden bezoeken minder klassieke muziek, vanwege de concurrentie van media en andere vrijetijdsbestedingen.²¹ Er is in dit onderzoek dan ook gevraagd naar het opleidingsniveau van de respondent, met de verwachting dat de meesten hogeropgeleid zijn.

In tabel 1.15 staat het opleidingsniveau van de respondenten ingedeeld in hoger, middelbaar en lager. De opties die aangekruist konden worden waren:

- 1 Basisschool
- 2 Lager beroepsonderwijs (lts, huishoudschool)
- 3 Middelbaar voortgezet onderwijs (mavo, vmbo, mulo)
- 4 Middelbaar beroepsonderwijs (mbo, meao, mts)
- 5 Hoger voortgezet onderwijs (havo, vwo, hbs, gymnasium)
- 6 Hoger beroepsonderwijs (hbo, heao, hts)
- 7 Wetenschappelijk onderwijs (wo)

Hierbij vallen de basisschool en het lager beroepsonderwijs onder de categorie lager, middelbaar voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en hoger voortgezet onderwijs onder de categorie middelbaar en hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs onder de categorie hoger²². In 2013 was er geen optie voor ‘geen opleiding’, die er in 1961 en 1993 wel was. In 1961 was dit 2 % en in 1993 1 %, deze percentages zijn opgeteld bij de categorie lager.²³

Tabel 1.15 Opleidingsniveau respondent

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Hoger	34	61	71,7	+ 10,7
Middelbaar	55	34	26,0	- 8
Lager	11	5	2,3	- 2,7
	(n = 508)	(n = 454)	(n = 745)	

Het opleidingsniveau is ten opzichte van voorgaande onderzoeken wederom gestegen. Het aandeel lager- en middelbaar opgeleiden is afgenomen, terwijl het percentage hogeropgeleiden is toegenomen. Het klopt dus dat de hogeropgeleiden oververtegenwoordigd zijn en dat dit fenomeen alleen maar sterker wordt. Het is opvallend dat dit bij het opleidingsniveau van de vader en de moeder van de respondent omgekeerd is. Het percentage hogeropgeleiden onder de ouders is gedaald, terwijl het aandeel met een middelbare en lagere opleiding een fractie is toegenomen.

Tabel 1.16 Opleidingsniveau vader

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Hoger	32	32	28,8	- 3,2
Middelbaar	52	35	36,4	+ 1,4
Lager	16	33	34,9	+ 1,9
		(n = 361)	(n = 740)	

Tabel 1.17 Opleidingsniveau moeder

	1993	2013	-/+
Hoger	20	12,4	- 7,6
Middelbaar	33	35,8	+ 2,8
Lager	47	51,7	+ 4,7
	(n = 346)	(n = 731)	

Tabel 1.18 Opleidingsniveau vader - respondent en moeder – respondent

	<i>Opleiding vader</i>	<i>Opleiding respondent</i>	-/+	<i>Opleiding moeder</i>	<i>Opleiding respondent</i>	-/+
Hoger	28,8	71,7	+ 42,9	12,4	71,7	+ 59,3
Middelbaar	36,4	26,0	- 10,4	35,8	26,0	- 9,8
Lager	34,9	2,3	- 32,6	51,7	2,3	- 49,4

Het is duidelijk dat de opleiding van de respondent ten opzichte van zijn/haar ouders sterk is toegenomen. Het percentage hogeropgeleiden is flink gestegen en de lageropgeleiden flink gedaald. Het percentage middelbaar opgeleiden onder de respondenten is lager geworden ten opzichte van de ouders, maar is in mindere mate veranderd dan de andere twee opleidingsniveaus. Er is dus sprake van een zekere opwaartse mobiliteit. Hierop zal dieper worden ingegaan in hoofdstuk 7.

Beroep

Hoogopgeleid zijn brengt een hoge sociale status met zich mee. Het beroepsniveau draagt hier ook aan bij. Ranshuysen stelt dat podiumbezoek een manier is om je te onderscheiden van en te behoren tot een bepaalde sociale groep. Ze verklaart dit aan de hand van de sociale-waarderingstheorie: “bepaalde bevolkingsgroepen voelen zich thuis in de entourage van een schouwburg, concertzaal of museum, omdat hun bezoek mede een functie van onderlinge ontmoeting en representatie heeft.”²⁴ Daarom zijn mensen uit de hogere statusgroepen oververtegenwoordigd bij klassieke muziek en andere gevestigde kunstvormen. Dit komt mede doordat zij vaak meer verwerkingsvaardigheden hebben door het hogere opleidingsniveau, maar kan het ook zo zijn dat mensen uit de lagere statusgroepen sociale drempels ervaren als het gaat om concertbezoek.²⁵

Om te bekijken wat het beroepsniveau is onder de respondenten, is er gevraagd welk beroep de respondent heeft of had. Gepensioneerden konden op deze manier aangeven wat hun beroep was voordat zij met pensioen gingen. In het Luisterpeloton is niet uiteengezet welke indeling zij destijds hebben aangehouden voor de beroepenhierarchie lager, middel en hoger. Daar werd gewerkt met twee indelingen, één met een beperkte categorie hoger en één met een ruime categorie hoger.²⁶ Voor de beperkte versie wordt terugverwezen naar de indeling van Het Gehoor Gehoord, voor de ruime versie is de indeling onbekend. In de volgende tabellen wordt daarom met een combinatie van de indeling van Ranshuysen en die van Het Gehoor

Gehoord gewerkt, met een beperkte categorie hoger. Sowieso is het een moeilijk te bepalen hiërarchie. Het is een vrij subjectieve indeling en sommige beroepen, zoals ambtenaar, kunnen op meerdere niveaus zijn. In dit onderzoek was de vraag naar het beroep een open vraag. Het zou makkelijker en wellicht betrouwbaarder zijn als het een meerkeuzevraag zou zijn aan de hand van de indeling van Ranshuysen. Deze is als volgt:

0 niet van toepassing

1 semi-geschoolde handarbeid en ongeschoolde en geoefende handarbeid

2 geschoolde en leidinggevende handarbeid

3 kleine zelfstandige

4 overige dienstverlenende beroepen

5 leidinggevend dienstverlenend beroep

6 onderwijsgevend of intellectueel beroep

7 hogere leidinggevende in bedrijfsleven of bij overheid

8 hoger intellectueel of vrij beroep²⁷

Leggen we deze naast de categorieën die De Jager en Zweers in 1961 hanteerden, dan komen we tot de volgende indeling: lager is 1 en 2, middel is 3, 4, 5 en 6 en hoger is 7 en 8.²⁸

Tabel 1.19 Beroep respondent

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Hoger	24	22	25,5	+ 3,5
Middel	55	63	68,7	+ 5,7
Lager	9	2	3,6	+ 1,6
Geen	12	13	2,2	- 10,8
	(n = 484)	(n = 477)	(n = 732)	

Alle drie beroeps categorieën zijn in 2013 meer genoemd dan in 1993. Daartegenover staat dat het aantal respondenten zonder beroep sterk is afgenomen. De beroepen in het middensegment zijn het meest genoemd en dit blijft veruit de grootste groep. De meeste vaders beoefenen ook een beroep in die categorie. Het percentage van de vaders met een laag beroep is wederom gestegen en die met een hoger beroep gedaald. Bij de werkende moeders is het middelhogere beroep ook het meest genoemd, maar de meerderheid van de moeders heeft geen beroep. Naar het beroep van de moeder is in voorgaande jaren niet gevraagd. Om toch een vergelijking te kunnen maken, is het beroep van de moeder ingedeeld naar de leeftijd van de respondent. Hieruit blijkt dat de respondenten onder de 50 jaar veel vaker een werkende moeder hebben dan ouderen en dat die moeders wederom het meest in het middensegment werken. Naarmate de respondent ouder wordt (en logischerwijs dus ook de moeder ouder wordt) oefent de moeder minder vaak een beroep uit en wanneer zij dit wel doet, betreft dit een minder hoog beroep.

Tabel 1.20 Beroep vader

	1961	1993	2013	-/+
Hoger	40	25	18,1	- 6,9
Middel	46	58	57,1	- 0,9
Lager	14	17	24,8	+ 7,8
Geen	-	-	0	0

(n = 722)

Tabel 1.21 Beroep moeder gekruist met leeftijd respondent, alleen 2013

	< 50	50-64	≥ 65	Totaal
Hoger	7,1	3,5	2,1	2,8
Middel	61,9	32,8	22,4	27,6
Lager	2,4	13,1	12,3	11,9
Geen	28,6	50,5	63,2	57,7

(n = 714)

Tabel 1.22 Beroep vader - respondent en moeder - respondent

	Beroep vader	Beroep respondent	-/+	Beroep moeder	Beroep respondent	-/+
Hoger	18,1	25,5	+ 7,4	2,8	25,5	+ 22,7
Middel	57,1	68,7	+ 11,6	27,6	68,7	+ 41,1
Lager	24,8	3,6	- 21,2	11,9	3,6	- 8,3
Geen	0	2,2	+ 2,2	57,7	2,2	- 55,5

Opvallend is dat het beroepsniveau minder snel stijgt dan het opleidingsniveau. Dit was bij Het Luisterpeloton ook al het geval en werd destijds toegeschreven aan diploma-inflatie. Het onderwijs in Nederland steeg sneller dan het beroep, waardoor veel hogeropgeleiden een baan hadden onder hun niveau.²⁹ In 2013 is de beroepsklasse ‘middel’ wederom sterker vertegenwoordigd. De conclusie die in Het Luisterpeloton werd getrokken dat de bezoekers van Vredenburg zich verder hebben geconcentreerd aan de bovenkant van het maatschappelijke midden, gaat ook nu weer op.³⁰

Pensioen

Gezien de hoge leeftijd van het vaste publiek, met name van de abonneenthouders, is het aannemelijk dat de meerderheid inmiddels niet meer werkt. Er is dan ook gevraagd of de respondent gepensioneerd is. In de eerdere onderzoeken is deze vraag niet gesteld. Het blijkt inderdaad dat de meerderheid niet meer werkt. 66,6% van de respondenten geeft aan al met pensioen te zijn. Gezien het verschil in leeftijd tussen de abonneenthouders en de frequente bezoekers, is het logisch dat er bij deze vragen ook een groot verschil is te zien tussen deze twee soorten bezoekers. Van de abonneenthouders is 70,6% gepensioneerd, terwijl van de frequente bezoekers slechts 49,7% aangeeft niet meer te werken. Splitsen we deze vraag uit

naar de verschillende series, zoals weergegeven in tabel 1.23, dan vertoont het aantal gepensioneerden logischerwijs vergelijkbare percentages met het aantal 65-plussers in de series (zie tabel 1.8). De series met de meeste 65-plussers, Pianoconcerten en Romantiek op Zondag, bevatten de meeste gepensioneerden. Van de respondenten met een abonnement op de Nieuwe Series werken de meesten nog. Deze serie bevat een relatief laag percentage 65-plussers.

Tabel 1.23 Bent u met pensioen?

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok-Orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Piano-Concerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
Ja	61,3	56,6	80,1	85,2	72,3	39,5
Nee	38,7	43,4	19,9	14,8	27,7	60,5
	(n = 31)	(n = 83)	(n = 156)	(n = 27)	(n = 339)	(n = 38)

Samenvatting

De cijfers van de demografische kenmerken van de vaste bezoekers van Vredenburg, bevestigen de trends die het SCP in kaart heeft gebracht, dat het publiek van klassieke muziek in hoge mate oud en hoogopgeleid is. Dit is sinds de voorgaande onderzoeken alleen maar sterker naar voren gekomen. Er is sprake van een toegenomen homogeniteit van het vaste concertpubliek. Door de hoge leeftijd is een ruime meerderheid van de vaste bezoekers al met pensioen en heeft 85,9% geen kinderen meer thuis wonen. De toegenomen leeftijd zou ook een verklaring kunnen zijn voor het afgenomen percentage ongehuwden. Het beroepsniveau van de respondenten concentreert zich ten opzichte van voorgaande onderzoeken verder op het middenniveau. Qua geslacht bevestigt dit onderzoek de cijfers van het SCP niet. Vrouwen vormen geen meerderheid onder het vaste concertpubliek van Vredenburg, terwijl het SCP vaststelt dat er meer aan cultuurparticipatie wordt gedaan door vrouwen. Daarnaast lijkt er een verband te zijn tussen woonplaats, leeftijd en de series en soort bezoeker. Met name de abonneementhouders van de Nieuwe Series en de frequente bezoekers springen eruit doordat zij een jongere leeftijd hebben en vaker in de stad Utrecht wonen dan de andere bezoekers. De meeste vaste bezoekers wonen namelijk in de gemeenten rondom de stad Utrecht. Bijna de helft van de respondenten komt met de auto naar Vredenburg.

Een opvallend resultaat betreft het lidmaatschap van de omroepverenigingen. De VPRO is sterk oververtegenwoordigd bij de respondenten, terwijl er zo goed als geen TROS-leden zitten bij de series in de Vrijdag van Vredenburg die mede door de TROS verzorgd worden. Hoewel de vaste bezoekers in vergelijking met de Nederlandse bevolking in hoge mate niet-religieus zijn, zou de oververtegenwoordiging van VPRO- en NCRV-leden onder de respondenten gekoppeld kunnen worden het relatief hoge percentage Nederlands Hervormden onder de vaste bezoekers.

-
- ¹ Sociaal en Cultureel Planbureau. 2013. *Het culturele draagvlak*. In http://www.scp.nl/Publicaties/Terugkerende_monitors_en_reeksen/Het_culturele_draagvlak (geraadpleegd 17 juni 2013).
- ² Andries van den Broek en Jos de Haan en Frank Huysmans. 2009. *Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars. Trends in cultuurparticipatie en mediagebruik*. Den Haag: SCP, p. 50.
- ³ CBS Stateline. 2013. *Bevolking; kerncijfers*. In: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37296ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,62-63&HDR=G1&STB=T&VW=T> (geraadpleegd 13 juni 2013).
- ⁴ Andries van den Broek, Jos de Haan en Frank Huysmans.
- ⁵ Voor een overzicht van alle genoemde gemeenten vergeleken met 1993 zie bijlage 3.
- ⁶ Afbeelding: USINE Provincie Utrecht. *Objecten per gemeente*. In: <http://www.usine-utrecht.nl/informatie.aspx?ID=410> (geraadpleegd 4 juni 2013).
- ⁷ Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonenthouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 20.
- ⁸ Ibidem, p. 21.
- ⁹ Thomas K. Hamann. 2008. 'Musikkultur – Einfluss der Bevölkerungsentwicklung auf Publikum und Konzertwezen', in Heiner Gembris, *Musik im Alter: soziokulturelle Rahmenbedingungen und individuelle Möglichkeiten*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- ¹⁰ Letty Ranshuysen. 2011. 'Babyboomers: een sexy grijze golf'. In *MMnieuws*, nr. 4, p. 14-15. http://www.lettyranshuysen.nl/pdf/2011_MMN%20babyboomers.pdf (geraadpleegd 13 juni 2013).
- ¹¹ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 22-23.
- ¹² Nationale Atlas Volksgezondheid. 2013. 65-plussers per gemeente 2012-2040. In <http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/demografie/groei-en-spreiding/prognose-65-plussers-per-gemeente#breadcrumb> (geraadpleegd 13 juni 2013).
- ¹³ Commissariaat voor de Media. 2009. *Omroepverenigingen tellen samen ruim 3,6 miljoen leden*. In: <http://www.cvdm.nl/content.jsp?objectid=9614> (geraadpleegd 30 mei 2013).
- ¹⁴ Zie voor de volledige tabel van het lidmaatschap van omroepverenigingen gekruist met de geselecteerde series bijlage 4.
- ¹⁵ CBS Stateline. 2012. Maatschappelijke participatie; sociale contacten, kerkelijke gezindte. In: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=60027ned&D1=91-96&D2=0-10,47-51&D3=10-14&HDR=T,G2&STB=G1&VW=T> (geraadpleegd 30 mei 2013).
- ¹⁶ Ibidem.
- ¹⁷ Ibidem.
- ¹⁸ Jos de Haan en Wim Knulst. 2000. *Het bereik van de kunsten. Een onderzoek naar veranderingen in belangstelling voor beeldende en podiumkunsten sinds de jaren zeventig*. Den Haag: SCP, p. 141-142.
- ¹⁹ Voor een eventuele herhaling van dit onderzoek, zou hier in de enquête iets aangepast kunnen worden, zodat de resultaten duidelijker zijn. Daarbij zou er gezien de hoge leeftijd naar kleinkinderen kunnen worden gevraagd.
- ²⁰ Letty Ranshuysen. 1999. *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 50.
- ²¹ Ibidem.
- ²² In Het Luisterpeloton wordt de indeling naar opleidingscategorieën niet onderbouwd. Er wordt wel verwezen naar Ganzeboom en Ranshuysen, daarom is hier ook de indeling van Ranshuysen aangehouden: Letty Ranshuysen, *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea*, p. 151, 189, 255.
- ²³ Voor de duidelijkheid zou in een eventueel vervolgonderzoek de optie 'geen opleiding' weer toegevoegd kunnen worden.
- ²⁴ Letty Ranshuysen, *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea*, p. 59.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 27.

²⁷ Letty Ranshuysen, *Handleiding publieksonderzoek*, p. 193.

²⁸ Hugo de Jager en Wim Zweers. 1962. *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, nr.

4, p. 8.

²⁹ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 32.

³⁰ Ibidem, p. 33.

Hoofdstuk 2: Over de abonneementhouders

Hierboven is al uitgelegd dat er twee soorten bezoekers in dit onderzoek zijn meegenomen, namelijk de abonneementhouders en de frequente bezoekers. In voorgaande onderzoeken zijn er een aantal vragen gesteld aan de abonneementhouders over hun abonneement, bijvoorbeeld welke abonneementen zij hebben, waarom en hoe lang zij deze hebben en naar hun oordeel over de gekozen serie. Deze vragen konden natuurlijk niet gesteld worden aan de frequente bezoekers. Het gaat in dit hoofdstuk dus alleen over de abonneementhouders. De frequente bezoekers komen in hoofdstuk 3 aan bod met een aantal vragen die alleen aan hen is gesteld.

Welke abonneementen

In tabel 2.1 wordt opgesomd hoe vaak alle abonneementen uit het seizoen 2012-2013 zijn genoemd door de abonneementhouders. De cursieve series zijn de voor dit onderzoek geselecteerde series. In dit seizoen was er de actie dat men €10,- extra korting kreeg op de Kwartetsessies en Het Debuut, wanneer men één of meer andere series kocht. Waarschijnlijk zijn er door deze combinatiedeal relatief veel respondenten met een abonneement op die twee series.

Tabel 2.1 Alle series van het seizoen 2012-2013

<i>Locatie</i>	<i>Series</i>	<i>Aantal keer genoemd</i>
Leidsche Rijn	<i>Romantiek op Zondag</i>	156
	<i>Barokorkesten</i>	83
	<i>Internationale toporkesten</i>	31
	<i>Pianoconcerten</i>	27
	<i>Wereldsterren</i>	5
	<i>Vioolconcerten</i>	2
	<u><i>Vrijdag van Vredenburg:</i></u>	
	<i>TROS Klassiek</i>	107
	<i>AVRO klassiek</i>	91
	<i>Muzikale Meesterwerken</i>	75
	<i>TROS vocaal</i>	52
	<i>De Magische Muziekfabriek</i>	9
	<i>Brahms & Utrecht</i>	4
	<i>Premières</i>	1
<i>Utrecht Centraal</i>	1	
Leeuwenbergh	<i>Nieuw Klassiek</i>	25
	<i>Het Debuut – Dutch Classical Talent</i>	18
	<i>Fonkelnieuw Werk</i>	13
	<i>Kwartetsessies</i>	10

Internationale Kwartetserie	9
Holland Baroque Society	8
Nieuw Muziek Anders	8
Pianotrio's	8
Muziek voor Snaren	6
Renaissance	5
De Mystieke Middeleeuwen	4
Op Zondag	3
World Sessions	3
Zapp4 en Gasten	3
Anders	22

Totaal 789

Veruit de meerderheid, ruim driekwart van de abonneementhouders, heeft één abonnement. 15,9 % heeft twee abonnementen. Het maximale aantal abonnementen onder de respondenten is vijf. Dat was het geval bij drie respondenten. In tabel 2.2 is te zien dat met name de abonnees op de Nieuwe Series ook abonnementen hebben op andere series. Daarna volgen de abonneementhouders van Pianoconcerten en Internationale Toporkesten met relatief weinig respondenten die maar één serie hebben.

Tabel 2.2 Aantal abonnementen gekruist met geselecteerde series

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok-Orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Pianoconcerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
1	38,7	60,2	80,8	33,3	81,0	14,3
2	48,4	27,7	16,7	37,0	14,6	42,9
3	9,7	7,2	1,9	29,6	35	17,9
4	3,2	4,8	0,6	-	0,9	14,3
5	-	-	-	-	-	10,7
	(n = 31)	(n = 83)	(n = 156)	(n = 27)	(n = 316)	(n = 28)

Er zou een verband kunnen zijn tussen het aantal abonnementen en het aantal concerten in de serie. De bezoekers van de Vrijdag van Vredenburg hebben met 81,0% het meest maar één serie, gevolgd door Romantiek op Zondag met 80,8%. Deze twee series bevatten ook de meeste concerten, zoals blijkt uit tabel 2.3.

Tabel 2.3 Aantal concerten per serie

	<i>Zonder keuzeconcert</i>	<i>Met keuzeconcert¹</i>
Internationale Toporkesten	3	4
Barokorkesten	4	5
Romantiek op Zondag	5	6
Pianoconcerten	4	-
Vrijdag van Vredenburg	5 - 6 - 7 - 9	-
Nieuwe Series	4	-

In tabel 2.1 wordt opgesomd hoe vaak alle abonnementen uit het seizoen 2012-2013 zijn genoemd door de abonneerders. De cursieve series zijn de voor dit onderzoek geselecteerde series. In dit seizoen was er de actie dat men €10,- extra korting kreeg op de Kwartetsessies en Het Debuut, wanneer men één of meer andere series kocht. Waarschijnlijk zijn er door deze combinatie deal relatief veel respondenten met een abonnement op die twee series.

Seriekeuze

Tabel 2.4 Reden voor de keuze van de serie

	1961	1993	2013	-/+
Muziekinhoudelijke keuze	36	65	73,7	+ 8,7
Financiële reden	14	3	4,5	+ 1,5
Praktische reden	50	32	15,9	- 16,1
Andere reden	-	-	5,9	+ 5,9
	(n = 504)	(n = 572)	(n = 597)	

Uit tabel 2.4 blijkt dat de vaste bezoekers hun keuze voor hun abonnement steeds meer zijn gaan baseren op muziekinhoudelijke redenen. Wat deze muziekinhoudelijke redenen precies inhouden is niet helemaal duidelijk. Gaat men voor het orkest of ensemble, de solist, de dirigent, gaat men voor het werk dat gespeeld wordt of de muziekstijl? In enkele toelichtingen die respondenten hebben gegeven werd hier verschillend op gereageerd, de één wilde graag naar muziek van Brahms, de ander houdt van koormuziek en weer een ander wilde graag de broers Jussen horen en zien spelen.² Praktische redenen zijn in 2013 minder zwaar gaan wegen. Onder deze redenen vallen bijvoorbeeld de dag, tijdstip en data van de concerten. In voorgaande onderzoeken is er geen optie ‘andere reden’ verwerkt. Dat is in dit geval wel gedaan. Bij de toelichting op deze optie werd overigens als reden vaak de combinatie van muziekinhoudelijke en praktische redenen genoemd. Daarnaast werd daar nog aangegeven dat de serie een gewoonte is of dat de keuze samen met de medebezoeker(s) is gemaakt.

Tabel 2.5 Reden voor de serie gekruist met geselecteerde series

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok-Orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Piano-concerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
Muziekinhoudelijke keuze	93,3	95,2	51,3	88,9	76,4	85,7
Financiële reden	-	1,2	2,6	3,7	8,0	3,6
Praktische reden	6,7	2,4	37,2	7,4	10,2	7,1
Andere reden	-	1,2	9,0	-	5,4	3,6
	(n = 30)	(n = 83)	(n = 156)	(n = 27)	(n = 313)	(n = 28)

In tabel 2.5 zijn de motieven voor de keuze voor een bepaald abonnement uitgesplitst naar de geselecteerde series. De bezoekers van Barokorkesten en Internationale Toporkesten kozen vergeleken met de andere series het meest muziekinhoudelijk. Degenen met een abonnement op Romantiek op Zondag gaven juist relatief weinig een muziekinhoudelijk motief op. Bij hen scoort de praktische reden hoog. Wanneer een toelichting is gegeven bij deze vraag, werd vaak genoemd dat de zondagmiddag een prettig tijdstip is. Ouderen ervaren sneller praktische belemmeringen voor concertbezoek. Zij willen bijvoorbeeld liever niet 's avonds over straat of autorijden in het donker. In hoofdstuk 1 (tabel 1.8) was al te zien dat er relatief veel 65-plussers bij de Romantiek op Zondag zijn.

Er is gepeild of mensen tevreden zijn met hun abonnement(en) door middel van de vraag of de verwachting van de respondent over de serie werd beantwoord.

Tabel 2.6 Oordeel over het abonnement³

	1961	1993	2013	-/+
Gunstig	61	91	92,5	+ 1,5
Uiteenlopend oordeel	15	9	4,8	- 4,2
Ongunstig	24	0	0	-
Anders / geen oordeel	-	-	2,6	+ 2,6
	(n = 504)	(n = 486)	(n = 598)	

De bezoekers zijn tevreden over hun abonnement. 92,5 % geeft een positief oordeel, niemand een negatieve. Wel zijn er een aantal, namelijk 4,8%, met een uiteenlopend oordeel, zoals dat er wel meer moderne muziek in de serie zat dan zij hadden verwacht. Ook bij de optie 'anders' gaven mensen meestal aan liever wat meer van het één of wat minder van het andere te willen horen. Bekijken we het oordeel per abonnement, dan valt op dat bij Pianoconcerten (11,1 %) en de Vrijdag van Vredenburg (5,1 %) opvallend meer moderne muziek werd gespeeld dan de respondent had verwacht. De bezoekers van Pianoconcerten zijn dan ook iets minder tevreden en van alle series het minst tevreden, maar nog steeds gaf 85,1 % een

positief oordeel. De respondenten met een abonnement op Barokorkesten gaven allemaal een positief oordeel. Dit zijn dezelfde bevindingen als in 1993. Daar viel Barok & Klassiek (nu Barokorkesten) destijds het beste in de smaak, terwijl de Omroepenseries (nu Vrijdag van Vredenburg) en het Romantisch Pianoconcert (nu Pianoconcerten) iets lager scoorden.⁴

Serie(s) volgend jaar

Op de vraag ‘Neemt u volgend jaar dezelfde serie(s)?’ zijn de volgende antwoorden gekomen.

Tabel 2.7 Serie(s) volgend jaar

	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Ja	48	61,1	+ 13,1
Deels wel, deels niet	-	12,0	+ 12,0
Nee, andere serie(s)	29	7,1	- 21,9
Nee, helemaal geen serie(s)	12	4,6	- 7,4
Weet nog niet	11	15,2	+4,2
	(n = 482)	(n = 592)	

Deze vraag werd alleen in 1993 gesteld. ‘Deels wel, deels niet’ was destijds nog geen optie. Deze antwoordmogelijkheid is toegevoegd in dit onderzoek, omdat het tegenwoordig vaker voorkomt dat respondenten op meerdere series een abonnement hebben. 12% heeft dit antwoord gegeven. De grote meerderheid geeft aan volgend jaar hetzelfde abonnement te willen nemen, 7,1% een andere serie. 4,6% wil geen abonnement meer en 15,2% weet het nog niet. Vergelijken we deze cijfers met die uit 1993 dan valt op dat bezoekers in 2013 trouwer lijken te zijn aan hun huidige serie.

Abonnementhouders van de Internationale Toporkesten nemen volgend jaar slechts voor 16,1% dezelfde serie(s). Bij de Nieuwe Series is dat 21,4% en bij de Pianoconcerten 33,3%. Daarbij moet wel gezegd worden dat dit voor een groot deel gecompenseerd wordt met de hogere percentages bij de optie ‘deels wel, deels niet’. Bij deze drie series heeft de meerderheid ook meer dan één serie, in tegenstelling tot de andere series, waar de meerderheid van de abonnees maar één serie heeft (zie tabel 4.2).

Slechts 4,6% van de abonnementhouders geeft aan geen abonnement meer te willen. Bij nader onderzoek zou het interessant zijn om deze groep potentiële afhakers te bestuderen. Waarom willen zij geen abonnement meer en komen zij helemaal niet meer naar concerten of zijn zij van plan losse kaarten te gaan kopen? Antwoord op die vragen zou meer inzicht kunnen bieden in de redenen voor de terugloop in de verkoop van het aantal abonnementen.

Series vroeger

De vraag of de respondenten vroeger wel eens een andere serie hebben gehad, hebben de volgende resultaten opgeleverd.

Tabel 2.8 Vroeger een andere serie

	1961	1993	2013	-/+
Nee	67	42	36,2	-5,8
Ja	33	58	63,8	+5,8
	(n = 509)	(n = 481)	(n = 594)	

Er zijn ten opzichte van voorgaande onderzoeken opnieuw meer mensen die eerder een andere serie hebben gehad dan ze nu hebben. De abonnees op de Nieuwe Series zijn van de geselecteerde series het meest veranderd, 92,9% heeft hiervoor een ander abonnement gehad. Bij de abonnees op de Vrijdag van Vredenburg komt dit het minst vaak voor met 55,6%.

Het aantal jaren dat de respondent een abonnement heeft, is sterk toegenomen ten opzichte van 1993. Het aandeel dat minder dan 5 jaar een abonnement heeft, is gedaald, terwijl het aandeel dat langer dan 15 jaar een abonnement heeft is toegenomen. Gemiddeld hebben de respondenten al 16,3 jaar een abonnement. Naarmate een respondent al langere tijd een abonnement heeft, is het ook aannemelijker dat diegene ook wel eens een ander abonnement heeft gehad.⁵

Tabel 2.9 Hoe lang abonnement

	1961	1993	2013	-/+
≤ 5 jaar	69	71	23,3	- 47,7
> 5 en ≤ 15 jaar	21	26	29,1	+ 3,1
> 15 jaar	10	3	47,6	+ 44,6
	(n = 505)	(n = 477)	(n = 574)	

De toenemende duur van het abonnementhouderschap hangt ook samen met de hogere leeftijd. Onder de 65-plussers heeft 52,1% al langer dan 15 jaar een abonnement. De abonnementhouders die jonger zijn dan 50 jaar hebben voor 54,2% nog maar vijf jaar of korter een abonnement.

Tabel 2.10 Hoe lang abonnement gekruist met leeftijd

	< 50 jaar	50 – 64 jaar	≥ 65 jaar
≤ 5 jaar	54,2	25,7	20,4
> 5 en ≤ 15 jaar	25,0	34,5	27,4
> 15 jaar	20,8	39,9	52,1

Bij de serie Internationale Toporkesten zitten relatief veel nieuwe abonneerders en weinig abonneerders die al meer dan 15 jaar een abonnement hebben. Dit bevestigt dat deze serie aantrekkelijk is voor nieuwkomers, zoals in de inleiding van dit onderzoek al werd aangegeven (zie pagina 15). Opvallend zijn de series Barokorkesten en de Nieuwe Series. Zij hebben relatief veel vaste bezoekers die al lange tijd een abonnement hebben en minder vaste bezoekers die pas kort een abonnement hebben. Dit is opvallend omdat in hoofdstuk 1 (tabel 1.8) is gebleken dat deze twee series juist een relatief jong publiek hebben.

Tabel 2.11 Duur abonnement gekruist met geselecteerde series

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok-Orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Piano-Concerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
≤ 5 jaar	34,5	14,1	22,7	15,4	24,4	10,7
> 5 en ≤ 15 jaar	31,0	17,9	35,3	34,6	28,7	25,0
> 15 jaar	34,5	67,9	42,0	50,0	46,9	64,3
	(n = 29)	(n = 78)	(n = 150)	(n = 26)	(n = 303)	(n = 28)

Wanneer we de duur van het abonnement kruisen met de leeftijd, dan valt op dat de 65-plussers bij Barokorkesten en Nieuwe Series opvallend vaker al meer dan 15 jaar een abonnement hebben. Bij Barokorkesten heeft bijvoorbeeld maar liefst 80,5% van die leeftijd al meer dan 15 jaar een abonnement. Dit ligt ver boven het gemiddelde van 52,1% uit tabel 2.10. De oudere bezoekers halen zo de gemiddelde lengte flink omhoog.

In tabel 2.12 vinden we de antwoorden op de vraag waarom de respondent van serie is veranderd, indien dit het geval was.

Tabel 2.12 Reden voor verandering van serie

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Andere muziek horen	33	64	36,5	- 27,5
Betere plaatsen	18	1	1,0	0
Meer tijd	18	24	10,9	- 13,1
Prijverschil	11	1	4,6	+ 3,6
Uit & Thuis service	-	1	1,0	0
Niet 's avonds over straat	0	3	8,4	+ 5,4
Tweede keuze	0	5	0,8	- 4,2
Andere reden	-	-	37,0	+ 37,0
	(n = 166)	(n = 257)	(n = 395)	

36,5% van de abonneerders is van serie veranderd, omdat zij wel eens andere muziek wilden horen. Deze reden is ten opzichte van 1993 echter veel minder genoemd. Een reden die juist meer is genoemd in 2012 dan in eerdere edities, is dat de respondent liever niet 's

avonds over straat gaat. 8,4% gaf dit antwoord. Bij de serie Romantiek op Zondag, de concerten in deze serie zijn standaard op zondagmiddag, werd dit antwoord aanzienlijk vaker gegeven, namelijk 29,7%. De optie ‘andere reden’ was er in voorgaande onderzoeken niet, maar is nu het meest genoemd met 37,0%. Uit de toelichtingen op deze optie blijkt dat men vooral per seizoen bekijkt welke serie inhoudelijk het meest aanspreekt (20,3%). Deze mensen blijven dus niet trouw bij dezelfde serie, maar kiezen voor het inhoudelijke programma. Een andere reden voor verandering van serie die is genoemd, is dat het aanbod is veranderd en bepaalde series simpelweg niet meer bestaan (19,6%). Het is opvallend dat bij ‘andere reden’ ook vaak wordt genoemd dat de zondagmiddag prettig is (9,5%). Dit heeft niet per se te maken met dat men ’s avonds niet over straat wil gaan, maar met dat men vanwege andere redenen de voorkeur geeft aan de zondagmiddag. Een verdere toelichting hierbij is bijvoorbeeld dat een concert op de zondagmiddag minder vermoeiend is dan een concert ’s avonds. Andere redenen die in deze optie genoemd zijn, hebben te maken met een gezamenlijke beslissing met anderen (8,8%), een vermindering van het aantal concerten/series (8,1%), de bereikbaarheid (6,8%) en de locatie (5,4%). De locatie heeft met name betrekking op dat men één van de huidige tijdelijke locaties, de Rode Doos of de Leeuwenbergh, niet fijn vindt. Door de verhuizing is ook de bereikbaarheid van de locaties veranderd.

Losse kaartkoop voor abonnement

Verder is aan de abonneenthouders van Vredenburg gevraagd of zij wel eens losse kaarten kochten voor concerten in Vredenburg voordat zij een abonnement hadden. Daaruit zijn de volgende resultaten voortgekomen.

Tabel 2.13 Losse kaarten voor abonnement

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Ja	43	38	53	+ 15
Nee	57	62	47	- 15
	(n = 408)	(n = 487)	(n = 589)	

In 1993 waren er ten opzichte van 1961 minder mensen die voordat zij een abonnement hadden losse kaarten kochten. In 2013 is dit percentage met 53% echter gestegen naar meer dan de helft. Dit zou te maken kunnen hebben met de toenemende verkoop van losse kaarten en het afnemende aantal abonnementen. Wanneer de respondent aangaf dat hij voorheen losse kaarten kocht, is gevraagd waarom hij is overgestapt van losse kaarten op een abonnement. De volgende redenen zijn hiervoor genoemd.

Tabel 2.14 Reden voor overstap van losse kaarten naar abonnement

	1961	1993	2013	-/+
Goedkoper	33	6	8,6	+ 2,6
Gemakkelijker/ Dwingt te gaan	52	79	52,1 (19,5) (32,6)	- 26,9
Reclame	15	0	1,0	+ 1,0
Vrienden	0	6	1,6	- 4,4
Efficiënter	0	4	11,2	+ 7,2
Kwaliteit serie	0	5	13,4	+ 8,4
Andere reden	-	-	12,1	+ 12,1
	(n = 177)	(n = 182)	(n = 313)	

In 2013 is de optie dat een abonnement gemakkelijker is en je dwingt om te gaan net als in de voorgaande onderzoeken de meest genoemde reden voor de overstap van lossen kaarten op een abonnement. Met 52,1% is deze reden in 2013 echter aanzienlijk minder vaak genoemd dan in 1993 (79%), maar even vaak als in 1961 (52%). In de vorige edities is dat verwerkt als één optie. In 2013 is deze optie ook als twee losse redenen verwerkt. Tussen haakjes is in tabel 2.14 te zien dat 19,5% heeft aangegeven een abonnement gemakkelijker te vinden en dat met 32,6% de populairste reden is dat een abonnement je dwingt om te gaan. Daarnaast zijn de redenen dat de kaarten in één keer kopen efficiënter is (11,2%) en de kwaliteit van de serie (13,4%) van groter belang geworden. Overgehaald worden door vrienden of bekenden is juist minder aan de orde. Ook bij deze vraag is er weer een optie ‘andere reden’ opgenomen. Hierbij werd meestal een combinatie van de andere redenen genoemd. Daarnaast werd er ook vaak genoemd dat diegene niet zozeer is overgestapt, maar zowel een abonnement als losse kaarten koopt.

Concerten overslaan

Als laatste is aan de abonneenthouders gevraagd of zij wel eens een concert overslaan en waarom zij dit dan doen.

Tabel 2.15 Concerten overslaan

	1961	1993	2013	-/+
Nooit	37	15	21,5	+ 6,5
Wel eens	63	85	78,5	- 6,5
	(n = 410)	(n = 487)	(n = 590)	

Van de respondenten met een abonnement slaat 78,5% wel eens een concert over. 71,2% geeft de kaarten dan aan iemand anders, 7,3% geeft de kaarten niet weg. Minder dan een kwart slaat dus nooit een concert over. Dat is meer dan in 1993, maar minder dan in 1961. Deze vraag gekruist met de afzonderlijke series geeft als resultaat dat de abonneenthouders op Pianoconcerten (63,0%), Internationale Toporkesten (66,7%) en Barokorkesten (68,8%) het

minst concerten overslaan. Kijken we terug naar tabel 2.3 met het aantal concerten per serie, dan zien we dat die drie series relatief weinig concerten bevatten, namelijk 3 of 4. Wanneer men daarvan een concert overslaat, is dat meteen een groot deel van de serie. Het is daarom logisch dat zij minder vaak een concert overslaan dan bijvoorbeeld de abonneementhouders van de Vrijdag van Vredenburg. In de series van de Vrijdag van Vredenburg zitten namelijk meer concerten, maximaal 9, waardoor een minder groot deel wordt gemist als men een keertje overslaat. De abonneementhouders van de Nieuwe Series vormen hierbij een uitzondering. Met 92,6% laat een hoog percentage wel eens een concert schieten. In 1993 waren zij ook de groep die het meest verstek liet gaan. Destijds gaven zij ook meer dan bij andere series tijdgebrek op als reden daarvoor.⁶ In tabel 2.18 is te zien dat de respondenten van de Nieuwe Series weer een relatief hoog percentage scoren bij tijdgebrek als reden voor het overslaan van concerten. Dit zou verband kunnen houden met de jongere leeftijd en het relatief hoge aantal respondenten dat nog niet met pensioen is, waardoor deze groep in vergelijking met de andere abonnees minder vrije tijd heeft.

Tabel 2.16 Concerten overslaan gekruist met geselecteerde series

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok-orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Piano-Concerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
Nooit	33,3	31,3	20,6	37,0	19,7	7,4
Wel eens	66,7	68,8	79,4	63,0	80,3	92,6
	(n= 30)	(n = 80)	(n = 155)	(n = 27)	(n = 310)	(n = 27)

In tabel 2.17 is te zien dat de abonneementhouders als voornaamste reden voor het overslaan van een concert uit de serie ‘vakantie’ noemen met 38,9%. Daarna volgen ziekte (28,5%) en tijdgebrek (14,0%). Het programma is bij maar een enkele respondent een reden om niet te gaan. Tijdgebrek was in 1993 de voornaamste reden om een concert over te slaan. In 2013 is dit niet meer het geval. In 1993 bestond de optie ‘andere reden’ uit ziekte (36%) en vakantie (10%).⁷ Daarom zijn deze redenen in 2013 opgenomen als aparte opties. Waar het percentage van ziekte in 2013 ten opzichte van 1993 is afgenomen, is het aandeel vakantie flink gestegen. In het Luisterpeloton wordt gezegd dat in 1961 deze twee redenen waarschijnlijk ook al een rol speelden, maar dat deze niet zijn geregistreerd in de enquête.⁸ De categorie ‘tijdgebrek’ heette in 1961 echter “force majeure” (b.v. tijdgebrek).⁹ Het is aannemelijk dat niet alleen tijdgebrek, maar ook ziekte en vakantie destijds onder overmacht vielen. Dit zou ook de grote verschuiving in percentages tussen 1961 en 1993 kunnen verklaren. Ziekte en vakantie die in 1993 onder de categorie ‘andere reden’ vielen, waren in 1961 waarschijnlijk ondergebracht bij ‘force majeure’. Door deze verschillende indelingen kan er geen goede vergelijking worden gemaakt tussen de onderzoeken.

Bij de categorie ‘andere reden’ werd er voornamelijk genoemd dat men andere verplichtingen/prioriteiten heeft als men een concert overslaat, bijvoorbeeld een verjaardag, werk, of onverwachte gebeurtenissen. Dit zou in principe ook onder de noemer tijdgebrek kunnen vallen. Er werd daarnaast opvallend vaak aangegeven dat slechte

weersomstandigheden een belemmering vormden voor het concertbezoek. Een koude winter met veel sneeuw is hier de boosdoener. Verder was het samenvallen met een concert ergens anders een reden om een concert in Vredenburg over te slaan.

Tabel 2.17 Reden voor overslaan concerten

	1961	1993	2013	-/+
Tijdgebrek	86	53	14,0	- 39,0
Programma	7	1	1,8	+ 0,8
Ziekte	-	-	28,5	+ 28,5
Vakantie	-	-	38,9	+ 38,9
Andere reden	7	46	16,7	- 29,3
	(n = 260)	(n = 415)	(n = 606)	

In tabel 2.18 wordt de reden voor het overslaan van een concert gekruist met de series. Daarin valt op dat de respondenten van de Internationale Toporkesten eruit springen als het gaat om tijdgebrek. Een mogelijke verklaring hiervoor kan gevonden worden in het relatief hoge aantal respondenten in de leeftijdscategorie 30 tot en met 49 jaar (zie hoofdstuk 1, tabel 1.8). Met 16,1% bevat deze serie veruit de meeste ‘jongeren’. Net als hierboven al bij de Nieuwe Series is geconcludeerd, hebben de jongere, nog werkende bezoekers van Internationale Toporkesten waarschijnlijk ook minder vrije tijd.

Tabel 2.18 Reden voor overslaan concerten gekruist met geselecteerde series

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok-orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Piano-Concerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
Tijdgebrek	40,0	22,2	12,5	17,6	17,3	29,2
Programma	0	1,9	3,3	5,9	2,0	0
Ziekte	25,0	31,5	37,5	47,1	37,3	54,2
Vakantie	40,0	55,6	36,7	64,7	58,6	45,8
Andere reden	20,0	24,1	30,0	17,6	20,1	12,5
	(n = 20)	(n = 54)	(n = 120)	(n = 17)	(n = 249)	(n = 24)

Samenvatting

De meeste abonneerders kozen uit muziekinhoudelijke overwegingen voor hun serie. Bij de Romantiek op Zondag speelden praktische redenen ook een belangrijke rol, vanwege de zondagmiddag en de hoge leeftijd van de abonneerders op deze serie. De abonneerders waren zeer tevreden over de serie van hun keuze. De meerderheid kiest volgend jaar dan ook dezelfde serie(s), minder dan 5% neemt volgend jaar geen serie meer. Het aantal jaren dat men een abonnement heeft, is sinds de voorgaande onderzoeken zeer sterk toegenomen. Het is daarom logisch dat het percentage dat vroeger wel eens een andere serie heeft gehad, ook is gestegen. Abonneerders op de Nieuwe Series en Barokorkesten hebben al opvallend lang een abonnement, maar deze series wijken niet af in

de reden voor de verandering van het abonnement. De reden dat men wel eens andere muziek wilde horen is door de abonneerders het meest genoemd. De Nieuwe Series wijken met hedendaagse muziek qua inhoud het meeste af van de andere series. Hetzelfde zou gezegd kunnen worden over de serie Barokorkesten, die ook gespecialiseerd is in een bepaald genre. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor de lange duur van het abonneerderschap bij die series. Abonneerders van die series zijn daar terecht gekomen om eens andere muziek te horen. Uit deze bevindingen kan geconcludeerd worden dat de abonneerders over het algemeen zeer loyaal zijn aan Vredenburg.

Vergeleken met voorgaande onderzoeken kochten ook meer mensen losse kaarten voordat zij een abonnement namen. De reden om toch een abonnement te nemen, was vooral omdat het van tevoren vastleggen van concerten je dwingt om te gaan. Toch slaat ruim driekwart van de abonneerders wel eens een concert over. Dit is dan voornamelijk vanwege vakantie en ziekte. Het hoge percentage jongeren tussen de 30 en de 49 jaar onder de respondenten van de Internationale Toporkesten en de door hen relatief vaak genoemde reden dat men uit tijdgebrek wel eens concerten overslaat, duidt erop dat deze serie bij uitstek populair is bij *young professionals*.

¹ Bij een aantal abonnementen kan men nog een extra concert erbij nemen voor een voordelige prijs, het keuzeconcert.

² Het zou interessant zijn om in een eventueel vervolgonderzoek hier specifieker naar te vragen.

³ In 1993 is deze vraag aangepast door het woord 'smaak' te vervangen door 'verwachting'. Dit levert een andere vraag op. In dit onderzoek is het woord 'verwachting' gebruikt in navolging op 1993. Verder zijn de categorieën in de tabellen van 1961 en 1993 gereduceerd tot 'gunstig', 'uiteenlopend oordeel' en 'ongunstig'. In de vragenlijst van 1993 en ook in die van 2013 waren de antwoordmogelijkheden echter meer gedifferentieerd. Men kon bijvoorbeeld aangeven dat er meer moderne muziek werd gespeeld dan verwacht. Het is jammer dat deze antwoordmogelijkheden destijds niet verder zijn uitgewerkt. Hierdoor kon er nu geen vergelijking met 1993 worden gemaakt.

⁴ Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonneerders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 92.

⁵ Daarbij zijn in dit onderzoek alleen de abonneerders die nog steeds een abonnement hebben meegenomen en niet degenen die zijn afgehaakt. Het gaat hier dus sowieso al om een groep trouwe bezoekers. Voor verder onderzoek zou het interessant zijn om juist de groep afhakers ook te bevragen.

⁶ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 50.

⁷ Ibidem, p. 51.

⁸ Ibidem.

⁹ Hugo de Jager en Wim Zweers. 1962. *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, nr. 4, p. 28.

Hoofdstuk 3: Over de frequente bezoekers

In dit hoofdstuk worden een aantal vragen behandeld die enkel aan de frequente bezoekers zijn gesteld. In het vorige hoofdstuk werden de abonneementhouders onder de loep genomen over hun abonneementen en concertbezoek. Ook aan de frequente bezoekers zijn hierover een aantal vragen gesteld, bijvoorbeeld of zij wel eens een abonneement hebben gehad en waarom zij wel of geen abonneement zouden willen. In combinatie met de motieven van de abonneementhouders, wordt zo een beeld gevormd waarom de vaste bezoekers voor een abonneement kiezen of juist niet. Waarom frequente bezoekers geen abonneement willen is belangrijke informatie, gezien de terugloop van het aantal abonneementen en de toename van de losse kaartverkoop.

Bezoekfrequentie

Tabel 3.1 Aantal bezoeken per jaar

	2013
Minder dan 3 keer per jaar	9,2
3-4 keer per jaar	34,5
5-6 keer per jaar	35,9
7-9 keer per jaar	15,5
10 keer per jaar of meer	4,9
	(n = 142)

De meeste frequente bezoekers komen 5 tot 6 keer naar een klassiek concert in Vredenburg per jaar, dat is 35,9%. Iets minder respondenten, namelijk 34,5%, bezoeken 3 tot 4 keer een concert. Het zwaartepunt ligt dus tussen de 3 en de 6 concerten per jaar. Er zijn echter ook enkele respondenten, zeven om precies te zijn, die aangeven minstens 10 keer te gaan. In de inleiding is uiteengezet dat de frequente bezoekers zijn gedefinieerd als die bezoekers die drie of meer concerten hebben bezocht in het seizoen 2012-2013. Toch blijkt uit tabel 3.1 dat 9,2% van de frequente bezoekers heeft aangegeven minder dan drie keer per jaar een klassiek concert in Vredenburg te bezoeken. Het kan zijn dat zij toevallig in het huidige seizoen een (aantal) keer vaker zijn geweest dan normaal en zo in de selectie terecht zijn gekomen. Een andere oorzaak kan zijn dat het invullen van een dergelijke vraag een schatting is die mensen maken op basis van hun geheugen. Het is niet altijd gemakkelijk om precies te bedenken hoe vaak je ergens bent geweest gedurende een langere periode. Het zou dus kunnen zijn dat deze respondenten wel vaker zijn geweest, maar dat zelf onderschatten.

Over een abonnement

Aan de abonneerders werd gevraagd of zij wel eens losse kaarten kochten voordat zij een abonnement hadden en waarom zij dan waren overgestapt naar een abonnement. Aan de frequente bezoekers is het tegenovergestelde gevraagd, namelijk of zij wel eens een abonnement hebben gehad en zo ja, waarom zij die dan niet meer hebben. Uit tabel 3.2 blijkt dat de meerderheid in het verleden een abonnement heeft gehad, namelijk 58%.

Tabel 3.2 Vroeger abonnement gehad

	2013
Ja	58
Nee	42
	(n = 143)

De vraag die dan opkomt, is waarom zij nu geen abonnement meer hebben. De antwoorden hierop zijn weergegeven in de volgende tabel.

Tabel 3.3 Reden voor overstappen van abonnement op losse kaarten

	2013
Programma abonnement niet naar smaak	13,2
Zelf kiezen	41,8
Niet gebonden zijn	14,3
Geen tijd	6,6
Kosten	11,0
Andere reden	13,2
	(n = 91)

Met 41,8% is de meest genoemde reden dat de respondenten liever zelf alle concerten uitkiezen, in plaats van een vooraf samengesteld pakket te kopen. Verder waren de redenen dat men niet (ver) van tevoren gebonden wilde zijn (14,3%), dat de programma's van de abonnementen niet in de smaak vielen (13,2%) en dat een abonnement teveel kostte (11,0%). Met 6,6% is tijdgebrek de reden die het minst is genoemd, zeker onder de groep 65-plussers werd deze reden nauwelijks genoemd, door slechts 2,4%. Dit is logisch, aangezien zij waarschijnlijk met pensioen zijn en daardoor meer vrije tijd hebben. De 'andere reden' had voornamelijk te maken met de verhuizing naar Leidsche Rijn en de Leeuwenbergh, waardoor de zalen voor sommigen moeilijker bereikbaar werden of niet tevreden waren over de kwaliteit en de sfeer van de zaal in Leidsche Rijn.

Ten slotte is aan de frequente bezoekers gevraagd of zij (weer) een abonnement zouden willen en waarom dan wel of niet. 44,0% gaf aan wel weer een abonnement te willen nemen. Wanneer bezoekers wel (weer) een abonnement zouden willen nemen, is dat voornamelijk omdat een abonnement een stok achter de deur is en je de data vastlegt. Veel respondenten

geven aan dat het concertbezoek er zonder abonnement toch al snel bij inschiet. De vastgelegde concerten bij een abonnement zorgen ervoor dat je wel regelmatig gaat. Verder geeft men aan wel weer een abonnement te willen als het programma hen aanspreekt. Ook de korting die een abonnement biedt boven losse kaarten werd genoemd als argument.

56,0% van de frequente bezoekers zou geen abonnement willen. Kijken we terug naar tabel 3.3 dan zijn de twee redenen dat men zelf wil kiezen en niet gebonden wil zijn bij elkaar ook ongeveer 56%. Dit zijn redenen die duidelijk tegen het idee van een abonnement spreken. De andere opties over het programma, tijdgebrek, de kosten en de verhuizing zijn meer externe zaken, die niet per se met het idee van een abonnement te maken hebben en waar de respondent zelf geen of minder invloed op heeft. De frequente bezoekers die aangaven geen abonnement te willen, noemden hiervoor inderdaad voornamelijk de redenen dat zij niet (ver van tevoren) gebonden willen zijn aan bepaalde concerten en dat zij zelf concerten willen uitzoeken. De planning op lange termijn is vaak onduidelijk en onzeker. Daarbij is de keuzemogelijkheid bij een abonnement beperkt en is de kans aanwezig dat er concerten tussen zitten die niet in de smaak vallen. De respondenten die geen abonnement zouden willen, geven dus voornamelijk de voorkeur aan de vrijheid om zelf te kiezen in de data en de programma's. Verder geven een aantal mensen aan dat een abonnement te duur is of dat zij ook elders concerten bezoeken.

Samenvatting

De meeste frequente bezoekers gaan 3 tot en met 6 keer per seizoen naar een klassiek concert in Vredenburg. Gezien het aantal concerten per serie (zie tabel 2.3), brengen zij niet per se minder vaak een bezoek aan Vredenburg. Zagen we in het vorige hoofdstuk dat het dwingende karakter van een abonnement voor abonneerders de belangrijkste reden was om voor een serie te kiezen, in dit hoofdstuk speelt dat karakter ook weer een grote rol. Aan de ene kant geeft een deel van de frequente bezoekers toe dat het concertbezoek er snel bij inschiet en zij wel weer een abonnement zouden willen als stok achter de deur. Het is echter wel belangrijk dat het programma aanspreekt. Aan de andere kant geeft een groter deel van de frequente bezoekers het dwingende karakter op als reden om juist geen abonnement te willen. Zij willen liever zelf kiezen uit de concerten en data en zich daar niet ver van tevoren op vastleggen.

Hoofdstuk 4: Achtergrond van het concertbezoek

Er zijn een aantal vragen gesteld aan alle respondenten die het concertbezoek in een bredere context plaatsen. Denk hierbij aan de vraag hoe lang de respondent al bezoeker is van Vredenburg en of zij nog andere muziekuivoeringen bezoeken, bijvoorbeeld concerten buiten het abonnement. Daarbij vormt de leeftijd van het allereerste concertbezoek en door wie zij voor het eerst naar een concert gingen een belangrijke factor. In dit hoofdstuk wordt dan ook antwoord gegeven op de vraag: Hoe ziet de achtergrond van het concertbezoek eruit?

Hoe lang bezoeker Vredenburg

Er is aan beide groepen, de abonneementhouders en de losse kaartkopers, gevraagd hoe lang zij al concerten in Vredenburg bezoeken. Gemiddeld komen de respondenten al 21,2 jaar naar Vredenburg. In hoofdstuk 2 over de abonneementhouders werd ook al gevraagd hoe lang zij al een abonnement hebben. Het gemiddelde kwam daar uit op 16,3 jaar. Over het algemeen komen de abonneementhouders dus al langer naar concerten dan dat zij een abonnement hebben. Er is geen verschil te zien tussen de abonneementhouders en de frequente bezoekers als het gaat om hoe lang zij al bezoeker van Vredenburg zijn. 10,5% van de respondenten geeft aan vanaf de opening in 1979 aanwezig te zijn. Mogelijk bezochten zij ook al eerder concerten in Utrecht, bijvoorbeeld van het vaste orkest van Utrecht destijds, het Utrechts Stedelijk Orkest (waarvan in 1961 het publiek is onderzocht).¹

In 1993 is er gevraagd of de ouders van de respondenten een abonnement hebben of hadden. Deze vraag is destijds echter niet verwerkt in het verslag. In 2013 is deze vraag wel opnieuw gesteld en daaruit blijkt dat slechts 17,6% van de respondenten aangeeft dat hun ouders een abonnement hebben of hadden. Daarvan geven de meeste aan dat het gaat om een abonnement op klassieke muziek, maar niet in Utrecht. Vaak wordt het Concertgebouw in Amsterdam genoemd, maar bijvoorbeeld ook de concertzalen in Rotterdam en Arnhem. Er is nauwelijks verschil te zien tussen de abonneementhouders en frequente bezoekers bij deze vraag. De bezoekers van Barokorkesten (26,6%) en de Nieuwe Series (21,4%) geven het meest aan dat hun ouders ook een abonnement hadden. De bezoekers van Pianoconcerten en Romantiek op Zondag deden dit het minst, met respectievelijk 11,1% en 14,8%.

Keuzeabonnement

Aan alle respondenten is gevraagd hoe zij staan tegenover een keuzeabonnement. Het blijkt dat de meerderheid positief staat tegenover een dergelijk 'abonnement'. Slechts 7,6% maakt hier echter al gebruik van. Een groot deel, 35,2% staat neutraal tegenover een keuzeabonnement en slechts 5,4% heeft een negatieve houding. Tussen de abonneementhouders en de frequente bezoekers zijn een aantal opvallende verschillen te zien. Zo zijn de frequente bezoekers positiever over een keuzeabonnement, vanwege de mogelijkheid om zelf te kiezen. Dit sluit aan bij de bevindingen in hoofdstuk drie, waarin de frequente bezoekers als belangrijk argument tegen een abonnement aanvoerden dat zij liever

zelf concerten zouden willen kiezen. Zij staan dan ook in mindere mate dan de abonneerders negatief tegenover een dergelijk abonnement, zoals blijkt uit tabel 4.1.

Tabel 4.1 Houding tegenover keuzeabonnement gekruist met soort bezoeker

	<i>Abonementhouders</i>	<i>Frequente bezoekers</i>
Positief, daar maak ik al gebruik van	7,5	8,0
Positief, ik zou graag zelf concerten kiezen	43,0	64,5
Neutraal	38,4	21,7
Negatief, weet niet wat ik dan moet kiezen	2,4	0,7
Negatief, teveel gedoe	3,6	2,2
Anders	5,3	2,9
	(n = 589)	(n = 138)

Uit tabel 4.2 kunnen we opmaken dat de houding tegenover het keuzeabonnement samenhangt met de leeftijd. Het aantal jongeren onder de 29 jaar is wel dusdanig laag dat over die groep bezoekers niet veel gezegd kan worden. Kijken we echter naar het totaalplaatje, dan is te zien dat naarmate de leeftijd toeneemt, men minder positief staat tegenover een keuzeabonnement. 65-plussers maken iets minder gebruik van een keuzeabonnement en ook geven zij minder vaak aan zelf concerten te willen kiezen. Zij staan met 40,2% vaker neutraal tegenover een dergelijk abonnement dan jongere bezoekers en hebben met 6,5% het meest een negatieve houding.

Tabel 4.2 Houding tegenover keuzeabonnement gekruist met leeftijd

	≤ 29	30 – 49	50 - 64	≥ 65
Positief, daar maak ik al gebruik van	0	10,3	10,7	6,1
Positief, ik zou graag zelf concerten kiezen	75,0	69,2	53,7	42,1
Neutraal	25,0	12,8	28,3	40,2
Negatief, weet niet wat ik dan moet kiezen	0	2,6	1,5	2,3
Negatief, teveel gedoe	0	0	2,0	4,2
Anders	0	5,1	3,9	5,2
	(n = 4)	(n = 39)	(n = 205)	(n = 478)

Na uitsplitsing van deze antwoorden naar abonneerders per serie, blijkt dat de respondenten van Romantiek op Zondag negatiever tegenover een keuzeabonnement staan dan die van de andere series (10,3%). Tegelijkertijd zijn zij ook het meest neutraal (49,0%). De bezoekers van Internationale Toporkesten zouden veruit het meest graag zelf concerten kiezen (67,7%). Dit zou samen kunnen hangen met de leeftijd van de abonneerders van die series. Degenen die al het meest gebruik maken van een keuzeabonnement, naast hun vaste abonnement, zijn de respondenten uit de Pianoconcerten (14,8%) en de Nieuwe Series (14,3%), maar Barokorkesten en Internationale Toporkesten blijven niet ver achter met respectievelijk 13,9% en 12,9%. Alleen Romantiek op Zondag en de Vrijdag van Vredenburg

lopen achter met 4,5% en 5,8%. Dit zou verklaard kunnen worden doordat deze laatste twee series de meeste concerten bevatten (zie tabel 2.3) en de abonnees het minst vaak een ander abonnement ernaast hebben (zie tabel 2.2).

Bezoek aan andere muziekkuitvoeringen

Aan de abonneementhouders is gevraagd wat voor concerten zij buiten hun abonnement in de afgelopen twee jaar in Vredenburg en elders hebben bezocht. Aangezien de frequente bezoekers geen abonnement hebben, is aan hen gevraagd naar wat voor concerten zij de afgelopen twee jaar zijn geweest. Dit leverde een niet voorzien probleem op bij de uitwerking van de resultaten. De abonneementhouders hebben namelijk niet de concerten uit hun series meegerekend, terwijl de frequente bezoekers wel al hun concerten hebben meegerekend, ook de klassieke concerten in Vredenburg waarop zij voor dit onderzoek zijn geselecteerd. In tabel 4.4 is dan ook te zien dat bij de eerste zes genres (de klassiekemuziekkuitvoeringen) de percentages van concertbezoeken in Vredenburg bij de frequente bezoekers veel hoger uitkomen dan die bij de abonneementhouders.

Tabel 4.3 Bezoek aan andere muziekkuitvoeringen

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>	<i>Vredenburg</i>	<i>elders</i>
Recital	8	2	3,1	+ 1,1	0,9	2,2
Kamermuziek	11	8	11,9	+ 3,9	4,6	7,3
Orkest	10	21	15,5	- 5,5	6,4	9,1
Koor	20	5	11,9	+ 6,9	3,2	8,7
Oude muziek	0	7	9,8	+ 2,8	3,8	6,0
Nieuwe muziek	-	-	3,8	+ 3,8	1,6	2,2
Amateur	2	2	7,4	+5,4	0,8	6,6
Harmonie	3	2	2,0	0	0,0	2,0
Festival	9	4	8,1	+ 4,1	3,0	5,1
Opera/Operette	18	8	8,2	+ 0,2	0,5	7,7
Jazz	5	3	2,5	- 0,5	0,5	2,0
Pop	0	4	2,9	- 1,1	0,9	2,0
Wereldmuziek	-	-	3,7	+ 3,7	0,9	2,8
Andere muziek	9	13	2,8	- 10,2	0,9	1,9
Nee	5	21	6,4	- 14,6	4,1	2,3

Door deze vertekening zijn betrouwbare vergelijkingen niet goed te maken. Desondanks zijn er een aantal opvallende uitkomsten die het vermelden waard zijn. De respondenten gaan ten opzichte van 1993 minder vaak naar orkestmuziek. Dit komt niet door de vermindering van het aanbod bij Vredenburg, want met 6,4% in 2013 en 7% in 1993 is het percentage dat orkestmuziek bezoekt in Vredenburg nauwelijks veranderd. Men gaat daarentegen minder naar orkestmuziek elders, dit percentage is gedaald van 14% in 1993 naar 9,1% in 2013. De sterke afname van de categorie ‘andere muziek’ is deels te verklaren door de in 2013 toegevoegde genres wereldmuziek en nieuwe muziek. Wellicht heeft men in 1993 die genres bij ‘andere muziek’ ingedeeld, terwijl hier nu aparte categorieën voor waren.

In tabel 4.4 is het concertbezoek uitgesplitst naar soort bezoeker. Zoals hierboven al uitgelegd, is het moeilijk om iets te zeggen over de kolommen die over Vredenburg gaan. De percentages die over concertbezoek elders gaan, zijn wel vergelijkbaar. Hierbij valt op dat de frequente bezoekers over het algemeen meer concerten elders bezoeken dan de abonneementhouders. De frequente bezoekers gaan vaker naar recitals, kamermuziek, orkestmuziek, oude en nieuwe muziek elders. Naast klassieke muziek, bezoeken zij ook vaker dan de abonneementhouders jazz, pop en wereldmuziek bij een ander podium.

Tabel 4.4 Bezoek aan andere muziekkuitvoeringen gekruist met soort bezoeker

	<i>Abonnement- houders Vredenburg</i>	<i>Frequente bezoekers Vredenburg</i>	<i>Abonnement- houders Elders</i>	<i>Frequente bezoekers Elders</i>
Recital	2,2	8,7	6,8	15,9
Kamermuziek	8,7	54,3	24,0	43,5
Orkest	14,0	69,6	32,5	43,5
Koor	7,5	32,6	34,1	29,0
Oude muziek	10,6	31,9	19,9	35,5
Nieuwe muziek	3,2	18,1	7,0	15,2
Amateur	3,1	2,2	25,9	23,2
Harmonie	0,2	0,0	8,5	4,3
Festival	9,4	21,0	18,2	23,9
Opera/Operette	2,0	1,4	30,4	26,8
Jazz	1,0	6,5	6,6	10,9
Pop	3,2	3,6	6,3	13,8
Wereldmuziek	2,2	8,7	9,0	17,4
Andere muziek	3,4	2,9	7,5	5,8
Nee	18,9	2,2	10,2	2,2

In zijn artikel *Op zoek naar trouw publiek. Podiumkunstaccommodaties: een gedifferentieerde marketingaanpak verdient loyaliteit* schrijft Pieter de Rooij over de loyaliteit van concertbezoekers aan één bepaalde concertzaal. Hij onderscheidt drie soorten bezoekers: de passant die één of twee keer per jaar een specifiek podium bezoekt, de participant die dat drie tot vijf keer doet en het kernpubliek dat minstens zes keer komt. Hij concludeert dat de passanten voorstellingsgericht zijn en niet loyaal aan één bepaalde accommodatie. Het kernpubliek is juist wel heel loyaal en richten zich op hun concertzaal. De participanten zitten hier tussenin. Zij gaan vast naar één podium, maar daarnaast ook nog naar andere accommodaties.² Door het abonnement zijn abonneementhouders sterk verbonden met Vredenburg, terwijl de frequente bezoekers hierin vrijer zijn. De abonneementhouders zouden in die zin vergeleken kunnen worden met het kernpubliek en de frequente bezoekers met de participanten. In hoofdstuk 3 hebben we gezien dat de meeste frequente bezoekers inderdaad net als de participanten tussen de drie en de zes bezoeken aan Vredenburg brengen. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor het feit dat frequente bezoekers meer concerten elders bezoeken dan abonneementhouders. In tabel 2 in de inleiding is te zien dat het

responspercentage op deze enquête bij de frequente bezoekers lager lag dan bij de abonneementhouders. Dit wijst er ook op dat de frequente bezoekers zich in mindere mate betrokken voelen bij Vredenburg.

Eerste concertbezoek

Aan alle respondenten is gevraagd hoe oud zij waren toen zij voor het eerst een concert bezochten. Hieruit blijkt of de respondenten het concertbezoek met de paplepel ingegoten hebben gekregen of dat zij daar op latere leeftijd kennis mee hebben gemaakt. Dit speelt een rol bij de basis van de muzikale ervaring van de respondent.³ In tabel 4.5 is te zien dat de leeftijd van het eerste concertbezoek net als in 1993 is gestegen. Er zijn meer mensen die pas na hun 18^e jaar in aanraking kwamen met concerten. Daartegenover staan minder mensen die 12 jaar of jonger waren.

Tabel 4.5 Leeftijd eerste concertbezoek

	1961	1993	2013	-/+
12 jaar en jonger ⁴	30	28	24,5	- 3,5
13 t/m 18 jaar	53	37	36,3	- 0,7
19 jaar en ouder	17	35	39,2	+ 4,2
	(n = 493)	(n = 484)	(n = 732)	

Bij de vraag door wie de respondent tot het eerste concertbezoek kwam, zijn de begrippen primaire en secundaire socialisatie van toepassing. Primaire socialisatie houdt in dat interesses en gedragingen worden overgeleverd van ouders op kinderen. Daarnaast worden kinderen ook beïnvloed door andere factoren, zoals school en vrienden. Dit wordt secundaire socialisatie genoemd.⁵ Het blijkt dat ouders een grote invloed hebben op hun kinderen als het gaat om cultuur. Wanneer de ouders kunstliefhebbers zijn en zelf een kunstvorm beoefenen, is dit bij hun kinderen ook vaker het geval. Dit werkt door tot op latere leeftijd.⁶ Het is de vraag of de invloed van ouders aan het veranderen is. Aan de ene kant duiden ontwikkelingen als individualisering en toenemende zelfstandigheid op een afname van die invloed. Aan de andere kant komen ouders en kinderen steeds meer op gelijke voet te staan en wordt er meer gecommuniceerd. Hierdoor zou de invloed juist kunnen toenemen. Het blijkt dat de invloed die ouders hebben op hun kinderen sinds de jaren '80 nauwelijks is veranderd.⁷

Het is dus de vraag in welke mate de primaire en secundaire socialisatie een rol spelen als we kijken naar door wie de respondent tot het eerste concertbezoek kwam. Gezien de iets toegenomen leeftijd van het eerste concertbezoek, is het te verwachten dat de invloed van ouders en school is afgenomen.

Tabel 4.6 Door wie eerste concertbezoek

	1961	1993	2013	-/+
Meegenomen door ouders	40	34	27,5	- 6,5
Meegenomen door anderen	27	32	13,7	- 18,3
Via school	33	34	22,3	- 11,7
Op eigen initiatief	-	-	24,2	+ 24,2
Weet ik niet meer	-	-	7,0	+ 7,0
Anders	-	-	5,2	+ 5,2
	(n = 490)	(n = 463)	(n = 730)	

De antwoorden op de vraag door wie de respondent tot het eerste concertbezoek kwam zijn verwerkt in tabel 4.6. De invloed van de ouders en de school is inderdaad afgenomen. Nog maar 27,5% van de respondenten werd meegenomen door de ouders en 22,3% door de school. Het percentage dat meegenomen werd door anderen, is echter nog sterker gedaald naar 13,7%. In 2013 is de optie ‘Op eigen initiatief. Uit bekendheid met muziekvorm via radio, televisie of andere media’ toegevoegd. In 1993 stonden er ook meerdere opties in de vragenlijst, zoals ‘via radio en televisie’ of ‘langs andere weg’, maar deze zijn destijds niet in de tabellen verwerkt.⁸ In 2013 zijn deze opties echter vaak gekozen en daarom zijn ze nu wel opgenomen in de tabel. De optie ‘op eigen initiatief’ is bijvoorbeeld door 24,2% van de respondenten genoemd. Door deze extra antwoordmogelijkheid zijn de percentages verdeeld over meerdere opties en daardoor is het logisch dat de verschillende opties elk een lager percentage antwoorden hebben gekregen. Desalniettemin gaat het hier om min of meer objectieve informatie en is ‘meegenomen door ouders’ en ‘via school’ niet hetzelfde als ‘op eigen initiatief’. Dat ouders en school minder genoemd zijn, kan dus wel degelijk wijzen op de afnemende invloed van ouders en school.

Het is opvallend dat de abonneenthouders over het algemeen ouder waren dan de frequente bezoeker toen zij voor het eerst een concert bezochten. In tabel 4.7 is te zien dat 40,8% van de abonneenthouders al 19 jaar of ouder was, tegenover 32,6% van de frequente bezoekers. Die waren voor 35,5% 12 jaar of jonger, aanzienlijk meer dan de 21,8% frequente bezoekers die zo jong al hun eerste concert bezochten.

Tabel 4.7 Leeftijd eerste concertbezoek gekruist met soort bezoeker

	Abonneenthouders	Frequente bezoekers
12 jaar en jonger	21,8	35,5
13 t/m 18 jaar	37,4	31,9
19 jaar en ouder	40,8	32,6
	(n = 591)	(n = 141)

Kijken we naar het verschil tussen abonneenthouders en frequente bezoekers op de vraag door wie ze tot hun eerste concertbezoek kwamen, dan komt dit overeen met de leeftijd van

het eerste concertbezoek. Uit tabel 4.8 blijkt dat de frequente bezoekers namelijk meer dan de abonneementhouders werden meegenomen door hun ouders. De frequente bezoekers waren vaker 12 jaar of jonger dan de abonneementhouders en er wordt vanuit gegaan dat de ouders voornamelijk op jonge leeftijd invloed hebben. De school speelt een minder grote rol bij de frequente bezoekers. Met 13,6% neemt deze een veel lagere plaats in dan bij de 24,4% bij de abonneementhouders. Ranshuysen wijst erop dat uit onderzoek blijkt dat de opvoeding een belangrijke rol speelt bij de verwerkingsvaardigheden voor cultuur.⁹ De frequente bezoekers lijken concertbezoek meer door hun opvoeding (van de ouders) te hebben meegekregen dan de abonneementhouders. Hierdoor zouden zij een grotere vertrouwdheid en een groter vermogen om cultuur te verwerken bezitten. Het zelf uitkiezen van concerten vraagt een bepaalde culturele competentie, meer dan het kiezen voor een vooraf samengesteld abonneement. Dit zou het verschil tussen abonneementhouders en frequente bezoekers in dit geval kunnen verklaren.

Tabel 4.8 Door wie eerste concertbezoek gekruist met soort bezoeker

	<i>Abonneementhouders</i>	<i>Frequente bezoekers</i>
Meeegenomen door ouders	25,1	37,9
Meeegenomen door anderen	13,9	12,9
Via school	24,4	13,6
Op eigen initiatief	24,1	25,0
Weet ik niet meer	7,1	6,4
Anders	5,4	4,3
	(n = 590)	(n = 140)

De uitkomsten op deze vragen zijn in 1993 gekruist met het opleidingsniveau van de respondent.¹⁰ In 2013 is dit wederom gedaan in tabel 4.9 en 4.10. Daarin zijn dezelfde tendensen te zien als in 1993. Zo ligt de leeftijd van het eerste concertbezoek onder lageropgeleiden het hoogst, met 62,5% die 19 jaar of ouder waren, tegenover een minder hoog percentage hogeropgeleiden (32,5%) en middelbaar opgeleiden (55,6%) van die leeftijd. Daarbij kennen de hogeropgeleiden het hoogste percentage van bezoekers die er al op jonge leeftijd bij waren, namelijk 28,1% was 12 jaar of jonger, tegenover 14,8% van de middelbaar opgeleiden en 18,8% lageropgeleiden.

Tabel 4.9 Leeftijd eerste concertbezoek gekruist met opleidingsniveau

	<i>Hoger</i>	<i>Middelbaar</i>	<i>Lager</i>
12 jaar en jonger	28,1	14,8	18,8
13 t/m 18 jaar	39,4	29,6	18,8
19 jaar en ouder	32,5	55,6	62,5
	(n = 526)	(n = 189)	(n = 16)

Ook als we bekijken door wie de respondenten tot hun eerste concertbezoek kwamen, zijn in 2013 dezelfde tendensen te zien als in 1993. Wederom is niemand van de lageropgeleiden in aanraking gekomen met concertbezoek via school, maar vergeleken met de andere opleidingsniveaus meer door anderen. Opvallend is het relatief hoge percentage onder de lageropgeleiden dat is meegenomen door de ouders. Dit is opvallend doordat uit tabel 4.9 bleek dat de lageropgeleiden vaker boven de 18 jaar waren dan de andere opleidingsniveaus toen zij voor het eerst een concertzaal bezochten. Daarbij is het klassiekemuziekbezoek in de lage milieus minder gangbaar. Er vanuit gaande dat de ouders niet uit een hoger sociaal milieu komen dan de respondent, is het opvallend dat de ouders hier wel een belangrijke rol hebben gespeeld. In 1993 was dit dan ook niet het geval. Destijds bleken de ouders bij de lageropgeleide respondenten nauwelijks aanleiding te geven tot het eerste concertbezoek.

Tabel 4.10 Door wie eerste concertbezoek gekruist met opleidingsniveau

	<i>Hoger</i>	<i>Middelbaar</i>	<i>Lager</i>
Meegenomen door ouders	32,3	14,3	31,3
Meegenomen door anderen	13,9	12,2	18,8
Via school	21,6	26,5	0
Op eigen initiatief	21,8	31,7	18,8
Weet ik niet meer	6,1	8,5	18,8
Anders	4,4	6,9	12,5
	(n = 524)	(n = 189)	(n = 16)

In Het Luisterpeloton werd de stelling geopperd dat hoe eerder iemand voor het eerst een concert bezocht, hoe groter de kans op een stabiel concertgedrag.¹¹ Daarom hebben ze toen de vraag gesteld of het eerste concertbezoek een incidenteel bezoek was of het begin van een gewoonte. In 2013 is deze vraag opnieuw gesteld. Net als in 1993 gaf nu 46% aan dat het een incidenteel bezoek was en 54% dat het het begin van een gewoonte was. Om bovenstaande stelling te toetsen is in 1993 deze vraag gekruist met de leeftijd van de respondent. Het zou echter beter zijn om de vraag te kruisen met de leeftijd van het eerste concertbezoek. Hiervoor is in 2013 gekozen, zoals te zien is in tabel 4.11. De respondenten die 12 jaar of jonger waren tijdens hun eerste concertbezoek, gaven inderdaad voor 61,8% aan dat dit het begin was van een gewoonte. Dit was slechts 43,9% voor de respondenten die destijds 13 tot en met 18 jaar oud waren. Kijken we echter naar de leeftijd van 19 jaar en ouder, dan klopt de stelling dat een eerste concertbezoek op jonge leeftijd de kans op een stabiel concertgedrag vergroot niet meer. 59,4% gaf daarin aan dat het eerste concertbezoek het begin was van een gewoonte. Dat is nauwelijks minder dan degenen die al op veel jongere leeftijd de concertzaal bezochten. Ook wanneer men op latere leeftijd kennismaakt met de concertzaal kan het concertbezoek dus nog een gewoonte worden.

Tabel 4.11 Eerste concertbezoek incidenteel of begin van een gewoonte gekruist met leeftijd eerste concertbezoek

	<i>12 jaar en jonger</i>	<i>13-18 jaar</i>	<i>19 jaar en ouder</i>
Incidenteel	38,2	56,1	40,6
Gewoonte	61,8	43,9	59,4
	(n = 178)	(n = 264)	(n = 286)

Net als in 1993 gaven de abonneementhouders van de Nieuwe Series het meeste aan dat het eerste concertbezoek het begin was van een gewoonte (60,7%). Destijds was dit het minste het geval bij de Omroepseries. Nu geldt dit voor Pianoconcerten (40,7%) en Internationale Toporkesten (41,9%). De abonneementhouders bij elkaar gaven voor 53,1% aan dat het het begin van een gewoonte was, tegenover 59,7% van de frequente bezoekers.

Opvallend is dat degenen die aangaven via school naar hun eerste concert te zijn geweest, voor 66% aangaven dat dit een incidenteel bezoek was. Dat is een veel hoger percentage dan van degenen die meegenomen werden door ouders (38,8%), anderen (48,5%) of op eigen initiatief gingen (32,6%). De school lijkt dus niet direct invloed te hebben op de ontwikkeling van herhaaldelijk concertbezoek bij jongeren. Er zijn een aantal onderzoeken die de invloed van school op de cultuurconsumptie relativeren. Dit blijkt ook uit verschillende onderzoeken. Zo concludeert Marie-Louise Damen in haar proefschrift dat het vak CKV op de middelbare school geen attitudeverandering ten opzichte van kunst teweegbrengt. Voor het vak bezoekt de leerling weliswaar culturele instellingen, wat de participatie tijdelijk vergroot, maar dit heeft niet tot gevolg dat men ook vaker uit zichzelf gaat.¹² Toch gaf 22,3% van de huidige vaste bezoekers aan via school hun eerste concert te hebben bezocht. Uiteindelijk is het concertbezoek bij hen dus ook een gewoonte geworden. Waarschijnlijk hebben andere factoren hierbij een rol gespeeld, maar het kan niet worden uitgesloten dat de school wel degelijk invloed heeft uitgeoefend op de langere termijn.

Deze vraag is ook nog gekruist met opleidingsniveau. Daarbij is het opvallend dat van de lageropgeleiden maar liefst 68,8% aangaf dat het eerste concertbezoek het begin was van een gewoonte, tegenover 54,7% van de middelbaar opgeleiden en 53,6% van de hogeropgeleiden. Wellicht heeft dit te maken met de hogere leeftijd van het eerste concertbezoek bij de lageropgeleiden. Als men uiteindelijk op latere leeftijd de weg naar de concertzaal vindt, wordt dit misschien ook sneller een gewoonte, omdat men dan inmiddels een stabielere leven heeft opgebouwd en eigen keuzes maakt.

Samenvatting

Gemiddeld bezoeken de respondenten al gedurende 21,2 jaar Vredenburg. Het is opvallend dat hierin geen verschil is tussen abonneementhouders en frequente bezoekers. Weinig respondenten gaven aan dat hun ouders ook een abonnement hadden, zeker als het gaat om abonnementen in Utrecht. Het hebben van een abonnement is dus blijkbaar niet iets wat wordt doorgegeven van ouder op kind. De respondenten staan voornamelijk positief tegenover een keuzeabonnement. De frequente bezoekers zijn in hogere mate positief dan de

abonementhouders, vanwege de mogelijkheid om zelf concerten te kiezen. Jongeren zijn vooral positief vanwege de keuzevrijheid en ouderen staan vaker neutraal tegenover een keuzeabonnement.

Er is een opvallend verschil tussen de abonementhouders en de frequente bezoekers als het gaat om het bezoeken van andere muzikuitvoeringen. Frequente bezoekers gaan meer naar concerten met jazz, pop en wereldmuziek. Ook bezoeken zij meer klassieke concerten elders. Het lijkt er dus op dat frequente bezoekers een bredere muzieksmaak hebben en minder gebonden zijn aan Vredenburg.

De leeftijd ten tijde van het eerste concertbezoek is toegenomen. Ten opzichte van de voorgaande onderzoeken vonden de respondenten later de gang naar de concertzaal. De invloed van de primaire socialisatie via de ouders is dan ook afgenomen. Opvallend is dat daarnaast de secundaire socialisatie via school en vrienden ook minder geworden is. Het eigen initiatief vormt hiervoor een belangrijke vervanger. De frequente bezoeker was jonger dan de abonementhouders toen zij hun eerste concert bezochten en werden logischerwijs meer meegenomen door hun ouders. Laagopgeleiden gingen juist op latere leeftijd voor het eerst naar een concert. De school speelde hierbij geen enkele rol, maar de rol van anderen zoals vrienden werd vaker genoemd dan bij de andere opleidingsniveaus. Of het eerste concertbezoek destijds incidenteel was of het begin van een gewoonte, hangt af van hoe oud de respondent toen was en door wie hij werd meegenomen. Hierbij moet nog opgemerkt worden dat voor alle respondenten het concertbezoek inmiddels een gewoonte is geworden, gezien de hoge bezoekfrequentie en het hoge aantal jaren dat zij Vredenburg bezoeken.

¹ In de postversie van de enquête was de vraag hoe lang de respondent bezoeker was van Vredenburg een open vraag, de respondent kon alle jaartallen invullen. In de online versie konden de respondenten slechts kiezen uit een beperkte lijst jaartallen, die begon bij het openingsjaar 1979. Hierdoor is het concertbezoek voor de opening van Vredenburg niet meegenomen, terwijl het aannemelijk is dat men toen al klassieke concerten in Vredenburg bezocht. Voor eventueel vervolgonderzoek zou de online versie hiervoor aangepast moeten worden.

² Pieter de Rooij. 2013. 'Op zoek naar trouw publiek. Podiumkunstaccommodaties: een gedifferentieerde marketingaanpak verdient loyaliteit'. In *Boekman. i-Cultuur. Schnabels inspirerende inzichten*, 25^e jaargang, nr. 94, voorjaar 2013, p. 102-104.

³ Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonementhouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 35.

⁴ In Het Luisterpeloton is er in tabel 2.1. een fout gemaakt bij de leeftijdscategorieën. Men geeft de indeling '13 jaar en jonger' en '13 t/m 18 jaar'. Dit zou betekenen dat de leeftijd van 13 jaar in beide categorieën valt. Dit kan niet. Er is in dit onderzoek de indeling van de vragenlijst aangehouden. Deze komt overeen met de vragenlijst van 1993. Er wordt vanuit gegaan dat de percentages in de tabel wel kloppen.

⁵ Marjon Schols, Caroline van Weerd en Jos de Haan. 2010. '5. Doet voorbeeld volgen? Gelijkenis in de vrijetijdsbesteding van kinderen en hun ouders'. In Broek, Andries van den, Bronneman-Helmers, Ria en Veldheer, Vic, *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland*. Den Haag: SCP, p. 123.

⁶ Ibidem, p. 124.

⁷ Ibidem, p. 124, 142.

⁸ Het is de vraag of deze optie in 1993 geen enkele keer is genoemd of dat deze in het Luisterpeloton er uit is gefilterd. Ook in 1961 waren er nog andere opties, zoals 'behoefte aan culturele ontspanning'. Door de verschuivingen in antwoordmogelijkheden wordt het vergelijken bemoeilijkt.

⁹ Letty Ranshuysen. 1999. *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 50.

¹⁰ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 36-38.

¹¹ Ibidem, p. 39.

¹² Marie-Louise Damen. 2010. *Cultuurdeelname en CKV: studies naar de effecten van kunsteducatie op de cultuurdeelname van leerlingen tijdens en na het voortgezet onderwijs*. Utrecht: proefschrift Universiteit Utrecht.

Hoofdstuk 5: Deelname aan andere culturele activiteiten

In dit hoofdstuk zullen de activiteiten die de respondenten op cultureel gebied nog meer ondernemen onder de loep worden genomen. Allereerst komt de actieve muziekbeoefening aan bod, gevolgd door het bezoek aan bioscoop, theater en museum. De volgende vraag wordt hier dan ook beantwoord: aan welke andere culturele activiteiten nemen concertbezoekers deel?

Actieve muziekbeoefening

Zelf een kunstdiscipline beoefenen, betekent dat er een grotere kans is dat men ook culturele evenementen als voorstellingen en tentoonstellingen bezoekt, en omgekeerd.¹

Het SCP constateert in haar onderzoek dat actieve en receptieve cultuurparticipatie hand in hand gaan. Het is daarom te verwachten dat de vaste bezoekers van Vredenburg ook in hoge mate actief zijn in het zelf beoefenen van een instrument of zang. Er werd daarom gevraagd of zij nu en/of vroeger een instrument bespelen of zingen en muziekles hebben. Wanneer de respondent op minstens één van de twee vragen hierover (nu en vroeger) 'ja' heeft gezegd, is dit onder 'ja' gerekend. Alleen wanneer op beide vragen 'nee' is geantwoord, valt dit onder 'nee'.

Tabel 5.1 Instrument bespelen of zingen

	1961	1993	2013	-/+
Nee	18	29	27,6	- 1,6
Ja	82	71	72,5	+ 1,5
	(n = 509)	(n = 485)	(n = 711)	

In 1993 was het percentage dat een instrument bespeelde of zong gedaald van 82% naar 71%. In 2013 is er ten opzichte van 1993 zo goed als niks veranderd, het percentage is iets gestegen naar 72,5%. Het aandeel respondenten dat op het moment nog een instrument bespeelt of zingt is 39,9%, terwijl het aandeel dat vroeger een instrument heeft gespeeld 68,3% is. Vergelijken we deze cijfers met die van het SCP dan zien we dat van de Nederlandse bevolking slechts 21% op dit moment aan actieve muziekbeoefening doet. Naarmate de leeftijd toeneemt, neemt het percentage dat een instrument bespeelt of zingt af.² Zeker gezien de hoge leeftijd van de respondenten in 2013, doen zij inderdaad in relatief hoge mate aan actieve muziekbeoefening.

In 1993 antwoordde nog 46% van de respondenten dat zij op dat moment zelf muziek maakten, tegenover 39,9% in 2013. Dit zou te verklaren kunnen zijn door de toegenomen

leeftijd van de vaste bezoekers. Er is bij deze vraag een verschil te zien tussen abonneementhouders en frequente bezoekers. Van de frequente bezoekers speelt op het moment nog 51,8% een instrument tegenover 37,0% van de abonneementhouders. Dit zou ook te verklaren kunnen zijn door leeftijd, in dit geval door de jongere leeftijd van de frequente bezoekers ten opzichte van de oudere abonneementhouders. Kruisen we de vraag of men op het moment een instrument bespeelt met de leeftijd van de respondent, dan is inderdaad te zien dat naarmate de leeftijd toeneemt het percentage dat nu nog een instrument bespeelt afneemt.

Dezelfde tendensen zijn te zien bij de vragen of de respondent momenteel muzikles heeft en of de respondent dat vroeger buiten school gehad heeft. Momenteel heeft slechts 11,2% muzikles, maar 58,3% heeft vroeger muzikles gehad. Het percentage dat momenteel muzikles heeft valt bij de frequente bezoekers weer hoger uit dan bij de abonneementhouders. Dit is ook weer te verklaren door de leeftijd. Naarmate de respondenten ouder worden, hebben zij minder vaak nog muzikles.

In het huidige onderzoek was er voor de respondent zowel bij de vragen over de muziekbeoefening op dit moment als die in het verleden de mogelijkheid om aan te geven om welk instrument het ging. Deze twee vragen zijn in tabel 5.2 samengenomen in de kolom 2013. In tabel 5.3 is dit uitgesplitst naar 2013 nu en 2013 vroeger. Respondenten hebben in sommige gevallen meerdere instrumenten genoemd. Om deze gegeven verwerkbaar te maken, is steeds het eerstgenoemde instrument aangehouden.

Tabel 5.2 Welk instrument

	1961	1993	2013	-/+
Piano / klavecimbel	48	50	38,2	- 11,8
Orgel / harmonium / accordeon	7	6	8,9	+ 2,9
Viool / cello	12	7	6,0	- 1,0
Blaasinstrumenten	9	16	17,9	+ 1,9
Zang	19	14	21,3	+ 7,3
Overig	5	7	7,7	+ 0,7
	(n = 571)	(n = 342)	(n = 663)	

Tabel 5.3 Welk instrument en nu vroeger

	2013 nu	2013 vroeger
Piano / klavecimbel	36,5	39,1
Orgel / harmonium / accordeon	5,2	11,1
Viool / cello	8,0	4,8
Blaasinstrumenten	12,9	21,0
Zang	32,5	14,5
Overig	4,8	9,4
	(n = 249)	(n = 414)

Uit tabel 5.2 blijkt dat de piano in 2013 met 38,2% minder populair is dan in 1993 en 1961. Deze daling lijkt te worden gecompenseerd door het percentage van de respondenten dat zingt

(21,3%). Dat is een flinke stijging ten opzichte van 1993, maar kent niet zoveel verschil met de 19% in 1961. Zingen lijkt dus na een dip in 1993 weer populairder. In tabel 5.3 is te zien dat het percentage dat nu zingt (32,5%) veel hoger is dan het percentage dat aangeeft vroeger te hebben gezongen (14,5%). Wellicht is zingen een manier van muziek maken die ook op latere leeftijd nog gemakkelijk te beoefenen is. Cijfers van het SCP duiden niet op een toegenomen populariteit van zang onder de Nederlandse bevolking sinds medio jaren '90.³ Wel is te zien dat naarmate de leeftijd toeneemt, het percentage dat zingt minder snel achteruit gaat dan het percentage dat een instrument bespeelt.⁴

Het aantal respondenten dat een blaasinstrument bespeelt, is ten opzichte van voorgaande onderzoeken weer iets toegenomen, terwijl het aantal dat viool en/of cello speelt weer iets is afgenomen. Deze afname werd in 1993 ook al als opvallend opgemerkt, aangezien de viool en cello juist populaire instrumenten zijn bij professionals.⁵ Een oorzaak voor deze afname zou de toegenomen leeftijd van de respondenten kunnen zijn, omdat de viool en cello wellicht moeilijker te bespelen zijn door fysieke ongemakken naarmate men ouder wordt.

Net als in 1993 spelen er relatief veel mensen die een abonnement hebben op Pianoconcerten piano, namelijk 75,9%. De theorie die in 1961 werd geformuleerd dat blaasinstrumenten het meest populair zouden zijn onder bezoekers van de Nieuwe Series, aangezien blazers een belangrijke rol spelen in moderne muziek, werd in 1961 en 1993 bevestigd. In 2013 is dit echter niet meer het geval. De blazers springen er niet uit bij de Nieuwe Series. Verder valt op dat de hoogste percentages zangers bij de series Romantiek op Zondag en de Vrijdag van Vredenburg te vinden zijn. Deze series behoren tot de series met de oudste bezoekers. Dit bevestigt het grote aandeel dat zingt onder de oudere respondenten.

Tabel 3.4 Welk instrument vergeleken met de Nederlandse bevolking

	<i>Respondenten 2013</i>	<i>Nederland Alle muzikanten</i>	<i>Nederland Muzikanten die klassieke muziek spelen</i>
Piano / klavecimbel	38,2	42	56
Orgel / harmonium / accordeon	8,9		
Viool / cello	6,0	4	6
Blaasinstrumenten	17,9	20	22
Zang	21,3	13	13
Overig	7,7	59	38

Vergelijken we de instrumentkeuze van de respondenten met die van de gehele Nederlandse bevolking, dan vallen een aantal zaken op. De toetsinstrumenten⁶ zijn bij de respondenten populairder dan bij de Nederlandse bevolking, maar minder populair dan bij de Nederlandse bevolking die klassieke muziek speelt. Blaasinstrumenten worden onder de respondenten minder bespeeld, maar er wordt meer gezongen. Slechts 7,7% van de respondenten gaf een antwoord in de categorie 'overig'. Deze categorie is onder de Nederlandse bevolking veel groter, met name bestaande uit tokkelinstrumenten zoals de gitaar en slaginstrumenten. Deze

instrumenten zijn bij de Nederlanders die klassieke muziek spelen veel minder populair ten opzichte van alle muzikanten. De gitaar en drums zijn dan ook instrumenten die meer bij popmuziek horen dan bij klassieke muziek.

Vroeger thuis muziek gemaakt

Cultureel actieve ouders brengen vaker cultureel actieve kinderen voort. Om te kijken of dit ook geldt voor dit onderzoek is gevraagd of er vroeger bij de respondent thuis muziek werd gemaakt. Het idee hierbij is dus dat wanneer men vroeger al werd omgeven door het maken van muziek, dat de mate waarin men er nu zelf mee bezig is intensiveert.

Tabel 5.5 Vroeger thuis muziek gemaakt

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	-/+
Nee	22	35	45,5	+ 10,5
Ja	78	65	54,5	- 10,5
	(n = 494)	(n = 486)	(n = 721)	

In bovenstaande tabel is te zien dat het percentage respondenten bij wie vroeger thuis muziek werd gemaakt net als in 1993 is afgenomen. Dit percentage komt nu uit op nog maar 54,5%, waar dit in voorgaande onderzoeken 65% (1993) en 78% (1961) was. Het thuis muziek maken is dus aan het afnemen. Vergelijken we dit echter met gegevens van het SCP over de Nederlandse bevolking, dan is er een grote afwijking te zien. Van de Nederlandse bevolking geeft slechts 27% aan dat er vroeger thuis muziek werd gemaakt en 73% dat dit nooit werd gedaan.⁷ Er kan geconcludeerd worden dat er in verhouding vroeger thuis bij de respondenten inderdaad vaker muziek werd gemaakt en dat deze culturele activiteit van de ouders is doorgegeven op de kinderen, die nu vaste bezoekers van Vredenburg zijn.

Wanneer we deze vraag kruisen met het bespelen van een instrument en het hebben van muziekles, levert dat ook de te verwachten uitkomsten op. Respondenten die aangaven dat er vroeger bij hen thuis muziek werd gemaakt, scoren hoger op het bespelen van een instrument nu en vroeger en het volgen van muziekles nu en vroeger, dan de respondenten die aangaven dat er vroeger geen muziek werd gemaakt bij hen thuis. Hieronder staan twee voorbeelden daarvan uitgewerkt in een tabel. Er is een duidelijk verschil te zien tussen de cijfers in de kolommen die aangeven of er vroeger thuis wel of geen muziek werd gemaakt. Of er vroeger thuis muziek werd gemaakt is dus inderdaad van invloed op de mate waarin de respondenten nu zelf bezig zijn en vroeger bezig waren met muziek.

Tabel 5.6 Nu instrument bespelen gekruist met vroeger thuis muziek gemaakt

		Vroeger thuis muziek gemaakt	
		Ja	Nee
Nu instrument bespelen / zingen	Nee	45,5	76,7
	Ja	54,5	23,3
		(n = 387)	(n = 326)

Tabel 5.7 Vroeger muziekles gehad gekruist met vroeger thuis muziek gemaakt

		Vroeger thuis muziek gemaakt	
		Ja	Nee
Vroeger muziekles gehad	Nee	20,8	66,8
	Ja	79,2	33,2
		(n = 389)	(n = 325)

Bezoek aan bioscoop, theater en museum

Om een beeld te krijgen van de mate waarin de bezoekers van klassieke muziek ook andere cultuurvormen bezoeken, is gevraagd hoe vaak zij per jaar een bezoek brengen aan de bioscoop of het filmhuis, het theater en het museum. Het idee hierachter is dat mensen die vaste bezoeker zijn bij de ene cultuurvorm ook vaker andere cultuurvormen bezoeken.

Tabel 5.8 Bezoek aan bioscoop of filmhuis per jaar

	1961	1993	2013	-/+	Nederland ⁸
Nooit	0	45	20,5	- 24,5	44
1 t/m 3 keer	47	35	42,4	+ 7,4	33
Meer dan 3 keer	53	20	37,1	+ 17,1	23
	(n = 505)	(n = 497)	(n = 717)		

Het bioscoopbezoek is vergeleken met 1993 toegenomen, maar is nog niet zo hoog als dat in 1961 was. Er is nog steeds 20,5% dat nooit naar de bioscoop gaat, waar dat in 1961 0% was. In 1961 ging meer dan de helft meer dan drie keer per jaar naar de bioscoop of het filmhuis. Dit zou te verklaren kunnen zijn doordat destijds nog het journaal in de bioscoop werd uitgezonden. Uit het Gehoor Gehoord blijkt dat minder dan een kwart van de respondenten in 1961 zelf een televisie bezat.⁹ In 2013 is het aandeel dat meer dan drie keer gaat 37,1%. In de laatste kolom van tabel 5.8 staan de gegevens van het SCP over het bezoek aan bioscoop en filmhuis van de gehele Nederlandse bevolking in 2007. Het is duidelijk dat de vast bezoekers van Vredenburg vaker naar de bioscoop of het filmhuis gaan dan de gemiddelde Nederlander.

Tabel 5.9 Bezoek aan theater

	1961	1993	2013	-/+	Nederland ¹⁰
Nooit	23	31	19,2	- 11,8	84,7
1 t/m 3 keer	24	43	48,5	+ 5,5	13
4 of 5 keer	18	10	17,8	+ 7,8	2,3
6 of meer keer	35	16	14,5	- 1,5	
	(n = 507)	(n = 485)	(n = 719)		

Het bezoek aan het theater is redelijk stabiel gebleven ten opzichte van 1993. Er zijn wel 11,8% minder mensen die nooit gaan en 1,5% minder die heel vaak gaan. Daartegenover staat dat het aantal mensen dat tussen de 1 en 5 keer per jaar gaat, is toegenomen. Vergelijken we de uitkomst van 2013 met die van 1961 dan valt op dat er minder mensen 6 keer of meer gaan en meer mensen een paar keer per jaar. In de laatste kolom staan weer te cijfers voor geheel Nederland.¹¹ Bij het theaterbezoek is nog duidelijker dan bij het bioscoopbezoek te zien dat de vaste bezoekers van Vredenburg over het algemeen meer naar het theater gaan dan de Nederlandse bevolking. Van de Nederlandse bevolking gaat 84,7% nooit naar het theater, bij de bezoekers van Vredenburg is dit slechts 19,2%. 32,3% van de vaste bezoekers van Vredenburg zou volgens het SCP ook een frequente bezoeker zijn bij het theater, terwijl maar 2,3% van de Nederlandse bevolking dit is.

Tabel 5.10 Bezoek aan museum

	1993	2013	-/+	Nederland ¹²
Nooit	0	3,1	+ 3,1	59
1 t/m 3 keer	47	28,6	- 18,4	33
4 of 5 keer	44	24,4	- 19,6	7
6 of meer keer	9	43,9	+ 34,9	
	(n = 497)	(n = 717)		

Het is opvallend dat het bezoek aan musea ten opzichte van 1993 in 2013 sterk is toegenomen. Dat wil zeggen, de percentages van mensen die 1 t/m 5 keer gaan zijn afgenomen, maar het percentage dat 6 keer of vaker gaat is flink gestegen. Ook bij het museumbezoek is weer te zien dat de cijfers van dit onderzoek afwijken van die van het SCP. Waar de meerderheid van Nederland nooit een museum bezoekt, gaat de meerderheid van de vaste bezoekers van Vredenburg juist vaak naar musea.

Samenvatting

Actieve muziekbeoefening stimuleert concertbezoek en andersom. De vaste bezoekers beoefenen in vergelijking met de Nederlandse bevolking in hoge mate een instrument of zingen. Met name het hoge percentage dat momenteel zingt, valt op. Zingen is blijkbaar een vorm van actieve muziekbeoefening die op latere leeftijd nog veelvuldig wordt gedaan, terwijl het beoefenen van een instrument afneemt naarmate de leeftijd toeneemt. Primaire socialisatie

speelt ook een belangrijke rol. Dit onderzoek bevestigt dat cultureel actieve ouders hun kinderen daarmee beïnvloeden. De respondenten die aangaven dat er vroeger thuis muziek werd gemaakt, speelden ook vaker een instrument of zongen en hadden vaker muzikles. Het percentage bij wie vroeger thuis muziek werd gemaakt, is wel sterk verminderd ten opzichte van voorgaande onderzoeken, maar is nog steeds hoger dan het landelijke gemiddelde. De ouders hebben op deze manier waarschijnlijk invloed gehad op de culturele geïnteresseerdheid en daarmee het huidige concertbezoek van de vaste bezoekers. Daarbij zijn de respondenten niet alleen vaste bezoeker van Vredenburg, maar zijn zij ook vaker de bioscoop, het theater en musea gaan bezoeken. Wat bovendien opvalt is dat zij dit veel vaker doen dan de gemiddelde Nederlander.

¹ Andries van den Broek, Jos de Haan en Frank Huysmans. 2005. *Cultuurminnaars en cultuurmijders. Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed*. Den Haag: SCP, p. 87.

² Andries van den Broek. 2010. *FAQs over kunstbeoefening in de vrije tijd. Het culturele draagvlak, deel 9*. Den Haag: SCP, p. 32.

³ Ibidem, p. 26.

⁴ Ibidem, p. 32.

⁵ Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonenthouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 41.

⁶ In het SCP-rapport zijn de categorieën piano / klavecimbel en orgel / harmonium / accordeon samengenomen in één categorie: toetsinstrumenten.

⁷ Andries van den Broek, *FAQs over kunstbeoefening in de vrije tijd*, p. 81.

⁸ Andries van den Broek, Jos de Haan en Frank Huysmans. 2009. *Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars. Trends in cultuurparticipatie en mediagebruik*. Den Haag: SCP, p. 105.

⁹ Hugo de Jager en Wim Zweers. 1962. *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, nr. 4, p. 38.

¹⁰ Andries van den Broek, Jos de Haan en Frank Huysmans, *Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars*, p. 39.

¹¹ Het SCP houdt een paar indelingen aan, waaruit de categorieën van dit onderzoek zijn af te leiden. Allereerst noemt het SCP het percentage dat minstens één keer een bezoek brengt, waaruit ook het percentage dat nooit gaat voortkomt. Daarbij maken zij onderscheid tussen incidentele bezoekers en frequente bezoekers.

Incidentele bezoekers gaan minder dan één keer per kwartaal, dus 1 t/m 3 keer per jaar. Frequente bezoekers gaan één keer per kwartaal of vaker, wat neerkomt op 4 keer per jaar of vaker. De laatste twee categorieën in dit onderzoek zijn dus samengenomen in één categorie van 4 keer of vaker.

¹² Andries van den Broek, Jos de Haan en Frank Huysmans, *Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars*, p. 22.

Hoofdstuk 6: Mediagebruik

Inleiding

In 1993 werd er al vastgesteld dat er veel veranderingen waren in mediatechnologieën en mediagebruik ten opzichte van 1961. Het luisteren naar klassieke muziek zou nog meer zijn verschoven van de concertzalen naar de huiskamer.¹ Er werd in 1993 gevraagd naar het gebruik van radio, televisie en cd/plaat/band. Zoals in de inleiding al duidelijk is geworden, zijn er anno 2013 na de radio, de televisie en de cd, ook de computer, mp3-spelers, dvd's en dergelijke bijgekomen. De mogelijkheden om buiten de concertzaal naar muziek te luisteren zijn dus enorm toegenomen. Daarom wordt in dit hoofdstuk uitgebreid aandacht besteed aan het mediagebruik van de respondenten. Er is gevraagd hoe zij buiten de concertzaal met muziek bezig zijn via de media, hoe zij dan naar muziek luisteren en hoe zich dat verhoudt tot het concertbezoek. Kortom: Welke media worden gebruikt en hoe zijn de media van invloed op het concertbezoek?

Het SCP brengt ook regelmatig trends in het mediagebruik van de Nederlandse bevolking in beeld. Met name leeftijd speelt een onderscheidende rol. Oudere mensen maken meer gebruik van de traditionele media, terwijl jongeren meer bezig zijn met nieuwere media. “Het omarmen van de nieuwe media en het loslaten van de oude gaat bij de jongere groepen veel sneller dan bij de oudere.”² Er is sprake van een nieuwe digitale generatie, terwijl het publiek van kranten, boeken, radio en televisie (met name de publieke zenders) vergrijsst.³ Daarnaast gebruiken ouderen media meer receptief, bijvoorbeeld om informatie te verkrijgen en opnames te bekijken en jongeren meer actief, zoals het zelf posten van berichten over cultuur en van eigen creaties.⁴ Een andere trend is dat het duidelijke onderscheid tussen de verschillende media aan het vervagen is. Zo kan men tegenwoordig radio luisteren en televisie kijken via het internet. Valt dit dan onder gebruik van radio en televisie of van het internet? Media worden ook steeds vaker aan elkaar verbonden, bijvoorbeeld doordat kijkers via het internet kunnen reageren op wat zij op de televisie zien. Zo krijgen ook de receptieve media steeds meer een interactief karakter.⁵

Al sinds de opkomst van de radio en televisie wordt er gespeculeerd over de invloed van de media op concertbezoek. In Het Gehoor Gehoord werd bijvoorbeeld licht gevreesd voor de opkomende televisie, als het eerste audiovisueel medium voor thuis.⁶ Met de komst van nieuwe media lijkt de concurrentie voor de concertzaal alleen maar gestegen te zijn. In het SCP-rapport *De virtuele kunstkar. Cultuurdeelname via oude en nieuwe media* worden verschillende invalshoeken over de invloed van media op cultuurbezoek uiteengezet. Aan de ene kant denkt men dat mediagebruik inderdaad een vervanging is voor concertbezoek. Wanneer men thuis op de computer naar een concert kan kijken, komt dit in de plaats van het daadwerkelijk naar de concertzaal gaan. Aan de andere kant is men juist optimistisch over de invloed van de media. De media zouden ook een stimulans voor en een aanvulling op concertbezoek kunnen zijn. Zo kunnen culturele instellingen nieuwe bezoekers trekken door hun interesse te wekken via media en op deze manier concertbezoek te stimuleren. Media

kunnen op deze manier leiden tot publieksvernieuwing. Ze bieden ook de mogelijkheid tot publieksverdieping. Bestaande bezoekers kunnen sterker verbonden raken met een bepaalde instelling en cultuur in het algemeen, wanneer ze via de media hiermee in aanraking komen. Hun concertbezoek wordt dan aangevuld met de mogelijkheden die media te bieden hebben.⁷

Lezen

In Het Luisterpeloton werd geconstateerd dat de actieve muziekbeoefening onder de respondenten afnam, maar dat daarvoor in de plaats de passieve muziekbeoefening werd geactiveerd. Hiermee werd bedoeld dat de respondenten meer lasen over muziek voor een meer intellectuele omgang met de muziek.⁸ Aan de respondenten is gevraagd of zij wel eens lezen over muziek in het algemeen. Dit kan via verschillende media als kranten, boeken of op het internet. In tabel 6.1 staan de uitkomsten op deze vraag.

Tabel 6.1 Algemeen lezen over muziek

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	-/+
Niet	38	22	7,6	- 14,4
Wel	62	78	92,4	+ 14,4
	(n = 500)	(n = 487)	(n = 727)	

Het percentage vaste bezoekers dat wel eens in het algemeen over muziek leest is sinds 1961 toegenomen en komt inmiddels uit op maar liefst 92,4%. Met name het internet heeft er de afgelopen jaren voor gezorgd dat er heel veel informatie direct beschikbaar is, waardoor het gemakkelijker wordt om over muziek te lezen. Dit zou de toename kunnen verklaren.

Tabel 6.2 Lezen van recensies

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	-/+
Niet	6	15	18,4	+ 3,4
Wel	94	85	81,6	- 3,4
	(n = 509)	(n = 486)	(n = 723)	

Het lezen van recensies van concerten is ten opzichte van 1993 niet heel sterk veranderd. Wel is te zien dat de dalende lijn van het percentage dat recensies leest verder doorzet. Dit is opvallend, aangezien de respondenten wel meer zijn gaan lezen over muziek. Een oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat door processen in de samenleving zoals individualisering en minder sterke sociale hiërarchieën mensen zelf meer kennis willen opdoen en zo een eigen mening vormen, in plaats van de mening van zogenaamde experts aannemen. Het zou ook kunnen dat er minder ruimte aan recensies wordt besteed in kranten en tijdschriften. Twee series springen eruit. De abonneementhouders van de Barokorkesten lezen het meest recensies, namelijk 92,5%. Die van de Pianoconcerten lezen met 70,4% het minst recensies.

Foto's en filmpjes

Tegenwoordig biedt het internet niet alleen de mogelijkheid om meer over de concerten te lezen, maar ook om foto's en filmpjes vooraf te bekijken of naderhand terug te kunnen kijken op het concert. In 2013 is dan ook de vraag gesteld of mensen dit doen of niet.

Tabel 6.3 Bekijken van foto's en/of filmpjes

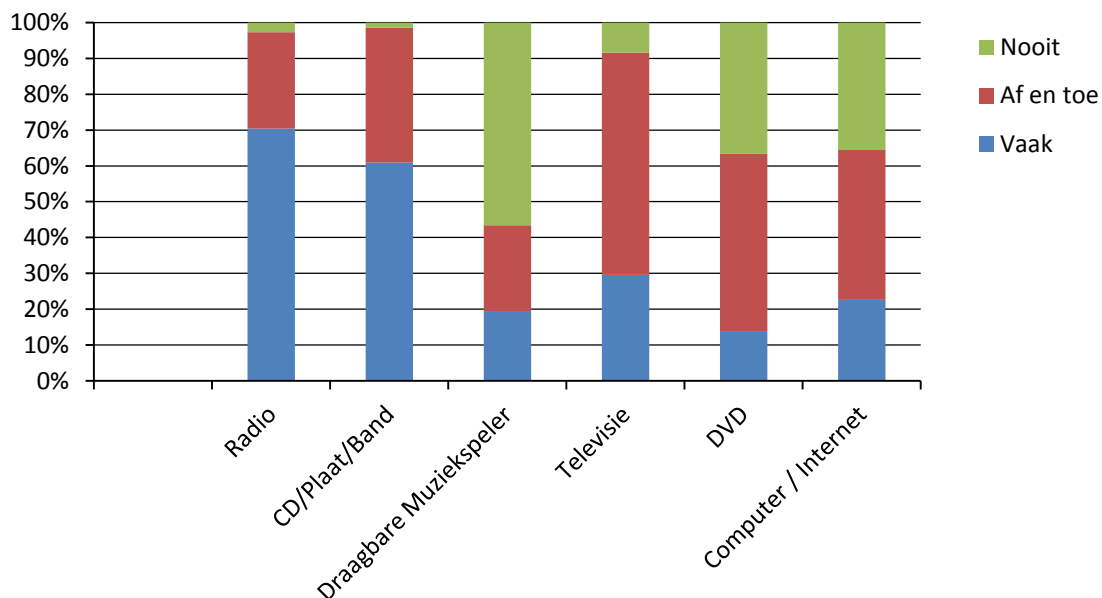
	2013
Foto's	3,6
Filmpjes	22,9
Allebei	19,0
Allebei niet	54,6
	(n = 722)

Een meerderheid van 54,6% van de respondenten maakt geen gebruik van de mogelijkheid om foto's en filmpjes te bekijken. De abonneerhouders van Romantiek op Zondag kijken met 65,6% het minst naar foto's en filmpjes. Die van de Nieuwe Series kijken het meest naar allebei, namelijk 25,9%.

Buiten de concertzaal muziek luisteren

In 1993 werd er alleen aandacht besteed aan de radio, televisie en de grammofoon / cd / band. In 2013 zijn hier de draagbare muziekspeler (zoals een mp3-speler), de DVD en de computer / het internet aan toegevoegd. In figuur 6.1 is te zien dat de oude media nog het meest populair zijn als het gaat om het luisteren naar muziek. Er wordt het meest via de radio en cd / plaat / band geluisterd. Ook de televisie wordt gebruikt voor muziek, maar respondenten kijken meer om af en toe dan vaak naar de televisie. Ten opzichte van voorgaande onderzoeken zijn de respondenten nog meer gebruik gaan maken van deze drie media. De drie nieuwe manieren zijn minder populair, maar de DVD en de computer / het internet kunnen nog op een meerderheid rekenen die er in ieder geval af en toe gebruik van maakt. Alleen de draagbare muziekspeler heeft met 56,6% niet-gebruikers nog relatief weinig aanhang.

Figuur 6.1 Gebruik van media voor luisteren naar muziek

Er vallen een aantal zaken op wanneer we het mediagebruik kruisen met leeftijd. Zo luisteren 65-plussers het meest naar de radio en neemt dit af naarmate de respondent jonger wordt. Jongeren luisteren meer via de draagbare muziekspeler en de computer / het internet dan ouderen. Dit strookt met de onderzoeken van het SCP waaruit blijkt dat jongeren de nieuwe media meer gebruiken en ouderen vast blijven houden aan de traditionele media.

Vanwege de digitalisering enerzijds en het verouderende publiek anderzijds, is er iets gedetailleerder gevraagd naar het luisteren van muziek op de computer. Er is gevraagd in hoeverre men bekend is met en gebruik maakt van downloaden en streamen.⁹ Het blijkt dat het overgrote deel wel bekend is met deze manieren van muziek luisteren, maar dat het nog niet veel wordt gebruikt.

Tabel 6.4 Gebruik van downloaden en streamen

	<i>Downloaden</i>	<i>Streamen</i>
Ken ik niet	11,8	13,3
Nooit	55,2	42,4
Af en toe	27,0	33,4
Vaak	6,0	10,9
	(n = 686)	(n = 682)

In het Luisterpeloton werd geconstateerd dat het verband tussen concertbezoek en de aanschaf van cd's tussen 1961 en 1993 was toegenomen. Er werd namelijk de vraag gesteld of men wel eens een cd of iets dergelijks kocht naar aanleiding van een concertbezoek. In 2013 is dit opnieuw aan de respondenten gevraagd, zie tabel 6.5.

Tabel 6.5 Kopen van cd's e.d. naar aanleiding van concertbezoek

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Niet	49	33	24,4	- 8,6
Wel	51	67	75,6	+ 8,6
	(n = 326)	(n = 462)	(n = 720)	

De verkoop van cd's en dergelijke naar aanleiding van concertbezoek is in 2013 net als in 1993 toegenomen. Dit is opvallend, aangezien de cd-verkoop in Nederland de afgelopen jaren juist flink is gedaald, terwijl het aantal betaalde downloads snel is gegroeid.¹⁰ Een mogelijke oorzaak hiervoor is dat er wellicht meer cd's en andere *merchandise* worden te koop in de foyer bij de concerten. Downloaden wordt voornamelijk gedaan door jongeren en ouderen houden meer vast aan de oude media, maar kruisen we deze vraag met leeftijd, dan blijkt dat het niet zo is dat het de oudere concertgangers zijn die nog cd's blijven kopen. Het is juist andersom, naarmate de leeftijd toeneemt, neemt de aankoop van cd's en dergelijke naar aanleiding van een concert af.

In 1993 waren de abonneementhouders van het Romantisch Pianoconcert de groep die het meest cd's kocht.¹¹ De abonnees van de Pianoconcerten zijn anno 2013 juist degenen die het minst cd's kochten, 51,9% geeft aan wel eens een cd of iets dergelijks te kopen naar aanleiding van een concert. De abonnees die het meeste kopen zitten bij Barokorkesten (87,3%) en de Nieuwe Series (85,2%).

Luistergedrag

Er is niet alleen gevraagd via welke media de respondenten buiten de concertzaal naar muziek luisteren, maar ook hoe zij dan luisteren. Hiermee wordt de mate van concentratie waarmee men luistert bedoeld. Wordt er vaak bewust geluisterd, doet men dit maar af en toe of gebruikt men het eigenlijk alleen als achtergrondmuziek. In 1993 is dit alleen gevraagd met betrekking tot het luisteren naar de radio. Gezien het toegenomen aantal media en het toegenomen gebruik hiervan, is in 2013 deze vraag gesteld voor alle media samen: *Als u buiten de concertzaal luistert, hoe zijn dan uw luistergewoontes?*

Tabel 6.6 Luistergedrag

	1961	1993	2013	-/+
Vaak bewust	37	39	43,8	+ 4,8
Af en toe bewust	60	32	33,6	+ 1,6
Achtergrondmuziek	3	29	20,2	- 8,8
Anders	-	-	2,4	+ 2,4
	(n = 326)	(n = 455)	(n = 723)	

Ten opzichte van 1993 luistert men meer bewust naar muziek. Vergeleken met 1961 is het percentage dat muziek als achtergrond gebruikt echter nog steeds een stuk hoger. Net als in 1993 wordt er meer bewust geluisterd naarmate de leeftijd toeneemt. De verschillen met 1993 zouden toegeschreven kunnen worden aan de aanpassing in de vraagstelling. Destijds werd er alleen naar het luisteren naar de radio gevraagd, terwijl de vraag dit keer gold voor alle media. Het kan zijn dat men bewuster luistert als men een cd opzet, dan dat men naar de radio luistert.

Tussen de series zijn weinig verschillen te zien in luistergedrag. Wel springt de serie Pianoconcerten er uit. Slechts 29,6% van de respondenten met een abonnement op die serie luistert vaak bewust. 25,9% daarvan luistert naar muziek als achtergrond, wat hoger is dan bij de andere series, maar af en toe bewust luisteren is met 44,4% door die groep abonneementhouders het meest genoemd.

Media in verhouding tot concertbezoek

Net als bij het luistergedrag is de verhouding tussen buiten de muziekzaal luisteren en het concertbezoek in 1993 voor radio en televisie apart verwerkt. Er werd toen vastgesteld dat het verschil tussen deze twee media die in 1961 nog sterk aanwezig was, toen was afgevlakt.¹² Samen met al eerder genoemde redenen, zijn de vragen hierover daarom gesteld voor alle media samen. Uiteindelijk werden de volgende twee vragen gesteld: *Vindt u buiten de*

concertzaal naar muziek luisteren evenwaardig aan concertbezoek? en Heeft het luisteren naar klassieke muziek via de verschillende media volgens u invloed op het concertbezoek?
Allereerst over de eerste vraag:

Tabel 6.7 Binnen en buiten concertzaal luisteren evenwaardig

	1961	1993	2013	-/+
Evenwaardig	-	-	3,1	+ 3,1
In zaal klinkt muziek mooier	40	9	12,6	+ 3,6
In zaal is beleving intensiever	31	74	57,8	- 16,2
Luister liever buiten concertzaal	2	2	0,1	- 1,9
Concert niet te vervangen	27	15	21,6	+ 6,6
Anders	-	-	4,7	+ 4,7
	(n = 277)	(n = 447)	(n = 721)	

In 1993 werd de toegenomen kwaliteit van opnametechnieken, luidsprekers en dergelijke apparatuur als mogelijke oorzaak gegeven voor de sterke daling tussen 1961 en 1993 van het percentage dat de muziek in de zaal mooier vindt klinken dan thuis.¹³ Hoewel de kwaliteit sinds die tijd alleen maar verder is verbeterd, werd dit antwoord nu weer iets vaker gegeven. Ook vinden meer mensen dat thuis muziek luisteren het concertbezoek niet kan vervangen. Opvallend is wel dat de intensievere beleving in de concertzaal minder is genoemd. Dit blijft echter wel bij de meerderheid de belangrijkste reden waarom concertbezoek en buiten de concertzaal naar muziek luisteren niet evenwaardig zijn. De abonneementhouders van de Nieuwe Series vinden concertbezoek en thuis luisteren het meest evenwaardig (3,7%). Bij Internationale Toporkesten speelde de intensievere beleving een minder grote rol (40,0%) dan bij de andere series. Dat het concert niet te vervangen is, werd door hen het meest genoemd (43,3%).

De tweede vraag over de media in verhouding tot het concertbezoek, was voornamelijk in 1961 een belangrijk punt. Destijds vreesde men voor de televisie als belemmering voor het concertbezoek. Het was gebleken dat de opkomst van de radio de mensen niet tegenhield om naar de concertzaal te gaan. De televisie had echter een belangrijk aspect dat bij de radio ontbrak, namelijk het visuele aspect. Juist dat aspect was van belang gebleken voor de bezoekers. Er werd dan ook voorzichtig gevreesd dat de televisie de rol van de concertzaal in de toekomst zou kunnen gaan overnemen.¹⁴ In 1993 was dit beeld al compleet anders. Zag in 1961 37% van de respondenten de televisie als een belemmering, in 1993 was dat nog maar 1% en werd de televisie juist als een stimulans voor concertbezoek gezien. Toch leeft ook nu nog de discussie over de invloed van media op concertbezoek.

In tabel 6.8 zijn de antwoorden op de vraag hoe de respondenten denken dat de media van invloed zijn op concertbezoek weergegeven. De cijfers uit 1961 en 1993 betreffen alleen de invloed van de radio. In 2013 gaat het over alle media samen, maar dezelfde antwoordmogelijkheden zijn aangehouden.

Tabel 6.8 Invloed media op concertbezoek

	1961	1993	2013	-/+
Stimulans	28	33	27,0	- 6,0
Aanvulling	43	10	44,6	+ 34,6
Belemmering	2	1	0,7	- 0,3
Geen invloed	27	56	24,1	- 31,9
Anders	-	-	3,6	+ 3,6
	(n = 239)	(n = 484)	(n = 719)	

Het blijkt dat er in 2013 ten opzichte van 1993 veel minder mensen denken dat het buiten de concertzaal luisteren geen invloed heeft op het concertbezoek. Meer mensen zien het thuis luisteren via de verschillende media als een aanvulling op concertbezoek. Het valt op dat de percentages van 2013 ten opzichte van 1993 afwijken, maar dat ze vrijwel gelijk zijn aan die van 1961.

Kruisen we deze vraag met leeftijd, dan valt op dat naarmate de leeftijd toeneemt de media meer als een belemmering worden gezien. De jongere respondenten staan positiever tegenover de media dan ouderen. Jongeren zien de media meer als aanvulling en stimulans. De bezoekers van Internationale Toporkesten denken in vergelijking met de andere series met 12,9% het minst vaak dat er geen invloed is en het meest dat het een stimulans vormt (41,9%). Die van de Pianoconcertenserie noemen het meest geen invloed (37,0%). Zij zien ook het minst de media als een aanvulling op concertbezoek (29,6%).

In 2012 is er een publieksonderzoek gedaan naar de kijkers van de televisiezender BravaNL, die de hele dag door klassieke muziek uitzendt. Uit dit onderzoek bleek dat volgens de kijkers die ook naar live concerten gaan de televisiezender het concertbezoek niet kan vervangen. Net als in dit onderzoek, zagen de concertbezoekers BravaNL voornamelijk als aanvulling op dat concertbezoek. De bezoeker kan zich via de televisiezender verder verdiepen in componisten en musici die zij interessant vinden en die zij live gaan zien of hebben gezien.¹⁵

Samenvatting

Er wordt steeds meer gelezen over muziek, maar dit zijn steeds minder vaak recensies. Tegenwoordig is er ook de mogelijkheid om via het internet foto's en filmpjes over een concert te bekijken. Ruim de helft van de vaste bezoekers van Vredenburg maakt hier echter nog geen gebruik van. Zij luisteren vooral naar muziek via de oude media radio, cd/plaat/band en in iets mindere mate ook de televisie. Deze oude media werden zelfs meer genoemd dan in voorgaande onderzoeken. De resultaten van dit onderzoek stroken met de bevindingen van het SCP dat ouderen voornamelijk vasthouden aan de traditionele media en dat de jongeren sneller de nieuwe, digitale media overnemen. Gezien de hoge leeftijd van de respondenten is het logisch dat de radio nog steeds het meest populair is. Men luistert vaker dan in voorgaande onderzoeken bewust naar muziek buiten de concertzaal, maar het is aannemelijk dat dit per

medium verschilt. Dat is nu niet onderzocht, maar voor verder onderzoek mogelijk wel interessant.

Bijna alle respondenten verkiezen live concerten boven thuis muziek luisteren. De belangrijkste reden hiervoor is dat de muziek in de concertzaal intensiever wordt beleefd. Deze reden is echter minder vaak genoemd dan in 1993 en de reden dat de muziek in de concertzaal mooier klinkt is juist vaker genoemd. De respondenten zien de media dan ook voornamelijk als aanvulling op het concertbezoek. Vrijwel niemand denkt dat de media een belemmering vormen. Daarnaast zouden de media een stimulans kunnen zijn voor concertbezoek. De respondenten hebben dus een positieve houding als het gaat om de invloed van media op het bezoeken van culturele voorstellingen.

¹ Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonenthouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 55.

² Frank Huysmans en Jos de Haan. 2010. *Alle kanalen staan open. De digitalisering van mediagebruik*. Den Haag: SCP, p. 58.

³ Ibidem.

⁴ Nathalie Sonck en Jos de Haan. 2012. *De virtuele kunstkar. Cultuurdeelname via oude en nieuwe media*. Den Haag: SCP, p. 52.

⁵ Ibidem, p. 45.

⁶ Hugo de Jager en Wim Zweers. 1962. *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, nr. 4, p. 42.

⁷ Nathalie Sonck en Jos de Haan, p. 17.

⁸ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 42.

⁹ Streamen is bijvoorbeeld luisteren via Spotify, YouTube of het live beluisteren van concerten via websites.

¹⁰ In 2011 werden er nog maar 13,5 miljoen albums verkocht, terwijl dat aantal in 2001 nog 32,7 miljoen was. De downloads zijn juist in vier jaar tijd meer dan verdubbeld. NVPI. 2011. *Audiomarkt 2011*. In <http://www.nvpi.nl/sites/default/files/nvpi-marktinformatie-audio-2011.pdf> (geraadpleegd 30 mei 2013).

¹¹ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 63.

¹² Ibidem, p. 66.

¹³ Ibidem, p. 59.

¹⁴ Hugo de Jager en Wim Zweers, p. 42.

¹⁵ Peter Gijbbers. 2012. *De kracht van binding: onderzoek community ontwikkeling voor BravaNL*.

Hoofdstuk 7: De sociale context van concertbezoek

In 1961 werd de focus in het onderzoeksverslag vooral gelegd op de sociale verschillen binnen het publiek, het gedrag van het publiek en de status die concertbezoek met zich meebrengt. In dit hoofdstuk zal de vraag beantwoord worden hoe de sociale context van het concertbezoek er anno 2013 uitziet.

Er is in de voorgaande onderzoeken aandacht besteed aan sociale mobiliteit, omdat men verwachtte dat er verschillen zouden zijn tussen het nieuwe en het oude publiek. Het nieuwe publiek wordt gevormd door de groep mensen die relatief laat hun gang naar de concertzaal hebben gevonden en dit niet van huis uit hebben meegekregen. Het oude publiek heeft concertbezoek wel met de paplepel ingegoten gekregen. In 1961 werd gesteld dat wanneer iemand geklommen is op de sociale ladder, diegene die verworven status wil bevestigen met concertbezoek.¹ Deze opwaarts mobilen hebben waarschijnlijk culturele geïnteresseerdheid niet meegekregen vanuit hun ouders en diens lagere sociale milieu. Er werd daarom in Het Luisterpeloton beweerd dat “juist voor bezoekers met een niet-traditionele concertachtergrond was (opwaartse) sociale mobiliteit van betekenis.”²

Sociale mobiliteit

Sociale mobiliteit is de stijging of daling van iemand ten opzichte van zijn ouders wat betreft opleidings- en/of beroepsniveau. De sociale mobiliteit in Nederland is de afgelopen decennia toegenomen. Sociale status is minder afhankelijk van afkomst en meer van eigen prestaties, waardoor mensen makkelijker kunnen opklimmen op de sociale ladder dan vroeger. In 1993 is de sociale mobiliteit in kaart gebracht door het opleidings- en beroepsniveau van respondent en vader te vergelijken met die van 1961. In 2013 is de sociale mobiliteit net als in 1993 berekend door het verschil in opleidings- en beroepsniveau tussen vader en respondent in respectievelijk 1961 en 1993 af te trekken van het verschil in 2013 (zie hoofdstuk 1 tabel 1.18 en 1.22).³ Opleiding en beroep worden apart verwerkt, zodat opleidingsmobiliteit en beroepsmobiliteit apart bestudeerd kunnen worden. Bij beroep is de categorie ‘geen’ weggelaten, omdat die in de vergelijkbare tabellen in 1961 en 1993 ook niet was opgenomen.

Tabel 7.1 Sociale mobiliteit

	<i>Tussen 1961 en 2013</i>		<i>Tussen 1993 en 2013</i>	
	<i>Opleiding</i>	<i>Beroep</i>	<i>Opleiding</i>	<i>Beroep</i>
Hoog	+ 41,9	- 4,6	+ 13,9	- 1,6
Middel	- 13,4	+ 17,6	- 10,4	+ 5,6
Laag	- 28,6	- 15,2	- 3,6	- 6,2

Tabel 7.2 Sociale mobiliteit tussen 1961 en 1993 vergeleken met die tussen 1993 en 2013

	<i>Opleiding</i>		<i>Beroep</i>	
	1993	2013	1993	2013
Hoog	+ 28	+ 13,9	- 3	- 1,6
Middel	- 3	- 10,4	+ 12	+ 5,6
Laag	- 25	- 3,6	- 9	- 6,2

Tabel 7.1 laat zien dat de opwaartse mobiliteit voornamelijk aan de orde is bij het opleidingsniveau. Bij het beroepsniveau vindt er een verdere concentratie naar het middensegment plaats. Zoals te zien is in tabel 7.2 zetten de trends die in 1993 geconstateerd zijn in 2013 door. Waar er in 1993 een afname was, was dit in 2013 weer het geval. Hetzelfde geldt voor toenames. De stijgingen en dalingen zijn echter wel minder sterk geworden sinds 1993. Het is ook hier weer duidelijk dat het opleidingsniveau blijft stijgen, terwijl het hoge beroepsniveau achterblijft onder de respondenten en het middelbare beroep blijft groeien. De sociale mobiliteit in opleiding en beroep tussen respondent en de vader is dus nog wel aan de orde, maar in minder sterke mate dan tussen 1961 en 1993.⁴

In Het Gehoor Gehoord wordt beredeneerd dat opleiding een grotere rol speelt dan beroep omdat voor concertbezoek een bepaalde culturele geïnteresseerdheid vereist is, die normaal gesproken niet samengaat met lagere opleidingen of beroepen.⁵ Dit werd gesteld, omdat het gemiddelde opleidingsniveau hoger lag dan het beroepsniveau, in ieder geval gold dat met name voor jongeren en respondenten uit het lagere milieu. In Het Luisterpeloton wordt geconstateerd dat die stelling sterker is gaan gelden voor het gehele concertpubliek.⁶ In het rapport *Kunstminnend Nederland? Interesse en bezoek, drempels en ervaringen* onderzoekt het SCP niet alleen de cultuurparticipatie, maar ook de culturele geïnteresseerdheid van bezoekers. Daarbij wordt gekeken in hoeverre die geïnteresseerdheid wordt omgezet in bezoek. Hogeropgeleiden blijken vaker geïnteresseerd te zijn, zowel wanneer zij daadwerkelijk bezoeker zijn als wanneer zij dit niet zijn. Lageropgeleiden zijn vaker niet geïnteresseerd. Daarbij is er een verdeling gemaakt naar lage, midden en hoge inkomens. Hierin is geen lijn te ontdekken van laag naar hoog. Het is wel opvallend dat de middeninkomens het minst geïnteresseerd zijn, terwijl in dit onderzoek de respondenten juist voornamelijk beroepen uitoefenen in het middensegment. In culturele geïnteresseerdheid lijkt opleidingsniveau dus ook een belangrijke factor te zijn en lijkt culturele geïnteresseerdheid inderdaad minder samen te gaan met een lager opleidingsniveau. Uit de gegevens van dit onderzoek zou dan ook op dezelfde manier als in voorgaande onderzoeken kunnen worden geconcludeerd dat opleiding meer bepalend is voor concertbezoek dan beroep.

Oud en nieuw publiek

In 1961 en 1993 zijn er uit de respondenten twee groepen geselecteerd: het oude en het nieuwe publiek. Dit is in 2013 op dezelfde manier gedaan. Het nieuwe publiek bestaat uit respondenten die pas vijf jaar of korter naar Vredenburg gaan. In voorgaande edities is

gevraagd naar hoe lang de respondent al een abonnement had. Nu is hiervoor de vraag gebruikt hoe lang de respondent al naar concerten in Vredenburg gaat. Dit om de frequente bezoekers niet uit te sluiten. Bovendien kan men ook regelmatig Vredenburg hebben bezocht, voordat men een abonnement had. Daarnaast bestaat deze groep uit respondenten die ouder zijn dan 45 jaar en die langer dan vijf jaar in hun huidige woonplaats wonen. Deze twee selecties zijn toegepast om jongeren die kort een abonnement hebben, maar concertbezoek wel van huis uit hebben meegekregen, en om mensen die eerder ergens anders woonden en daar wel al concerten bezochten uit te sluiten. Daartegenover wordt een groep oud publiek gezet. Deze bestaat uit respondenten die al langer dan vijf jaar een abonnement hebben, ouder zijn dan 45 jaar en al langer dan vijf jaar in dezelfde woonplaats wonen. Binnen deze selectie van het nieuw publiek vallen 55 respondenten, tegenover maar liefst 569 respondenten die in de categorie oud publiek passen.

Tabel 7.3 Verdeling oud en nieuw publiek

	1961	1993	2013	-/+
Nieuw publiek	49	66	8,8	- 57,2
Oud publiek	51	34	91,2	+ 57,2
	(n = 196)	(n = 371)	(n = 624)	

Het aantal respondenten dat gezien kan worden als het nieuwe publiek is flink afgenomen ten opzichte van voorgaande onderzoeken. Het aandeel oud publiek beslaat juist een groot deel van alle respondenten. Net als in 1993 bevatten de omroepenseries het meeste nieuwe publiek en de Nieuwe Series het minste. Bij de abonnementhouders van de Nieuwe Series zat zelfs niemand die tot het nieuwe publiek gerekend kan worden. In eerdere hoofdstukken hebben we al gezien dat het aantal jaar dat de respondent een abonnement heeft sterk is toegenomen. Daarbij is het gemiddelde aantal jaren dat de respondenten concerten in Vredenburg bezoekt ruim 20. Er is dus in hoge mate sprake van een oud publiek en het percentage nieuw publiek onder de vaste bezoekers is klein.

De vraag is waar het nieuwe publiek dan wel is. Het onderzoeksbureau EMC Cultuuronderzoeken heeft in 2011 een segmentatie gemaakt van de bezoekers van klassieke muziek in Vredenburg. Hieruit blijkt dat gekeken over vier seizoenen, rond de 75% slechts één van die vier seizoenen bezoeker was. Hieruit wordt door de onderzoekers de conclusie getrokken dat Vredenburg veel nieuwe bezoekers trekt, maar dat ze deze niet vasthoudt en niet voor een langere tijd aan zich weet te binden.⁷ Dit blijkt ook uit de zogenaamde ‘15 – 35 – 50’-verdeling over de verhouding tussen de bezoekers en de kaartverkoop. Deze verdeling is idealiter als volgt:

Heavy users (5 bezoeken of meer): 15% van de kopers koopt 50% van de kaartjes.

Light users (2-4 bezoeken): 35% van de kopers koopt 35% van de kaartjes

Incidentele bezoekers (1 bezoek): 50% van de bezoekers koopt 15% van de kaartjes.⁸

Volgens het onderzoek van EMC Cultuuronderzoeken ligt deze verdeling bij Vredenburg als volgt:

Heavy users: 20% van de kaartkopers koopt 56% van de kaartjes
 Light users: 20% van de kaartkopers koopt 21% van de kaartjes
 Incidentele bezoekers: 60% van de kaartkopers koopt 13% van de kaartjes.⁹

Aan de ene kant is te zien dat er in verhouding veel publiek is dat minstens vijf keer per seizoen een concert bezoekt en waarschijnlijk over meerdere seizoenen tot het vaste publiek behoort. Aan de andere kant ontvangt Vredenburg veel incidentele bezoekers. Daartussenin lijkt een gat te vallen. De categorie van light users die 35% van het publiek en van de kaartverkoop op zich zou moeten nemen is in verhouding te klein. Vredenburg heeft dus een kern van vaste bezoekers die vaak komen, maar daartegenover ook veel incidentele bezoekers die wellicht niet overgaan tot herhaaldelijk concertbezoek en zich niet aan Vredenburg binden.

Kenmerken oud en nieuw publiek

In Het Gehoor Gehoord werd onderzocht of er sprake was van een nieuw publiek met bepaalde eigen kenmerken, of het nieuwe publiek afweek van het oude publiek.¹⁰ Hiervoor werd er gekeken naar het opleidings- en beroepsniveau en het eerste concertbezoek. In 1961 werd geconstateerd dat het nieuwe publiek over het algemeen iets lager was opgeleid dan het oude publiek en iets lagere beroepen uitoefende.¹¹ In 1993 werden deze verschillen niet meer gevonden.¹² Kijken we naar de gegevens van 2013 in tabel 7.4 dan zijn er wel weer verschillen tussen het nieuwe en het oude publiek te zien. Hierbij dient de kanttekening te worden geplaatst dat het nieuwe publiek een erg kleine groep is in dit onderzoek. Het nieuwe publiek is in mindere mate hoogopgeleid en heeft in mindere mate een hoog beroep. Zij scoren hoger op het middenniveau. Daarbij ligt het percentage van het nieuwe publiek bij de laagopgeleiden iets hoger dan bij het oude publiek. Net als in 1961 zou dus geconstateerd kunnen worden dat het nieuwe publiek over het algemeen iets lager opgeleid is en iets lagere beroepen uitoefent.

Tabel 7.4 Opleidings- en beroepsniveau van nieuw en oud publiek

	<i>Opleiding</i>		<i>Beroep</i>	
	<i>Nieuw publiek</i>	<i>Oud publiek</i>	<i>Nieuw publiek</i>	<i>Oud publiek</i>
Hoog	63,6	74,0	18,9	26,8
Middel	34,5	24,1	71,7	68,4
Laag	1,8	1,9	5,7	3,7
	(n = 55)	(n = 569)	(n = 51)	(n = 563)

Daarnaast is in de voorgaande onderzoeken gekeken naar het eerste concertbezoek. In 1961 werd geconstateerd dat het nieuwe publiek minder door de invloed van ouders of gezin naar hun eerste concert ging en meer door anderen.¹³ Deze verschillen waren in 1993 veel minder groot geworden.¹⁴ Uit tabel 7.5 blijkt dat de respondenten in het nieuwe publiek gemiddeld

ouder waren dan het oude publiek toen zij voor het eerst een concert bezochten. 47,3% van het nieuwe publiek was 19 jaar of ouder, tegenover 38,3% van het oude publiek. Daarbij was 16,4% 12 jaar of jonger bij het nieuwe publiek, terwijl bij het oude publiek dit 25,6% was.

Tabel 7.5 Leeftijd eerste concertbezoek oud en nieuw publiek

	<i>Nieuw publiek</i>	<i>Oud publiek</i>
12 jaar en jonger	16,4	25,6
13 t/m 18 jaar	36,4	36,2
19 jaar en ouder	47,3	38,3
	(n = 55)	(n = 567)

Het idee van een nieuw publiek dat de gang naar de concertzaal pas later ontdekt, wordt ondersteund door tabel 7.6, waarin wordt weergegeven door wie de respondent tot het eerste concertbezoek kwam. Het percentage van het nieuwe publiek dat door de ouders is meegenomen is met 9,1% veel lager dan de 29,6% van het oude publiek. Het nieuwe publiek heeft het concertbezoek dus niet met de paplepel ingegoten gekregen, maar ging later meer op eigen initiatief en door de invloed van anderen.

Tabel 7.6 Door wie eerste concertbezoek oud en nieuw publiek

	<i>Nieuw publiek</i>	<i>Oud publiek</i>
Ouders	9,1	29,6
Anderen	21,8	12,5
School	27,3	22,8
Eigen initiatief	32,7	22,8
Weet niet meer	5,5	6,5
Anders	3,6	5,8
	(n = 55)	(n = 567)

Hoewel het nieuwe publiek in 2013 een kleine groep betreft, kan net als in 1961 gesproken worden van een nieuw publiek met enkele eigen kenmerken. In voorgaande onderzoeken is daarop echter niet verder ingegaan. In dit onderzoek zijn nog enkele andere kenmerken onderzocht. Zo is het nieuwe publiek iets ouder met 72,7% 65-plussers dan het oude publiek dat voor 65,7% uit 65-plussers bestaat. De gemiddelde leeftijd is met 69 jaar tegenover 67 jaar ook iets hoger. Waar bij het oude publiek de mannen en de vrouwen elkaar in evenwicht houden, hebben de mannen bij het nieuwe publiek licht de overhand met 53,7%. In Het Luisterpeloton wordt in de conclusie het volgende gezegd: “zo waren er in 1993 opvallend veel nieuw geworven concertbezoekers die nooit zelf een instrument hadden gespeeld.”¹⁵ Dit wordt echter nergens in het verslag uitgewerkt. Ook in 2013 is er een opvallend verschil tussen het nieuwe publiek en het oude publiek als er gekeken wordt naar het bespelen van een instrument of zingen. 36,5% van het nieuwe publiek speelt geen instrument, tegenover 27,3% van het oude publiek. Dit verschil zit vooral in de vraag of de respondent vroeger zelf

muziek maakte. Het nieuwe publiek gaf maar voor 56,6% aan vroeger een instrument te hebben gespeeld of te hebben gezongen. Bij het oude publiek was dit 68,5%. Dit lijkt weer te bevestigen dat het nieuwe publiek pas later in cultuur geïnteresseerd is geraakt. De link met opwaartse mobiliteit werd echter in de vorige onderzoeken niet aangetoond. In tabel 7.7 is te zien dat er geen duidelijk onderscheid is te maken tussen het oude en het nieuwe publiek als het gaat om het verschil in opleidings- en beroepsniveau tussen de respondent en zijn vader. De sociale mobiliteit is bij het nieuwe publiek is niet sterker dan bij het oude publiek.

Tabel 7.7 Verschil in opleidings- en beroepsniveau tussen vader en respondent

	<i>Opleidingsverschil</i>		<i>Beroepsverschil</i>	
	<i>Nieuw publiek</i>	<i>Oud publiek</i>	<i>Nieuw publiek</i>	<i>Oud publiek</i>
Hoog	+ 46,9	+ 45,3	+ 3,8	+ 9,0
Middel	- 8,1	- 12,2	+ 15,1	+ 11,3
Laag	- 38,9	- 33,1	- 22,6	- 21,3

Sociale contacten

Om een idee te krijgen van de sociale omgeving van de vaste bezoekers van Vredenburg, is gevraagd of de respondent kennissen heeft met een abonnement. Het idee hierachter is dat cultuurbezoek ook beïnvloed wordt door sociale contacten. Heeft men in de omgeving veel familie en vrienden die regelmatig concerten bezoeken, dan gaat men zelf ook sneller naar concerten.¹⁶ Verschillende onderzoeken bevestigen dat vaste bezoekers inderdaad familie en vrienden hebben die ook vaak podiumkunsten bezoeken.¹⁷

Tabel 7.8 Kennissen met abonnement

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Niet	37	56	31,3	- 24,7
Wel	63	44	68,7	+ 24,7
	(n = 558)	(n = 484)	(n = 715)	

In tabel 7.8 is te zien dat een ruime meerderheid inderdaad kennissen heeft met een abonnement. Dit percentage is ten opzichte van 1993 fors gestegen en overstijgt ook het hoge percentage in 1961. Er is wel een groot verschil tussen de abonneenthouders en frequente bezoekers. Van de abonneenthouders geeft 72,0% aan kennissen te hebben met een abonnement, tegenover maar 54,7% van de frequente bezoekers. De frequente bezoekers zijn dus minder sterk verbonden met de abonneenthouders dan de abonneenthouders onderling. Wellicht heeft dit ook te maken met dat frequente bezoekers minder gebonden zijn aan Vredenburg dan abonneenthouders.

Kijken we naar de verschillende series dan zitten de percentages steeds rond de 72% van de abonneenthouders die wel kennissen met een abonnement hebben. Alleen Internationale

Toporkesten scoort lager met 63,3%. Dit zou weer een aanwijzing kunnen zijn voor het idee dat die serie iets vaker gekozen wordt door nieuwkomers, die nog niet verbonden zijn met andere vaste bezoekers van Vredenburg. In 1961 waren het de vakbondsconcerten die op deze vraag lager scoorden dan de andere series. Destijds werd dat toegeschreven aan de verschillende sociale achtergronden. De bezoekers van de vakbondsconcerten hadden een lagere sociale status en begaven zich minder in de hogere sociale kringen van de andere vaste bezoekers.¹⁸ Dat er anno 2013 nog weinig verschillen zijn tussen de series, kan verklaard worden door de afgenomen sociale hiërarchie in Nederland en de toegenomen homogeniteit van het vaste concertpubliek.

Om een nog duidelijker beeld te krijgen van de sociale omgeving, is de vraag gesteld of men tijdens de pauze en de dag na het concert wel eens met bekenden praat over het concert. In tabel 7.9 staan de antwoorden op de eerste vraag of men wel eens met bekenden spreekt in de pauze. Er is hier expliciet bij vermeld dat het gaat om bekenden buiten degene met wie de respondent het concert bezocht.

Tabel 7.9 Praten met bekenden in de pauze

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Nee	20	32	35,1	+ 3,2
Ja	80	68	64,9	- 3,1
	(n = 509)	(n = 485)	(n = 713)	

Hoewel het aantal respondenten dat een kennis heeft met een abonnement is toegenomen ten opzichte van 1993, is het aantal mensen dat met bekenden praat in de pauze licht afgenomen. Dit lijkt gecompenseerd te worden door het praten over het concert de volgende dag. Zoals in tabel 7.10 is te zien, is het percentage dat de dag na het concert met bekenden hierover praat toegenomen ten opzichte van 1993 en ook vergeleken met 1961.

Tabel 7.10 Praten met bekenden de volgende dag

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Nee	30	34	27,6	- 6,4
Ja	70	66	72,4	+ 6,4
	(n = 494)	(n = 484)	(n = 710)	

Verder is ook gevraagd met wie men naar concerten gaat. Dit is vooral met familie of met vrienden. 12,1% gaat alleen. De resultaten van deze vraag staan in tabel 7.11 Met gezinsleden wordt bedoeld de partner en/of kinderen van de respondent, met familieleden andere familie.

Tabel 7.11 Gezelschap bij concertbezoek

	1961	1993	2013	-/+
Alleen	17	8	12,1	+ 4,1
Met gezinsleden	49	44	40,9	- 3,1
Met familieleden	7	8	10,3	+ 2,3
Met vrienden	21	39	33,7	- 5,3
Met collega's	6	1	1,1	+ 0,1
Met anderen	-	-	1,9	+ 1,9
	(n = 508)	(n = 486)	(n = 1007)	

In 1993 werd er een afname geconstateerd van het aantal respondenten dat aangaf alleen of met gezinsleden te gaan. Dit werd gecompenseerd door een toename van respondenten die met vrienden naar concerten gingen. De verklaring die hiervoor werd gegeven, was een sterkere specialisatie in bepaalde muziekvoorkeuren onder het publiek en het zoeken van vrienden met dezelfde smaak.¹⁹ In 2013 zet dit echter niet door. Het percentage dat met vrienden gaat is afgenomen, het percentage dat alleen gaat juist toegenomen. Het percentage dat met gezinsleden gaat is in 2013 wel verder afgenomen, maar vormt nog steeds de grootste groep. Vergelijken we de abonneementhouders en de frequente bezoekers, dan valt op dat de frequente bezoekers vaker alleen gaan en minder vaak met gezinsleden en vrienden. Dit lijkt logisch aangezien een bezoeker wellicht eerder geneigd is om alleen naar een los concert te gaan, dan in zijn eentje een heel abonneement te kopen.

Het percentage dat alleen gaat is bij de Nieuwe Series het hoogst met 22,2%. Het hoogste percentage dat met vrienden gaat ligt echter ook bij de Nieuwe Series (66,7%). Voor de Nieuwe Series zou de verklaring uit 1993 kunnen opgaan dat de liefhebber van hedendaagse muziek een specifieke smaak heeft, waarvoor enerzijds vrienden met diezelfde smaak worden gezocht en anderzijds anderen minder gemakkelijk over te halen zijn. Een andere serie die opvalt, is Pianoconcerten, waarin de abonneementhouders met 66,7% vergeleken met de andere series vaker met gezinsleden gaan.

In voorgaande onderzoeken werden de vragen over sociale contacten gesteld om de beslotenheid van de series te peilen, dat wil zeggen in hoeverre de bezoekers van de verschillende series onderling contact hebben. Dit werd destijds gekoppeld aan de sociale hiërarchie. Bezoekers uit de lagere sociale klassen (bijvoorbeeld die van de vakbondsconcerten in 1961) bleken minder sociale contacten te hebben rond het concertbezoek.²⁰ In 1993 werd geconstateerd dat men zich steeds meer op het eigen gezelschap richtte en minder op anderen.²¹ Dit patroon lijkt zich in 2013 niet te hebben doorgezet. Men praat minder met anderen in de pauze, maar meer de volgende dag en men heeft vaker kennissen die ook een abonneement hebben. Ook de sociale beslotenheid van de series en de verschillende in sociale status zijn anno 2013 niet meer van toepassing. De beslotenheid van series wordt sowieso al opgeheven doordat concerten vaak in verschillende series zitten, waardoor series elkaar overlappen.

Kleding

In 1961 werd een link gelegd tussen het speciaal kleden voor concerten en de sociale status. De lagere sociale klassen kleedden zich speciaal voor een concert om status te verwerven, terwijl degenen uit de hogere klassen het kleden als een sociale verplichting zagen. In 1993 werd echter al aangetoond dat die constatering toen niet meer opging. De antwoorden ‘sociale verplichting’ en ‘in de eigen serie wel’ speelden bijna geen rol meer, zoals te zien is in tabel 7.12. Dit geldt ook voor het huidige onderzoek. Het aandeel respondenten dat ‘ja’ antwoordde op de vraag of de respondent het idee heeft dat men zich kleedt voor een concert is sterk afgenomen. De antwoorden ‘minder dan vroeger’ en ‘generatieverschil’ werden vaker genoemd dan in voorgaande onderzoeken. Dit impliceert een verandering tussen nu en vroeger wat betreft het kleden.

Tabel 7.12 Kleden voor concert

	1961	1993	2013	-/+
Nee	9	20	12,6	- 7,4
Ja	38	35	10,5	10,1 - 24,5
Meer dan vroeger			0,4	
Minder dan vroeger	19	22	37,0	+ 15
Incidenteel	11	11	16,1	+ 5,1
Generatieverschil	7	10	18,9	+ 8,9
Eigen serie wel	9	1	0,4	- 0,6
Sociaal verplicht	7	1	2,3	+ 1,3
Weet niet	-	-	1,1	+ 1,1
Anders	-	-	1,1	+ 1,1
	(n = 678)	(n = 471)	(n = 1193)	

Een mogelijke verklaring hiervoor kunnen we vinden in de informaliseringstheorie. De socioloog Cas Wouters beschrijft dat verschillende sociale groepen steeds meer van elkaar afhankelijk worden, waardoor zij zich steeds meer aan elkaar aanpassen en fenomenen van elkaar overnemen.²² Cas Smithuijsen past deze theorie in zijn proefschrift over onder andere de sociale controle in de concertzaal toe op het publiek van klassieke muziek. Hij legt uit dat de afgenomen sociale hiërarchie ervoor heeft gezorgd dat de omgangsvormen in de concertzaal de afgelopen twee eeuwen steeds informeler zijn geworden. De regels worden tegenwoordig minder van bovenaf bepaald. Een gevolg hiervan is dat het dragen van speciale kleding ook minder belangrijk is geworden.²³

Drempels voor concertbezoek

In dit onderzoek gaat het steeds over de vaste concertbezoekers. Er is echter een hele grote groep die naar weinig tot geen klassieke concerten gaat. Om toch ook enigszins een beeld van die groep te krijgen, is aan de vaste bezoekers gevraagd hoe zij denken dat er meer mensen naar de concertzaal getrokken kunnen worden en wat de belemmeringen vormen voor degenen die niet gaan. In hoofdstuk 1 hebben we met de sociale-waarderingstheorie al gezien dat iemand zich mogelijk niet op zijn gemak voelt, wanneer deze niet vertrouwd is

met concertbezoek en zich niet thuis voelt tussen de rest van het publiek. Zo kan iemand bijvoorbeeld sociale drempels ervaren en daardoor niet naar klassieke concerten gaan.

Allereerst is gevraagd of de respondent zelf wel eens heeft geprobeerd om iemand anders over te halen mee te gaan naar een concert en indien zonder succes, waarom diegene niet meewilde.

Tabel 7.13 Overhalen

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	-/+
Nee	43	35	34,4	- 0,6
Ja, zonder succes	11	9	8,9	- 0,1
Ja, met wisselend succes /			(31,2)	
Ja, met succes	46	56	56,7	(25,5) + 0,7
	(n = 522)	(n = 482)	(n = 718)	

Er is zo goed als niets veranderd ten opzichte van 1993 als het gaat om de pogingen iemand over te halen mee naar een concert te gaan. De frequente bezoekers (64,3%) zijn iets succesvoller in het overhalen dan abonneementhouders (54,9%).

Tabel 7.14 Reden mislukte poging overhalen

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	-/+
Geen belangstelling /	57	46	38,2	(24,6) - 7,8
Onbekendheid			(13,6)	
Programmasamenstelling	8	2	8,5	+ 6,5
Concurrentie media	11	14	2,1	- 11,9
Tijdgebrek	7	11	29,0	+ 18,0
Te duur	6	3	14,1	+ 11,1
Andere reden	11	24	8,2	- 15,8
	(n = 233)	(n = 94)	(n = 390)	

Er is ten opzichte van voorgaande onderzoeken veel veranderd in de redenen voor het mislukken van de poging iemand over te halen om mee te gaan naar een concert. De redenen dat degene geen belangstelling had of onbekend was met het aanbod en de concurrentie van media zijn minder vaak genoemd. Daartegenover staat dat tijdgebrek en te hoge kosten veel vaker zijn genoemd. Dit zou een gevolg kunnen zijn van de aanhoudende economische crisis. Ook de programmasamenstelling vormt vaker een bezwaar. Degenen die concerten te duur vinden, kijken wellicht ook kritischer naar het programma, omdat zij keuzes moeten maken gezien de kosten. In 1993 was 'andere reden' een vaakgenoemd antwoord, maar dit is destijds verder niet toegelicht. Deze categorie is nu veel minder vaak genoemd. Als toelichting hierop werd bijvoorbeeld aangegeven dat het vervoer een probleem vormde en/of de afstand te groot was.

De bezoekers van de Nieuwe Series gaven met 20,0% het meest aan dat de programmasamenstelling de reden was. De minder populaire en minder toegankelijke hedendaagse muziek vormde hier een belemmering. Tijdgebrek werd ook het meest bij de Nieuwe Series genoemd (40,0%). Dit zou verband kunnen houden met het feit dat de respondenten van de Nieuwe Series jonger zijn en de meerderheid nog werkt. Er vanuit gaande dat de kennissen van de abonneementhouders op de Nieuwe Series min of meer dezelfde sociale kenmerken hebben, zou dat de verklaring kunnen zijn dat tijdgebrek bij de kennissen die zij probeerden over te halen een belangrijke reden was. De abonneementhouders van Barok & Klassiek gaven in vergelijking met de andere series het meest aan dat de overhaalpoging mislukte omdat diegene het concert te duur vond (25,0%).

In meer algemene zin is gevraagd naar de belemmerende factoren om naar de concertzaal te gaan. Er is gevraagd wat de respondent denkt dat de meeste mensen afhoudt van concertbezoek. Bij deze vraag zijn een aantal antwoordcategorieën toegevoegd die niet in de vorige vraag zaten, maar die ook niet in voorgaande onderzoeken voorkwamen. Omdat in 1993 de categorie ‘andere reden’ zo vaak is genoemd, zijn in 2013 een aantal aannemelijke redenen toegevoegd aan de antwoordopties. Deze antwoordcategorieën zijn voornamelijk gekozen naar aanleiding van het onderzoek in 1961. Daar werd namelijk geschreven dat respondenten in de toelichtingen aangaven dat gemakzucht, het zich niet thuis voelen tussen de rest van het publiek en de radio en televisie ook belemmeringen waren.²⁴

Tabel 7.15 Belemmeringen bij concertbezoek

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Onbekendheid	23	27	16,3	- 10,7
Geen belangstelling	21	16	12,4	- 3,6
Drempelvrees, zich niet thuis voelen	7	5	8,4	+ 3,4
Programmasamenstelling	10	2	2,6	+ 0,6
Kostenfactor	20	13	18,4	+ 5,4
Het moet in je zitten	9	3	6,7	+ 3,7
Liever niet alleen	-	-	5,6	+ 5,6
Tijdgebrek	-	-	5,2	+ 5,2
Gemakzucht	-	-	7,4	+ 7,4
Concurrentie media	-	-	9,2	+ 9,2
Bereikbaarheid	-	-	6,6	+ 6,6
Andere reden	10	34	1,0	- 33,0
	(n = 658)	(n = 576)	(n = 2018)	

De toegevoegde redenen scoren allemaal tussen de 5% en 10% en nemen hiermee het in 1993 nog hoge percentage ‘andere reden’ weg. Er werd nu nog maar door 1% een andere reden genoemd. De antwoorden ‘onbekendheid’ en ‘gebrek aan belangstelling’ zijn ook afgenomen, terwijl de kostenfactor het meest is gestegen. Dit komt overeen met de vorige vraag over de reden voor het mislukken van iemand overhalen. Het is opvallend dat 9,2%

concurrentie van de media als belemmering ziet. In het vorige hoofdstuk bleek dat de respondenten de media voornamelijk als aanvulling, als stimulans of dat het geen invloed had op het concertbezoek, maar niet dat het een negatieve invloed had (zie tabel 6.8). Blijkbaar zien de bezoekers de media niet als belemmering voor zichzelf, maar wel voor anderen. Er is niet echt één reden die er uitspringt. Aan de hoge n-waarde is te zien dat veel mensen meerdere antwoorden hebben gegeven op deze vraag, het lijkt hier dus voornamelijk om een combinatie van factoren te gaan.

Drempelvrees en het zich niet thuis voelen tussen de rest van het publiek werd door 8,4% van de respondenten genoemd. Dit is weliswaar iets meer dan in voorgaande onderzoeken, maar de vaste bezoekers denken niet dat sociale drempels de belangrijkste rol spelen. Ranshuysen gaf al aan dat deze sociale statusmechanismen niet per se bewust ervaren worden en waarschijnlijk niet zullen worden benoemd als belemmering door zowel bezoekers als niet-bezoekers.²⁵

Het SCP heeft aan het potentiële publiek van klassieke muziek (het publiek dat wel geïnteresseerd is, maar geen concerten bezoekt) gevraagd waarom zij niet naar concerten gaan. Het antwoord ‘het is niks voor mensen zoals ik’ was in het onderzoek van het SCP geen belangrijke reden voor het potentiële publiek om niet te gaan, minder dan 10% gaf dit antwoord. Het SCP bestempelde de uitkomst ook als opvallend aan de hand van de theorie over sociale drempels en kennisdrempels van Ranshuysen.²⁶ In het onderzoek van het SCP kwamen de redenen bereikbaarheid, kosten en onbekendheid met het aanbod net als in dit onderzoek naar voren, maar deze speelden met elk ruim 10% ook bij het SCP niet de belangrijkste rol. Niet alleen willen gaan werd door een kwart van het potentiële publiek als reden genoemd en lijkt dus een belangrijker argument. De reden die er bij het SCP ver bovenuit stak is ‘het kwam er gewoon niet van’. Ongeveer 38% was het daar helemaal mee eens en nog eens 20% was het daar enigszins mee eens. De conclusie van het SCP was dan ook dat de aandrang om te gaan niet genoeg is en dat concertbezoek niet bovenaan op de prioriteitenlijst staat.²⁷ Dit strookt met eerdere bevindingen in dit onderzoek. In hoofdstuk 2 hebben we gezien dat de reden voor de abonneementhouders om een abonnement te nemen vooral was dat het je dwingt te gaan (zie tabel 2.14). In hoofdstuk 3 gaven de frequente bezoekers toe dat concertbezoek er toch snel bij inschiet als het niet vastligt. De frequente bezoekers die wel weer een abonnement zouden willen, zien dit vooral als goede stok achter de deur.

Daarna is aan de respondenten gevraagd hoe er meer mensen naar de concertzaal getrokken zouden kunnen worden. In het rapport *De virtuele kunstkar* van het SCP naar mediagebruik en concertbezoek wordt gesproken over het gerealiseerde publiek en potentiële publiek. Het gerealiseerde publiek bestaat uit de mensen die culturele instellingen bezoeken. Het potentiële publiek bezoekt geen culturele instellingen, maar is wel geïnteresseerd in cultuur en gebruiken media voor culturele doeleinden. Klassieke muziek kent vergeleken met andere kunstvormen het laagste percentage gerealiseerd publiek (14%), maar in verhouding tot die kunstvormen wel een hoog percentage potentiële bezoekers (36%).²⁸ Er liggen dus nog

kansen om meer mensen naar de concertzaal te krijgen. In tabel 7.16 staan de antwoorden op de vraag hoe men meer mensen zou kunnen trekken.

Tabel 7.16 Meer mensen trekken

	1961	1993	2013	-/+
Niet nodig, zaal vol genoeg	10	10	6,0	- 4
Minder moderne muziek	6	0	5,2	+ 5,2
Meer populaire muziek	13	5	4,4	- 0,6
Meer moderne muziek	1	0	2,4	+ 2,4
Accommodatie verbeteren	1	1	8,7	+ 7,7
Prijzen verlagen	13	13	14,6	+ 1,6
Publiciteit vergroten	10	17	11,0	- 6,0
Publiek voorlichten	16	10	8,7	- 1,3
Jeugd opvoeden	22	16	28,2	+ 12,2
Weet niet	8	28	7,6	- 20,4
Andere manier	-	-	3,3	+ 3,3
	(n = 832)	(n = 591)	(n = 1316)	

In 1993 werden de muziekinhoudelijke redenen (meer of minder moderne of populaire muziek) nauwelijks meer genoemd. In 2013 zijn die percentages weer iets gestegen, maar zijn ze nog steeds lang niet de meest genoemde redenen. De meest genoemde manier om meer mensen te trekken is de jeugd opvoeden. Met 28,2% is dit percentage ook het sterkst gestegen ten opzichte van 1993. Er heerst blijkbaar onder de vaste bezoekers van Vredenburg het idee dat de jeugd nauwelijks in aanraking komt met klassieke muziek. De Cultuursocioloog Ton Bevers deed in 2005 onderzoek naar muziekeducatie op de middelbare school in Engeland, Frankrijk, Duitsland en Nederland. Na het vergelijken van de inhoud van de examens, bleek dat Nederland vergeleken met de andere landen zeer weinig aandacht besteed aan klassieke muziek. Waar Duitsland (66,7%), Engeland (46,4%) en Frankrijk (82,6%) de meeste ruimte besteden aan klassieke muziek, gaat de leerstof in Nederland maar voor 14% over klassieke muziek en het meest over popmuziek met 47,9%.

Although the canon of classical music is still present in the Dutch exams, the balance has been changed in favor of popular music. Is this an isolated phenomenon or are the Dutch exams the heralds of a creeping process of de-canonization of classical music that is already taking place in many countries in and outside Europe?²⁹

Bevers concludeert dat het laatste waarschijnlijk waar is. Het idee van een canon staat überhaupt onder druk en populaire muziek krijgt een steeds belangrijkere plaats.³⁰ Via het onderwijs wordt de jeugd in Nederland dus inderdaad steeds minder opgevoed met klassieke muziek en zeer weinig in vergelijking met de andere landen in het onderzoek.

De prijzen verlagen is de tweede meest genoemde reden met 14,6%. De publiciteit vergroten is gedaald vergeleken met 1993, maar neemt nog de derde plaats in met 11,0%. Opvallend is

dat de accommodatie verbeteren in voorgaande onderzoeken nauwelijks een rol speelde, maar in 2013 een percentage van 8,7% haalt. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de verhuizing van Vredenburg naar de tijdelijke locaties Leidsche Rijn en de Leeuwenbergh. Met name de Rode Doos in Leidsche Rijn was de afgelopen jaren nog wel eens het onderwerp van kritiek. Met de ingebruikneming van het nieuwe muziekgebouw op het Vredenburgplein wordt een betere accommodatie waarschijnlijk werkelijkheid.

Aanvangstijd, lengte en toelichting op het concert

In 1961 en in 1993 is er gevraagd naar de mening van de respondent over de aanvangstijd en de lengte van concerten en de toelichting op concerten. In de voorgaande onderzoeken kregen deze vragen geen centrale plek in het verslag, maar werden deze onder de noemer 'enkele overige punten' (1961) en in de bijlage (1993) vermeld. Deze informatie is voor Vredenburg nu, zeker door de terugverhuizing naar het nieuwe muziekgebouw, van waarde. Met deze kennis kunnen zij beter inspelen op de wensen van het publiek. Daarom zijn er in 2013 bij deze onderwerpen een aantal vragen in de enquête toegevoegd en zullen deze hieronder worden uitgewerkt.

Tabel 7.17 Mening aanvangstijd

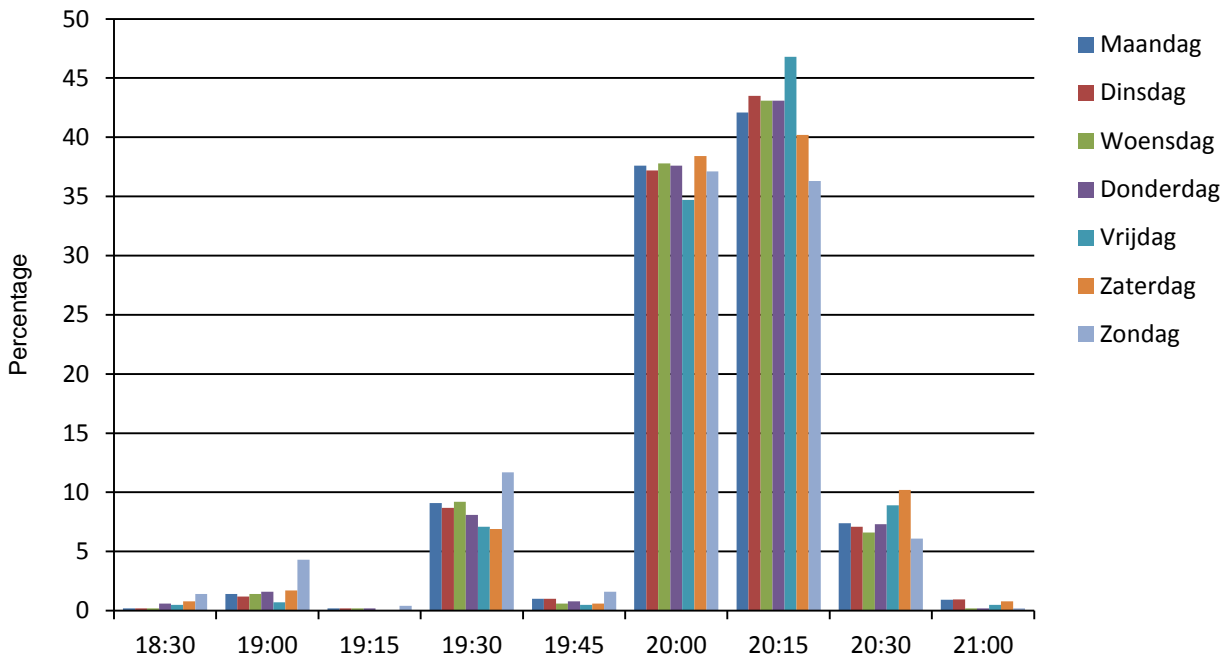
	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Wel goed zo	90	91	79,9	- 11,1
Liever iets vroeger	5	5	9,1	+ 4,1
In ieder geval niet vroeger	6	1	7,8	+ 6,8
Liever later	0	3	1,4	- 1,6
Andere mening	-	-	1,8	+ 1,8
	(n = 509)	(n = 486)	(n = 716)	

Vergeleken met voorgaande onderzoeken blijkt dat er een afname is van respondenten die de aanvangstijd wel goed vinden zo. Opvallend is echter dat het aantal dat liever iets vroeger wil en de groep daartegenover die in ieder geval niet vroeger of liever iets later wil, ongeveer gelijk zijn. Er bestaan hierover dus verschillende meningen, net als in voorgaande edities. In de verslagen van 1961 en 1993 is niet genoemd wat de aanvangstijden van de concerten waren. Daarom is het moeilijk om de vergelijking met voorgaande onderzoeken te maken. Uit de abonnementenbrochure van het seizoen 1992-1993 is op te maken dat de gebruikelijke aanvangstijd 20:15 uur was en 15:00 uur op de zondagmiddag. Incidenteel startten concerten 's avonds ook al om 19:30 uur. In het seizoen 2012-2013 geldt 20:15 uur nog steeds als reguliere aanvangstijd in de grote zaal in Leidsche Rijn en 15:00 uur op de zondagmiddag. In de Leeuwenbergh beginnen de concerten doorgaans om 20:00 uur. De tijden van nu zijn dus nog in grote mate vergelijkbaar met die van 1993.

Om een specifiek beeld te krijgen van de mening over de aanvangstijd van de respondent is gevraagd wat als de ideale aanvangstijd wordt gezien. Aangezien het aannemelijk is dat de ideale aanvangstijd per dag kan verschillen, hebben we dit gevraagd voor elke avond van de

week. Op vrijdag en zaterdagavond in het weekend wil men wellicht liever later gaan dan doordeweeks. De respondent kon kiezen tussen tijden van 18:30 uur tot en met 22:00 uur met steeds spongen van een kwartier. Tijden waar niet tot nauwelijks respons op is gekomen zijn weggelaten in de grafiek om het overzicht te behouden.

Figuur 7.1 Ideale aanvangstijd per dag

In figuur 7.1 is te zien dat 20:15 uur toch wel de meest genoemde tijd is, op de voet gevolgd door 20:00 uur. Dit zijn de twee meest gebruikelijke aanvangstijden en zoals uit tabel 7.17 is gebleken vinden de meesten dat wel goed zo. Daarna worden de tijdstippen van 19:30 uur en 20:30 uur het meest genoemd. De verschillen tussen de dagen zijn niet groot, maar enkele gevallen springen er wel uit. Zo steekt bij de vrijdag het tijdstip 20:15 erbovenuit, terwijl dit bij de zaterdag 20:30 is. De zondag scoort bij deze tijden juist lager. Die dag werd het meest genoemd bij de tijden voor 20:00 uur, met name 19:30 uur en 19:00 uur. Het verwachte verschil tussen de verschillende dagen blijkt dus inderdaad aanwezig te zijn. Op vrijdag en zaterdag mag het best wat later, maar op de zondagavond juist iets vroeger.

Daarnaast is er ook naar de ideale aanvangstijd op de zondagmiddag gevraagd. De reguliere tijd 15:00 uur werd ook hier het vaakst genoemd (39,4%), gevolgd door 14:30 uur (25,9%) en 14:00 uur (21,3%). Andere tijden tussen 14:00 uur en 17:00 uur werden nauwelijks genoemd.

Van de abonneementhouders van de Vrijdag van Vredenburg (Leidsche Rijn) gaf 63,5% aan 20:15 uur de ideale aanvangstijd op vrijdagavond te vinden. Voor de respondenten met een abonnement op de Nieuwe Series (Leeuwenbergh) was de ideale aanvangstijd bij alle dagen 20:00 uur met percentages tussen de 65% en 75%. 60% van de abonnees van Romantiek op Zondag noemden 15:00 uur als ideale aanvangstijd. Dit bevestigt weer dat de meeste mensen

tevreden zijn met de huidige aanvangstijden en dat de respondenten vasthouden aan de reguliere tijden van hun concerten.

Een mening die lastiger te peilen is, is die over de lengte van de concerten. De lengte van een concert varieert natuurlijk sterk, afhankelijk van de muziekstukken die worden gespeeld. De Matthäus-Passion duurt bijvoorbeeld een stuk langer dan de meeste concerten. Om dit soort uitschieters uit te sluiten, is gevraagd naar wat de respondent over het algemeen van de lengte van de concerten vindt.

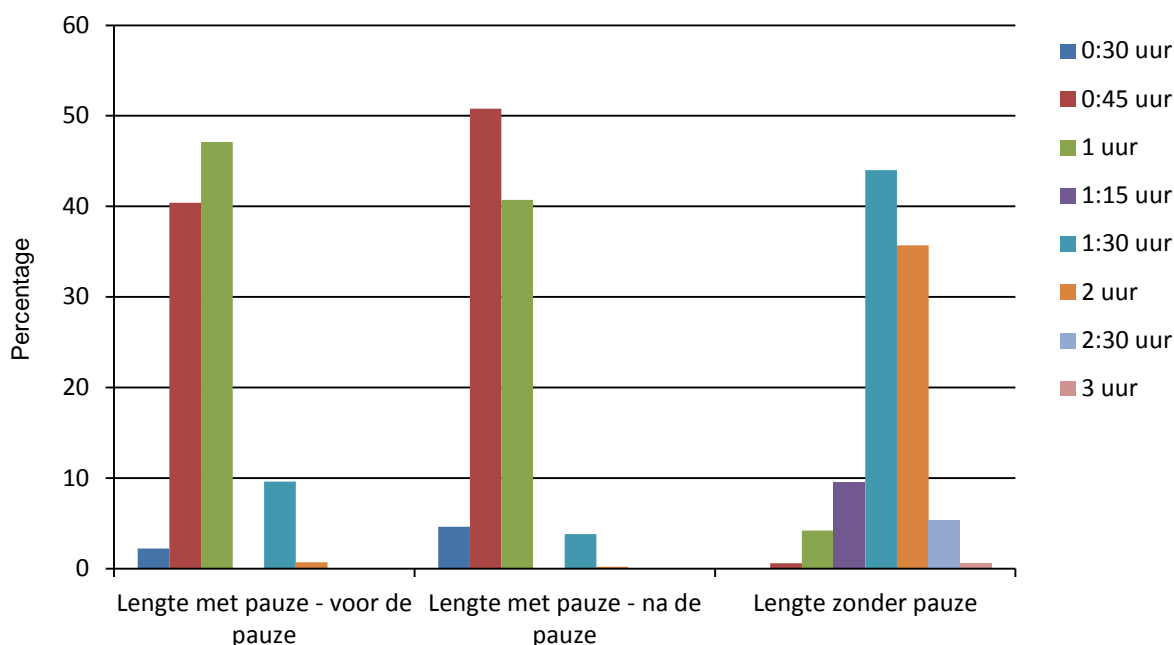
Tabel 7.18 Mening concertlengte

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Goed	68	79	72,5	- 6,5
Liever iets langer	13	13	4,7	- 8,3
Liever iets korter	6	2	1,0	- 1,0
Afhankelijk van programma	11	6	20,8	+ 14,8
Programma is overladen	2	0	0	0
Andere mening	-	-	1,0	+ 1,0
	(n = 507)	(n = 486)	(n = 716)	

Het blijkt inderdaad dat 20,8% dit afhankelijk vindt van het programma. Dit percentage is ook hoger dan in de voorgaande onderzoeken. Bijna driekwart van de respondenten vindt de lengte wel prima, sommigen (4,7%) zien liever een iets langer concert. Ook hieruit blijkt weer een hoge tevredenheid over de huidige concerten. Het is echter niet duidelijk hoe lang de concerten gemiddeld duren, niet ten tijde van de eerdere onderzoeken en niet anno 2013. Tabel 7.18 geeft dus niet aan over welke lengte de respondenten nu eigenlijk tevreden zijn. Daarom is ook hier een vraag toegevoegd, namelijk wat de respondent de ideale lengte van een concert vindt.

Het is de conventie bij concerten dat er een pauze is. Het is de vraag of hier inmiddels anders over gedacht wordt en in hoeverre het wellicht een toenemende wens is om concerten zonder pauze te zien. Om mensen niet te dwingen in de indeling met pauze te denken, is er eerst gevraagd of men liever een concert met of zonder pauze heeft. Hieruit bleek dat 84,6% nog steeds graag een pauze heeft. Aan hen is gevraagd wat de ideale lengte voor een concert is, verdeeld in twee blokken van voor de pauze en na de pauze. Aan de 15,3% die aangaf liever geen pauze te willen, is naar één lengte van het concert als geheel gevraagd.

Figuur 7.2 Ideale concertlengte met en zonder pauze

De respondenten die reageerden op de vragen met pauze, hebben de voorkeur voor een opzet van 1 uur voor de pauze en 0:45 uur na de pauze. Een andere mogelijkheid is een andere combinatie met die twee of één van die twee tijden. In ieder geval komt de totale lengte uit tussen de 1:30 uur en 2 uur. Deze twee tijden steken er ook ver bovenuit bij de respondenten die hun ideale lengte opgaven zonder pauze. De ideale lengte voor een concert ligt volgens de respondenten dus tussen de anderhalf en twee uur, ongeacht of er een pauze in zit.

Ten slotte is de vraag gesteld of men prijs stelt op een toelichting bij concerten en zo ja, door wie die toelichting dan gegeven zou moeten worden.

Tabel 7.19 Toelichting bij concerten

	1961	1993	2013	-/+
Nee	8	8	5,2	- 2,8
Ja, in het programmaboekje	62	83	56,3	- 26,7
Ja, mondeling voor het concert	19	7	32,4	+25,4
Ja, in een aparte bespreking	11	2	3,2	+ 1,2
Anders	-	-	2,9	+ 2,9
	(n = 892)	(n = 492)	(n = 919)	

In 1961 en 1993 was er slechts 8% die geen toelichting wilde. In 2013 is dit percentage nog lager met 5,2%. Toelichting via het programmaboekje wordt nog het meest genoemd, maar heeft sterk aan populariteit moeten inboeten, ten gunste van de mondelinge toelichting voor het concert. Er is blijkbaar behoefte aan een soort persoonlijk contact. Aan een aparte bespreking hebben nog steeds weinig mensen behoefte. Bij de optie ‘anders’ is in de

vragenlijst het volgende toegevoegd ‘namelijk (bijvoorbeeld door middel van een video)’. Dit is gedaan om de vraag ten opzichte van voorgaande onderzoeken niet te veranderen omwille van de vergelijkbaarheid, maar om een nieuwe manier, namelijk via een video, toch te opperen. De respondenten die voor de categorie ‘anders’ hebben gekozen, gaven hierbij aan dat zij inderdaad graag een video wilden zien, maar ook vaak dat het leuk zou zijn om meer informatie, geluidsfragmenten en/of filmpjes via de website van Vredenburg of via een mailing te kunnen bekijken. Het internet kan hier zorgen voor meer informatie en diepgang als aanvulling op het concert.

Op de vraag door wie de toelichting gegeven zou moeten worden wordt, zijn de volgende antwoorden gekomen.

Tabel 7.20 Door wie toelichting

	2013
Door een externe deskundige	52,6
Door de dirigent	19,7
Door de musici	17,2
Door een medewerker van Vredenburg	10,5
	(n = 610)

De meerderheid wil het liefst dat een externe deskundige de toelichting geeft. Daarna volgen de dirigent (19,7%), de musici (17,2%) en een medewerker van Vredenburg (10,5%). De frequente bezoekers hebben minder de voorkeur voor een externe deskundige of een medewerker van Vredenburg ten opzichte van de abonneementhouders, en meer voor de dirigent en de musici. In de opmerkingen bij deze vragen werden er wel kwaliteitseisen gesteld aan de toelichting. Vaak werd benadrukt dat de tekst in het programmaboekje en de mondelinge toelichting wel interessant moesten zijn. Zo zou er volgens een aantal respondenten in het programmaboekje minder populair taalgebruik en minder beeldspraken gebruikt mogen worden en zou er duidelijke informatie gegeven moeten worden. Ook degene die de mondelinge toelichting houdt, moet iets interessants te vertellen hebben. Eén respondent koos bijvoorbeeld voor een mondelinge toelichting, maar voegde hieraan toe “mits door een welbespraakt iemand.”

Samenvatting

Anno 2013 zijn de sociale verschillen in de samenleving niet meer zo sterk als ten tijde van de voorgaande onderzoeken. We hebben in hoofdstuk 1 al gezien dat de groep vaste bezoekers ook steeds homogener wordt. In dit hoofdstuk zagen we dat er wel nog steeds sprake is van sociale mobiliteit bij de respondenten. Het opleidingsniveau blijft stijgen. Qua beroep vindt er een concentratie plaats op het middensegment, maar de mobiliteit lijkt te stagneren. Gezien de aanname dat culturele interesse voornamelijk bij de hogere sociale kringen leeft, is opleidingsniveau daarom een betere indicatie dan beroep voor het bezoek aan concerten van klassieke muziek.

Het aandeel nieuw publiek, publiek dat pas op latere leeftijd de gang naar de concertzaal heeft gevonden, is drastisch geslonken. Er is weinig nieuwe aanwas. Dit bleek ook al uit het hoge aantal jaren dat men bezoeker is van Vredenburg en het lage percentage dat nog maar kort naar Vredenburg gaat. Ondanks het lage aantal nieuw publiek bleek inderdaad dat zij concertbezoek niet met de paplepel ingegoten hebben gekregen, in tegenstelling tot het oude publiek. Het nieuwe publiek was ouder toen zij voor het eerst een concert bezochten en werd daarbij veel minder door ouders meegenomen. Het nieuwe publiek was ook iets lager opgeleid en oefenden iets lagere beroepen uit, maar waren niet sterker gestegen op de sociale ladder dan het oude publiek.

Concertbezoek is voornamelijk ook een sociale aangelegenheid, wat blijkt uit dat de meerderheid van de respondenten kennissen heeft in het publiek, met kennissen praat in de pauze en de dag na het concert. Men bezoekt concerten ook voornamelijk met gezinsleden en vrienden. Door de informalisering van de samenleving en het concertbezoek is het echter minder belangrijk geworden dat men zich onderscheid door zich speciaal te kleden. De respondenten denken dan ook niet in hoge mate dat sociale drempels een belemmering vormen voor concertbezoek, zoals Ranshuysen wel stelt. Men denkt dat voornamelijk de kosten en de onbekendheid mensen ervan weerhoudt om naar de concertzaal te gaan. De respondenten denken dat de jeugd opvoeden meer mensen zou trekken.

Qua aanvangstijd, lengte van concerten en de toelichting blijken de respondenten vooral gewoontedieren te zijn. Er is sinds 1993 nauwelijks iets veranderd in de aanvangstijden en men is daar nog steeds tevreden over. Als ideale aanvangstijd geeft men dan ook voornamelijk de standaardtijden van de eigen serie. Ook qua concertlengte vinden de respondenten een standaardlengte van anderhalf tot twee uur ideaal. De toelichting in de programmaboekjes die standaard wordt gegeven is nog steeds de populairste toelichting, hoewel het percentage dat een mondelinge toelichting voorafgaand aan het concert wil, sterk is toegenomen. Ook is er de behoefte om rond het concert meer informatie via e-mail of website te kunnen raadplegen. De respondenten zouden het liefst een toelichting krijgen van een externe deskundige. In de toelichting zijn er dus vernieuwingen mogelijk, maar als het gaat om de aanvangstijd en de lengte van het concert, houdt men het liefst vast aan de gewoonte.

¹ Hugo de Jager en Wim Zweers. 1962. *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, nr. 4, p. 50.

² Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonenthouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 74-75.

³ Ibidem, p. 31.

⁴ Er is hier alleen gekeken naar de vader, de moeder is buiten beschouwing gelaten. Er vanuit gaande dat vrouwen ook steeds hogere opleidingen volgen en steeds meer carrière maken, is het in eventueel volgend

onderzoek wellicht interessant om hierin ook de moeder mee te nemen. In dit onderzoek is dat niet mogelijk, omdat er geen vergelijking gemaakt kan worden met 1961 en 1993.

⁵ Hugo de Jager en Wim Zweers, p. 48.

⁶ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 74.

⁷ Willem Wijgers en Judith Ram. 2011. *Segmentatie van de klassieke muziek bezoekers van Muziekcentrum Vredenburg*. Bussum: EMC Cultuuronderzoeken, p. 22-23.

⁸ Ibidem, p. 28-29.

⁹ Ibidem, p. 29.

¹⁰ Hugo de Jager en Wim Zweers, p. 50.

¹¹ Ibidem, p. 52.

¹² Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 76.

¹³ Hugo de Jager en Wim Zweers, p. 53.

¹⁴ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 77.

¹⁵ Ibidem, p. 130.

¹⁶ Letty Ranshuysen. 1999. *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 60-61.

¹⁷ Pieter de Rooij. 2013. 'Op zoek naar trouw publiek. Podiumkunstaccommodaties: een gedifferentieerde marketingaanpak verdient loyaliteit'. In *Boekman. i-Cultuur. Schnabels inspirerende inzichten*, 25^e jaargang, nr. 94, voorjaar 2013, p. 104.

¹⁸ Hugo de Jager en Wim Zweers, p. 60-62.

¹⁹ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 79.

²⁰ Ibidem, 77-81.

²¹ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 81.

²² Cas Smithuijsen. 2013. 'Massa ontmoet elite, informalisering van het culturele leven'. In *Boekman. i-Cultuur. Schnabels inspirerende inzichten*, 25^e jaargang, nr. 94, voorjaar 2013, p. 9.

²³ Cas Smithuijsen. 2001. *Een verbazende stilte: klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 120-121.

²⁴ Hugo de Jager en Wim Zweers, p. 70.

²⁵ Letty Ranshuysen, p. 60.

²⁶ Andries van den Broek. 2013. *Kunstminnend Nederland? Interesse en bezoek, drempels en ervaringen. Het culturele draagvlak, deel 12*. Den Haag: SCP, p. 84-85.

²⁷ Ibidem, p. 78-86.

²⁸ Nathalie Sonck en Jos de Haan. 2012. *De virtuele kunstkar. Cultuurdeelname via oude en nieuwe media*. Den Haag: SCP, p. 53.

²⁹ Ton Bevers. 2005. 'Cultural education and the canon. A comparative analysis of the content of secondary school exams for music and art in England, France, Germany, and the Netherlands, 1990-2004'. In *Poetics*, nr. 33, p. 401.

³⁰ Ibidem, p. 401-402.

Hoofdstuk 8: De muzikale smaak

De voorgaande hoofdstukken gingen allemaal over de respondent en het concertbezoek. Er is daarnaast ook gevraagd naar voorkeuren wat betreft de inhoud van de concerten. Welke componisten de respondenten graag zouden willen horen en welke juist niet. Of zij de voorkeur hebben voor een concert met een solist. Welke dirigenten, binnen- en buitenlandse orkesten zij graag een keer zouden zien en horen optreden. Op deze manier wordt de muzikale smaak van de vaste bezoekers omschreven. Wanneer we dit vergelijken met de onderzoeken uit 1961 en 1993, kunnen de verschuivingen in repertoirevoorkeuren in beeld worden gebracht.

De respondent werd gevraagd om maximaal drie namen van componisten, solisten, dirigenten of orkesten te noemen. Sommigen hebben echter de ruimte genomen om meer dan drie namen te noemen. Als dat het geval was, is ervoor gekozen om steeds de eerste drie namen te verwerken. De componisten, solisten en dergelijke zijn verwerkt aan de hand van het aantal keren dat zij zijn genoemd. Omdat de groep respondenten in 2013 anderhalf keer zo groot is als in 1961 en in 1993 (746 respondenten in 2013 tegenover ca. 500 in de vorige onderzoeken), is het logisch dat er in totaal meer antwoorden worden gegeven per vraag en daardoor de ranglijsten van componisten, dirigenten en dergelijke langer zijn.

Variatie

Allereerst is in het algemeen gevraagd of men in een concert liever muziekstukken heeft uit dezelfde tijd of van dezelfde componist of liever wat meer variatie.

Tabel 8.1 Variatie

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	-/+
Dezelfde tijd / componist	9	20	34,9	+ 14,9
Meer variatie	91	80	65,1	- 14,9
	(n = 444)	(n = 466)	(n = 693)	

De meerderheid heeft liever wat variatie tijdens een concert, maar dit percentage is ten opzichte van vorige onderzoeken flink gedaald. Steeds meer mensen geven de voorkeur aan stukken uit dezelfde tijd of van dezelfde componist. In 1961 en 1993 werd de behoefte aan variatie gekoppeld aan de sociale status van de respondent. Hoe lager die sociale positie was, hoe groter de behoefte aan variatie.¹ Ook in 2013 blijkt weer dat naarmate het opleidings- en het beroepsniveau dalen, een hoger percentage respondenten liever variatie wil bij een concert. De jongere concertganger was hier in voorgaande onderzoeken een uitzondering op, doordat zij de voorkeur hadden voor variatie, maar dit geldt in 2013 niet meer. Gezien het gestegen opleidingsniveau van de respondenten ten opzichte van 1961 en 1993 is het met deze correlatie te verklaren dat het percentage dat meer variatie wil, is gedaald.

De respondenten van de Barokorkesten wijken bij deze vraag af van de andere series, doordat 59,5% aangaf liever muziekstukken uit dezelfde tijd of van dezelfde componist te horen. Dit is logisch, omdat de abonneementhouders van de Barokorkesten speciaal voor een serie met barokmuziek hebben gekozen en daarom geen andere muziek willen horen. Dit geldt dan weer niet voor de Nieuwe Series. 70,4% van de respondenten van die series wil juist meer variatie. In zijn artikel *Hoorspel. Luisteraars van hedendaagse muziek onderzocht* concludeerde Cas Smithuijsen al dat de liefhebbers van hedendaagse muziek de generalisten zijn onder de liefhebbers van klassieke muziek. Zij luisteren niet alleen hedendaagse klassieke muziek maar ook de oudere werken van de gevestigde componisten.²

Componisten

Er is aan de respondenten gevraagd welke componisten zij graag horen in de concertzaal en welke niet. In 1993 werd vanwege de toegenomen mogelijkheden om thuis muziek te luisteren via de media, gevraagd welke componisten de respondenten thuis het liefst beluisteren. Net als in 1993 werd deze vraag geplaatst tussen de vragen over de media en het buiten de concertzaal naar muziek luisteren. Door deze vragen in de enquête uit elkaar te halen, kan beter bepaald worden of er een onderscheid is in de voorkeur. Wanneer de vragen naar favoriete componisten in de concertzaal en thuis direct na elkaar zouden komen, zouden mensen waarschijnlijk sneller hetzelfde antwoorden.

In onderstaande tabel staan de componisten die minstens twee keer zijn genoemd als favoriet in de concertzaal.

Tabel 8.2 Voorkeur componisten in concertzaal

1961			1993			2013		
Nr.	Componist	x gen.	Nr.	Componist	x gen.	Nr.	Componist	x gen.
1	Beethoven	275	1	Mozart	163	1	Beethoven	208
2	Mozart	227	2	Beethoven	136	2	Bach, J.S.	201
3	Bach, J.S.	104	3	Bach, J.S.	80	3	Mozart	161
4	Tsjaikovski	91	4	Mahler	65	4	Mahler	92
5	Chopin	82	5	Tsjaikovski	33	5	Brahms	65
6	Brahms	57	6	Chopin	27	6	Schubert	46
7	Dvorák	39	7	Brahms	25	7	Handel	43
8	Mahler	36	8	Schubert	22	8	Sjostakovitsj	40
9	Schubert	36	9	Haydn	20	9	Chopin	37
10	Bartók	29	10	Schumann	15	10	Mendelssohn	31
11	Bruckner	27	11	Mendelssohn	14	11	Tsjaikovski	31
12	Stravinsky	27	12	Bruckner	13	12	Haydn	27
13	Debussy	25	13	Stravinsky	13	13	Vivaldi	26
14	Haydn	25	14	Rachmaninov	12	14	Dvorák	24
15	Ravel	24	15	Ravel	11	15	Bruckner	19
16	Handel	22	16	Monteverdi	10	16	Rachmaninov	18
17	Vivaldi	18	17	Debussy	9	17	Liszt	12
18	Franck	16	18	Handel	9	18	Monteverdi	11
19	Mendelssohn	14	19	Berlioz	7	19	Stravinsky	11
20	Rachmaninov	13	20	Dvorák	7	20	Pärt	10

21	Strauss, J.	13	21	Verdi	7	21	Schumann	10
22	Liszt	11	22	Vivaldi	7	22	Debussy	8
23	Grieg	10	23	Schönberg	6	23	Ravel	8
24	Berlioz	8	24	Grieg	5	24	Rameau	6
25	Wagner	6	25	Saint-Saëns	5	25	Strauss, J.	6
26	Badings	5	26	Wagner	5	26	Verdi	6
27	Verdi	5	27	Bartók	4	27	Andriessen, L.	4
28	Corelli	4	28	Bruch	4	28	Bartók	4
29	Hindemith	4	29	Prokofjev	4	29	Berlioz	4
30	Schumann	4	30	Strauss, J.	4	30	Elgar	4
31	Bach, J.C.	2	31	Purcell	4	31	Fauré	4
32	De Falla	2	32	Andriessen, L.	3	32	Gershwin	4
33	Moessorgski	2	33	Gershwin	3	33	Grieg	4
34	Prokofjev	2	34	Nielsen	3	34	Purcell	4
35	Pijper	2	35	Adams	2	35	Satie	4
36	Saint-Saëns	2	36	Berg	2	36	Telemann	4
			37	Messiaen	2	37	Britten	3
			38	Moessorgski	2	38	Messiean	3
			39	Pärt	2	39	Sibelius	3
			40	Satie	2	40	Wagner	3
			41	Strauss, R.	2	41	Glass	2
			42	Telemann	2	42	Honegger	2
						43	Ligeti	2
						44	Poulenc	2
						45	Preisner	2
						46	Prokofjev	2
						47	Rossini	2
						48	Saint-Saens	2
						49	Strauss, R.	2

(n = 1296)

(n = 717)

(n = 1227)

Wat opvalt is dat Beethoven, Bach en Mozart ook in 2013 de onbetwiste top drie vormen, maar dat ze ten opzichte van de vorige onderzoeken van plaats zijn gewisseld. Beethoven staat net als in 1961 weer bovenaan en Mozart is gezakt naar de derde plaats. Bach is in verhouding sterk gestegen. In 1961 namen de grote drie 248% van de stemmen in, in 1993 49%. Met 46% van de antwoorden vormen zij ook in 2013 het belangrijkste aandeel.

In tabel 8.3 is te zien welke componisten zijn gestegen, zijn gedaald of op dezelfde plaats zijn blijven staan op de ranglijst ten opzichte van 1993. Mahler heeft zijn stevige vierde plek achter de grote drie weten te behouden. Pärt, Handel en Vivaldi zijn sinds 1993 het meest gestegen. Saint-Saëns was in 1993 nog een stijger, maar is nu het meest gezakt. Ook Prokofjev, Wagner en Schumann daalden op de ranglijst.

Tabel 8.3 Positie 2013 ten opzichte van 1993

<i>Gestegen ten opzichte van 1993</i>		<i>Gedaald ten opzichte van 1993</i>		<i>Hetzelfde gebleven</i>
Beethoven	+ 1	Mozart	- 2	Mahler
Bach	+ 1	Chopin	- 3	
Brahms	+ 2	Tsjaikovski	- 6	
Schubert	+ 2	Haydn	- 3	
Handel	+ 11	Bruckner	- 3	
Mendelssohn	+ 1	Rachmaninov	- 2	
Vivaldi	+ 9	Monteverdi	- 2	
Dvorák	+ 6	Stravinsky	- 6	
Pärt	+ 19	Schumann	- 11	
Strauss, J.	+ 5	Debussy	- 5	
Andriessen, L.	+ 5	Ravel	- 8	
Gershwin	+ 1	Verdi	- 5	
Satie	+ 5	Bartók	- 3	
Telemann	+ 6	Grieg	- 9	
		Purcell	- 3	
		Messiaen	- 1	
		Wagner	- 14	
		Prokofjev	- 17	
		Saint-Saëns	- 23	
		Strauss, R.	- 8	

Tabel 8.4 laat het verloop in componistenvoorkeuren zien; welke componisten er in 2013 nieuw zijn genoemd en welke componisten niet meer zijn genoemd in vergelijking met voorgaande onderzoeken. Sjostakovitsj kwam niet voor op de lijsten uit 1961 en 1993, maar neemt in 2013 een achtste plek in. Liszt was in 1993 verdwenen uit de lijst, maar keerde in 2013 weer terug. Het omgekeerde geldt voor Schönberg. Hij werd in 1993 nieuw genoemd, maar niet meer in 2013. De lijsten met componisten die nieuw zijn genoemd zijn langer dan die niet meer zijn genoemd. In 2013 werden er ook zeven componisten meer genoemd dan in 1993 en dertien meer dan in 1961, terwijl de n-waarde voor 1961 en 2013 niet veel verschilt. Dit getuigt van een proces van smaakverbreding onder het publiek. Een aantal respondenten gaf in de enquête expliciet aan geen duidelijke voorkeur, maar een brede smaak te hebben. Ook meldden veel respondenten zich graag te laten verrassen in de concertzaal.

Tabel 8.4 Nieuw genoemd en niet meer genoemd in 2013 ten opzichte van voorgaande onderzoeken

<i>Nieuw genoemd ten opzichte van 1961</i>	<i>Nieuw genoemd ten opzichte van 1993</i>	<i>Niet meer genoemd ten opzichte van 1961</i>	<i>Niet meer genoemd ten opzichte van 1993</i>
Sjostakovitsj	Sjostakovitsj	Franck	Schönberg
Monteverdi	Liszt	Badings	Bruch
Pärt	Rameau	Corelli	Nielsen
Rameau	Berlioz	Hindemith	Adams
Andriessen, L.	Elgar	Bach, J.C.	Berg
Elgar	Fauré	De Falla	Moessorgski
Fauré	Britten	Moessorgski	
Gershwin	Sibelius	Pijper	

Purcell	Glass
Satie	Honegger
Telemann	Ligeti
Britten	Poulenc
Messiaen	Preisner
Sibelius	Rossini
Glass	
Honegger	
Ligeti	
Poulenc	
Preisner	
Rossini	
Strauss, R.	

Bij de componisten die de respondenten thuis het liefst beluisteren zijn de grote drie opnieuw veruit het meest populair. Zij wisselen echter ook hier van plek vergeleken met 1993. Bach neemt in 2013 de koppositie over van Mozart, die in 1993 bovenaan stond. Fauré is de hoogste nieuwe binnenkomer en Sjostakovitsj en Pärt zijn het meest gestegen. Verder zijn er weinig opvallende veranderingen ten opzichte van 1993.

Tabel 8.5 Voorkeur componisten thuis

<i>1993 Thuis</i>			<i>2013 Thuis</i>		
<i>Nr.</i>	<i>Componist</i>	<i>x gen.</i>	<i>Nr.</i>	<i>Componist</i>	<i>x gen.</i>
1	Mozart	202	1	Bach, J.S.	328
2	Beethoven	189	2	Mozart	240
3	Bach, J.S.	135	3	Beethoven	227
4	Mahler	55	4	Mahler	83
5	Chopin	35	5	Chopin	65
6	Haydn	33	6	Schubert	63
7	Schubert	31	7	Brahms	60
8	Brahms	29	8	Handel	49
9	Tsjaikovski	28	9	Vivaldi	45
10	Vivaldi	26	10	Tsjaikovski	36
11	Verdi	15	11	Haydn	30
12	Handel	14	12	Dvorák	29
13	Rachmaninov	14	13	Mendelssohn	24
14	Mendelssohn	12	14	Sjostakovitsj	20
15	Ravel	12	15	Pärt	17
16	Stravinsky	12	16	Verdi	17
17	Bruckner	11	17	Liszt	16
18	Dvorák	11	18	Rachmaninov	16
19	Wagner	11	19	Fauré	13
20	Debussy	9	20	Monteverdi	12
21	Grieg	8	21	Bruckner	11
22	Liszt	8	22	Purcell	11
23	Monteverdi	8	23	Wagner	10
24	Strauss, J.	8	24	Strauss	8
25	Schumann	7	25	Telemann	8
26	Bartók	6	26	Rameau	7
27	Bruch	6	27	Debussy	6

28	Reich	6	28	Ravel	6
29	Strauss, R.	6	29	Schumann	6
30	Rossini	5	30	Bartók	5
31	Von Weber	4	31	Berlioz	5
32	Gershwin	4	32	Glass	5
33	Glass	4	33	Stravinsky	5
34	Saint-Saëns	4	34	Grieg	4
35	Satie	4	35	Messiaen	4
36	Berlioz	3	36	Pergolesi	4
37	Gluck	3	37	Prokofjev	4
38	Messiean	3	38	Reich	4
39	Pärt	3	39	Satie	4
40	Pergolesi	3	40	Strauss, R.	4
41	Telemann	3	41	Bellini	3
42	Bizet	2	42	Bruch	3
43	Elgar	2	43	Gershwin	3
44	Franck	2	44	Poulenc	3
45	Puccini	2	45	Puccini	3
46	Scarlatti	2	46	Saint-Saëns	3
47	Schnittke	2	47	Andriessen, L.	2
48	Sibelius	2	48	Des Prez	2
49	Sjostakovitsj	2	49	Preisner	2
		(n = 1010)	50	Rossini	2
			51	Scarlatti	2
			52	Schönberg	2
			53	Schutz	2
			54	Sibelius	2
			55	Ten Holt	2
					(n = 1547)

Vergelijken we de favoriete componisten thuis met die in de concertzaal, dan zien we dat ook hier de grote drie namen bovenaan staan, maar opnieuw in een andere volgorde. Bach wordt thuis het liefst gedraaid. Beethoven neemt de derde plaats in, terwijl hij in de concertzaal de favoriet is. Stravinsky en L. Andriessen doen het in de concertzaal stukken beter dan thuis, terwijl Verdi thuis juist meer geliefd is. Verder tonen de twee lijsten weinig opvallende verschillen. De muzieksmaak die de respondenten thuis hebben, komt dus grotendeels overeen met die in de concertzaal.

Tabel 8.6 Voorkeur componisten in concertzaal vergeleken met voorkeur componisten thuis

<i>2013 Concertzaal</i>			<i>2013 Thuis</i>		
<i>Nr.</i>	<i>Componist</i>	<i>x gen.</i>	<i>Nr.</i>	<i>Componist</i>	<i>x gen.</i>
1	Beethoven	208	1	Bach, J.S.	328
2	Bach, J.S.	201	2	Mozart	240
3	Mozart	161	3	Beethoven	227
4	Mahler	92	4	Mahler	83
5	Brahms	65	5	Chopin	65
6	Schubert	46	6	Schubert	63
7	Handel	43	7	Brahms	60
8	Sjostakovitsj	40	8	Handel	49

9	Chopin	37	9	Vivaldi	45
10	Mendelssohn	31	10	Tsjaikovski	36
11	Tsjaikovski	31	11	Haydn	30
12	Haydn	27	12	Dvorák	29
13	Vivaldi	26	13	Mendelssohn	24
14	Dvorák	24	14	Sjostakovitsj	20
15	Bruckner	19	15	Pärt	17
16	Rachmaninov	18	16	Verdi	17
17	Liszt	12	17	Liszt	16
18	Monteverdi	11	18	Rachmaninov	16
19	Stravinsky	11	19	Fauré	13
20	Pärt	10	20	Monteverdi	12
21	Schumann	10	21	Bruckner	11
22	Debussy	8	22	Purcell	11
23	Ravel	8	23	Wagner	10
24	Rameau	6	24	Strauss, J.	8
25	Strauss, J.	6	25	Telemann	8
26	Verdi	6	26	Rameau	7
27	Andriessen, L.	4	27	Debussy	6
28	Bartók	4	28	Ravel	6
29	Berlioz	4	29	Schumann	6
30	Elgar	4	30	Bartók	5
31	Fauré	4	31	Berlioz	5
32	Gershwin	4	32	Glass	5
33	Grieg	4	33	Stravinsky	5
34	Purcell	4	34	Grieg	4
35	Satie	4	35	Messiaen	4
36	Telemann	4	36	Pergolesi	4
37	Britten	3	37	Prokofjev	4
38	Messiaen	3	38	Reich	4
39	Sibelius	3	39	Satie	4
40	Wagner	3	40	Strauss, R.	4
41	Glass	2	41	Bellini	3
42	Honegger	2	42	Bruch	3
43	Ligeti	2	43	Gershwin	3
44	Poulenc	2	44	Poulenc	3
45	Preisner	2	45	Puccini	3
46	Prokofjev	2	46	Saint-Saëns	3
47	Rossini	2	47	Andriessen, L.	2
48	Saint-Saëns	2	48	Des Prez	2
49	Strauss, R.	2	49	Preisner	2
			50	Rossini	2
			51	Scarlatti	2
			52	Schönberg	2
			53	Schutz	2
			54	Sibelius	2
			55	Ten Holt	2

(n = 1227)

(n = 1547)

In Het Luisterpeloton werd al vastgesteld dat de componistenvoorkeur van de respondenten uitgaat naar de internationale componisten en dat de Nederlandse componisten geen plek

krijgen.³ In 2013 blijkt wederom dat de Nederlandse componisten nauwelijks een rol spelen bij de voorkeur van de respondenten, zowel in de concertzaal als thuis. Alleen Louis Andriessen lijkt een blijvende plaats in de lijsten veroverd te hebben.

Naast de voorkeurscomponisten, is aan de respondenten ook gevraagd of er componisten zijn die zij liever niet horen. In navolging van Het Luisterpeloton zijn in tabel 8.7 de componisten die minstens vijf keer zijn genoemd opgenomen. Als eerste valt op dat hier aanzienlijk minder antwoorden gegeven zijn dan bij de favoriete componisten. Men heeft kennelijk minder snel een afkeer dan een voorkeur. Wel zijn er maar liefst 141 respondenten die weliswaar geen naam hebben genoemd, maar aangaven moderne componisten niet graag te horen. Met name componisten die te moderne, te experimentele en/of atonale muziek maken werden niet gewaardeerd. De opvattingen van de respondenten over moderne muziek worden in hoofdstuk 9 verder uitgewerkt.

Min of meer dezelfde componisten keren terug in de verschillende onderzoeken, maar de volgorde is verschoven. Aan het aantal keren dat de componisten zijn genoemd, is ook te zien dat daarin weinig grote verschillen te zien zijn, met name in 1993 en 2013. Opvallend is het dat de topfavorieten Beethoven, Mozart en Bach ook steeds terugkeren in deze lijst van niet-geliefde componisten. Zo staat Sjostakovitsj hier op de tweede plek, terwijl hij bij de favoriete componisten één van de grootste stijgers was.

Tabel 8.7 Componisten die men liever niet hoort

1961			1993			2013		
Nr.	Componist	x gen.	Nr.	Componist	x gen.	Nr.	Componist	x gen.
1	Badings	101	1	Schönberg	29	1	Wagner	24
2	Pijper	66	2	Mahler	23	2	Sjostakovitsj	18
3	Wagner	29	3	Mozart	21	3	Mahler	16
4	Hindemith	28	4	Andriessen, L.	19	4	Andriessen, L.	14
5	Bach, J.S.	26	5	Wagner	18	5	Strauss, J.	13
6	Bruckner	26	6	Sjostakovitsj	17	6	Mozart	12
7	Bartók	23	7	Schat	13	7	Schönberg	12
8	Mahler	23	8	Bruckner	11	8	Prokofjev	10
9	Brahms	19	9	Stravinsky	11	9	Stravinsky	10
10	Stravinsky	18	10	Bach, J.S.	10	10	Messiaen	9
11	Tsjaikovski	16	11	Beethoven	9	11	Pijper	9
12	Ravel	14	12	Strauss, J.	7	12	Britten	8
13	Schönberg	14	13	Bartók	6	13	Schat	8
14	Liszt	13	14	Pijper	6	14	Bruckner	7
15	Strategier	11	15	Vivaldi	6	15	Debussy	7
16	Debussy	10	16	Tsjaikovski	5	16	Haydn	7
17	Beethoven	9				17	Ketting	7
18	Vermeulen	9				18	Stockhausen	7
19	Chopin	8				19	Bach, J.S.	6
20	Flothuis	8				20	Beethoven	6
21	Mozart	8				21	Bartók	5
22	Dvorák	6				22	Chopin	5
23	Schumann	5				23	Handel	5

24	Sibelius	6	24	Hindemith	5
25	Strauss, R.	5	25	Ravel	5
			26	Schnittke	5
		(n = 501)		(n = 207)	(n = 240)

Solisten

Aan de respondenten is gevraagd of zij voorkeur hebben voor een optreden met solist. 55,8% geeft daaraan de voorkeur, maar dit is een lager percentage dan in voorgaande onderzoeken. Er lijkt dus sprake te zijn van een afnemende behoefte aan een solist.⁴ De voorkeur voor een concert met een solist verschilt per soort bezoeker. De abonneementhouders geven met 58,2% aan een voorkeur te hebben voor een solist, tegenover 45,5% van de frequente bezoekers.

Tabel 8.8 Voorkeur voor solist

	1961	1993	2013	-/+
Nee	20	38	44,2	+ 6,2
Ja	64	62	55,8	- 6,2
Onverschillig	16	0	-	
	(n = 508)	(n = 485)	(n = 704)	

Wanneer de respondent aangaf graag een solist te willen horen en zien spelen, is er ook gevraagd om wat voor/welke solist dit dan ging. De respondent kon hier zowel een naam als een instrument invullen. In tabel 8.9 is te zien dat de piano en de viool de meest genoemde solo-instrumenten zijn, gevolgd door de cello en zang. Dit waren ook de instrumenten die in 1993 de voorkeur genoten. Er werden minder vaak namen van solisten genoemd dan instrumenten. Janine Jansen (viool) was het meest populair en werd 29 keer genoemd. De broers Arthur en Lucas Jussen (piano) volgden daarop met 11 stemmen. Dat zij worden genoemd is niet verwonderlijk, aangezien het grote namen zijn en zij het afgelopen seizoen hebben opgetreden in Vredenburg. Janine Jansen organiseert jaarlijks het Internationaal Kamermuziek Festival in Utrecht en op 21-23 september 2012 vond er een weekend rond de broers Jussen plaats in Vredenburg.

Tabel 8.9 Voorkeur solo-instrument

Nr.	Instrument	x gen.
1	Piano	256
2	Viool	250
3	Cello	120
4	Zang	77
5	Blaasinstrumenten	21
6	Hobo	21
7	Klarinet	19
8	Harp	17

9	(Blok)fluit	16
10	Hoorn	11
11	Orgel	6
12	Trompet	5
13	Contrabas	3
14	Gitaar	3
15	Klavecimbel	2
16	Luit	2
17	Slagwerk	2
18	Vleugel	2
19	Accordeon	1
20	Dwarsfluit	1
21	Fagot	1
22	Theorbe	1

(n = 837)

Er is ook gevraagd waarom de respondent de voorkeur geeft aan een solist. In tabel 8.10 zien we dat alle redenen minder vaak genoemd zijn dan in 1961 en 1993, behalve het samenspel tussen solist en orkest. Deze reden is de meest genoemde reden geworden (34,9%) in plaats van de individuele prestatie/de grote naam. Die reden komt nu op de tweede plaats met 28,2%. Daarnaast spelen de variatie en het houden van een bepaald instrument nog een rol bij de voorkeur voor een solist. Dat men meer naar het samenspel luistert en minder naar de individuele prestatie zou kunnen betekenen dat men meer op een analytische manier naar de muziek luistert. In hoofdstuk 5 bleek al dat mensen tegenwoordig vaker bewust naar muziek luisteren buiten de concertzaal dan in de voorgaande onderzoeken en dat zij meer zijn gaan lezen over muziek. Nader onderzoek naar de manier waarop de bezoekers naar muziek luisteren zou interessant zijn.

Tabel 8.10 Waarom voorkeur voor solist

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	-/+
Individuele prestatie /				(21,6)
Grote naam	31	35	28,2	(6,6) - 6,8
Geeft variatie	24	17	16,9	- 0,1
Ligt gemakkelijk in gehoor	8	4	0,6	- 3,4
Aandacht concentreren	13	6	3,3	- 2,7
Houdt van bepaald instrument	15	18	16,0	- 2,0
Samenspel van solist en orkest	9	20	34,9	+ 14,9
	(n = 340)	(n = 394)	(n = 787)	

Dirigenten

Naast de vragen over componisten en solisten, konden de respondenten aangeven welke dirigenten zij nog wel eens zouden willen horen. Hierbij werd overigens een aantal keer opgemerkt dat een dirigent niet te horen is.⁵

Wat het meeste opvalt, is dat in 2013 meer dan twee keer zoveel dirigenten zijn genoemd dan in 1993 en dat er tweeënhalf keer zoveel antwoorden zijn gegeven. Nu is in de inleiding van dit hoofdstuk al uitgelegd dat een toename van antwoorden logisch is gezien het grotere aantal respondenten in 2013 ten opzichte van 1993, maar ook in verhouding met het aantal respondenten zijn er meer dirigenten genoemd. Naast de namen die in 1993 zijn genoemd, zijn er dus nog veel dirigenten bijgekomen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat het programma van Vredenburg in 2013 nog meer dan in 1993 bestaat uit gastoptredens. De relatief jonge Jaap van Zweden werd in 1993 nog niet genoemd, maar is in 2013 veruit de meest genoemde dirigent. Brügger en Koopman blijven ook in 2013 geliefd bij het publiek. Herreweghe is sterk gestegen, terwijl De Waart is gedaald op de ranglijst. De daling van Edo de Waart is te verklaren doordat hij in 1993 dirigent was van het Radio Filharmonisch Orkest, waardoor hij regelmatig in Vredenburg optrad, maar nu al enige tijd niet meer dirigeert in Nederland.

Tabel 8.11 Voorkeur voor dirigenten

<i>Nr.</i>	<i>Dirigent</i>	<i>x gen.</i>	<i>Nr.</i>	<i>Dirigent</i>	<i>x gen.</i>
1	Haitink	22	1	Van Zweden	67
2	Brügger	19	2	Brügger	30
3	De Waart	17	3	Herreweghe	24
4	Koopman	12	4	Koopman	23
5	Chailly	9	5	Jansons	15
6	Kobayashi	8	6	Gergiev	14
7	Vonk	3	7	Gardiner	12
8	Abbado	3	8	Haitink	10
9	De Leeuw, R.	3	9	De Leeuw, R.	7
10	Haenchen	2	10	Rattle	7
11	Herreweghe	2	11	Abbado	5
		(n = 100)	12	Nézet-Séguin	5
			13	Chailly	4
			14	Harnoncourt	4
			15	Suzuki	4
			16	Van Veldhoven	4
			17	De Waart	3
			18	Minkovsky	3
			19	Barenboim	2
			20	De Vriend	2
			21	Schonwandt	2
			22	Spanjaard	2
			23	Van Nevel, P.	2
					(n = 251)

Orkesten en ensembles

Er werden twee vragen gesteld over welke orkesten de respondent nog wel eens zou willen horen. Eerst is de respondenten de mogelijkheid gegeven om orkesten of ensembles te noemen die zij graag zouden zien en horen optreden. Daarna werd de vraag gesteld of de respondent meer buitenlandse orkesten of ensembles zou willen horen en zo ja, welke dan. Deze vragen toonden een zeker overlap, omdat er bij de eerste vraag al buitenlandse orkesten en ensembles werden genoemd. In een vervolgonderzoek zou een duidelijker onderscheid gemaakt kunnen worden in binnenlandse en buitenlandse orkesten en ensembles.

Tabel 8.12 Voorkeur voor orkesten en ensembles

<i>Nr.</i>	<i>2013</i>	<i>x gen.</i>
1	Concertgebouworkest	77
2	Orkest van de 18 ^e eeuw	27
3	Rotterdams Philharmonisch Orkest	21
4	Radio Filharmonisch Orkest	18
5	Berliner Philharmoniker	11
6	Residentieorkest	10
7	ASKO Schönberg	9
8	Groot Omroepkoor	9
9	Radio Kamer Filharmonie	9
10	Amsterdam Sinfonietta	7
11	Wiener Philharmoniker	7
12	Amsterdam Baroque Orchestra	6
13	Nederlandse Bachvereniging	6
14	Calefax	5
15	Collegium Vocale Gent	5
16	Nederlands Kamerkoor	5
17	Nederlands Philharmonisch Orkest	5

(n = 237)

In bovenstaande tabel zijn de orkesten en ensembles die minstens vijf keer zijn genoemd opgesomd. De meeste genoemde orkesten en ensembles zijn uit Nederland afkomstig. Alleen de Berliner Philharmoniker, Wiener Philharmoniker en het Collegium Vocale Gent zijn niet-Nederlands. Het Concertgebouworkest werd het meest genoemd, op grote afstand gevolgd door het Orkest van de 18^e eeuw en het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Verder werden de orkesten en ensembles die regelmatig in Vredenburg spelen vaak genoemd, zoals het Radio Filharmonisch Orkest, de Radio Kamer Filharmonie⁶, het Groot Omroepkoor, Calefax en ASKO|Schönberg.

Een kwart van de respondenten (25,7%) gaf aan dat zij meer buitenlandse orkesten en ensembles zouden willen horen. Er werden dan ook maar weinig namen genoemd bij deze vraag, zoals in tabel 8.13 te zien is. In 2013 zijn die orkesten in de tabel verwerkt die minstens drie keer zijn genoemd. Zou de ondergrens uit 1993 van vijf keer genoemd aangehouden zijn, dan zouden er maar vier orkesten op de lijst voorkomen. De helft van de orkesten en ensembles in 2013 werd ook al in 1993 genoemd. De in 2013 nieuw genoemde

orkesten en ensembles Orchestre des Champs-Élysées, Collegium Vocale Gent, King's Consort en L'Arpeggiata hebben in de afgelopen seizoenen concerten in Vredenburg gegeven. Dat is een mogelijke verklaring voor de populariteit van die orkesten bij de respondenten. Ook de Academy of Saint Martin in the Fields trad dit seizoen op in Vredenburg, wat hen waarschijnlijk de eerste plaats heeft opgeleverd.

Tabel 8.13 Voorkeur voor buitenlandse orkesten

<i>Nr.</i>	<i>1993</i>	<i>x gen.</i>	<i>Nr.</i>	<i>2013</i>	<i>x gen.</i>
1	Russische orkesten	31	1	Saint Martin in the Fields	10
2	Berliner Philharmoniker	12	2	Berliner Philharmoniker	7
3	London Symphony Orchestra	12	3	Wiener Philharmoniker	7
4	Wiener Philharmoniker	12	4	Orchestre des Champs-Élysées	6
5	Amerikaanse orkesten	11	5	London Symphony Orchestra	4
6	Saint Martin in the Fields	8	6	Collegium Vocale Gent	3
7	Oost-Europese orkesten	8	7	Freiburger Barockorchester	3
8	Duitse orkesten	6	8	King's Consort	3
		(n = 100)	9	L'Arpeggiata	3
			10	Filharmonisch Orkest Moskou	3
					(n = 49)

De genoemde orkesten zijn in verband te brengen met de genoemde dirigenten. Zo heeft Herreweghe het afgelopen seizoen veelvuldig in Vredenburg gestaan als dirigent van het Orchestre des Champs-Élysées, Collegium Vocale Gent, de Radio Kamer Filharmonie en het Radio Filharmonisch Orkest. Brüggem dirigerde dit seizoen in Vredenburg het Orkest van de 18e eeuw en de Radio Kamer Filharmonie, Koopman het Amsterdam Baroque Orchestra en Nézet-Séguin het Rotterdams Philharmonisch Orkest.

Bovendien valt op dat waar de componistenvoorkeur vrijwel volledig internationaal georiënteerd is, bij de voorkeur van de respondenten voor solisten, dirigenten en orkesten en ensembles Nederland wel degelijk een belangrijke rol speelt.

Samenvatting

Het percentage dat binnen een concert liever muziekstukken uit dezelfde tijd of van dezelfde componist hoort is wederom toegenomen ten opzichte van de vorige onderzoeken. Met name de abonneerders van Barokorkesten willen logischerwijs geen gevarieerd programma, maar voornamelijk barokmuziek horen. De respondenten met een abonnement op de Nieuwe Series zijn daarentegen wel breed georiënteerd, wat bevestigt dat liefhebbers van moderne muziek generalisten zijn.

Er is ten opzichte van 1993 weinig veranderd in de smaakpatronen van de respondenten. De grote drie, Beethoven, Bach en Mozart, blijven de favorietenlijsten aanvoeren, zij het in wisselende volgorde. Sjostakovitsj en Pärt hebben sinds 1993 het meeste aan populariteit gewonnen. Het omgekeerde geldt voor Schönberg en Saint-Saëns. Ook is er weinig verschil tussen de voorkeuren thuis en in de concertzaal. Er werden aanzienlijk minder componisten genoemd die de respondent liever niet hoort dan het aantal dat de respondent wel graag

luistert. Ten opzichte van 1993 werden er min of meer dezelfde componisten genoemd die liever niet werden gehoord, maar de volgorde is veranderd. Het is opvallend dat de grote namen die bij de favoriete componisten werden genoemd, ook in de lijst van niet-geliefde componisten voorkomen.

Qua solisten, dirigenten en orkesten noemen de respondenten vooral de grote namen van het moment. Violiste Janine Jansen is de populairste solist en de meeste respondenten zouden Jaap van Zweden een keer willen zien dirigeren in Vredenburg. Het Concertgebouworkest is veruit het meest genoemde orkest dat men graag wil horen. De genoemde solisten, dirigenten en orkesten lijken sterk beïnvloed te zijn door de programmering van Vredenburg. De dirigent Herreweghe stond bijvoorbeeld meerdere keren in Vredenburg het afgelopen seizoen met verschillende orkesten en werd in 2013 aanzienlijk vaker genoemd dan in 1993.

¹ Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties concertgangers vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonnementshouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 93.

² Cas Smithuijsen. 1996. 'Hoorspel. Luisteraars van hedendaagse muziek onderzocht'. In Elmer Schönberger (red.) *Ssst! Nieuwe ensembles voor nieuwe muziek*. Amsterdam: Uitgeverij International theatre & film books, p. 167-168.

³ Cas Smithuijsen, *Het Luisterpeloton*, p. 106.

⁴ In 1961 was de antwoordmogelijkheid 'onverschillig' opgenomen. In 2013 is dit niet gebeurd, omdat deze optie in 1993 ook niet in de vragenlijst stond. Aangezien het aannemelijk is dat een aantal mensen niet per se een voorkeur heeft voor solisten, maar er ook niks op tegen heeft, zou deze antwoordcategorie wel weer toegevoegd moeten worden bij een eventueel herhaalonderzoek.

⁵ Voor de duidelijkheid zou de vraagstelling aangepast kunnen worden in een eventueel vervolgonderzoek.

⁶ De Radio Kamer Filharmonie is met ingang van het seizoen 2013-2014 opgeheven in verband met de bezuinigingen bij het Muziekcentrum van de Omroep.

Hoofdstuk 9: Het vaste publiek en de moderne muziek

In Het Luisterpeloton werd gesteld dat de uitvoeringen van moderne muziek in de grote zaal altijd een marginale aangelegenheid is. De zaal is meestal onvoldoende vol.¹ Slechts 1% van de Nederlandse bevolking is geïnteresseerd in hedendaagse klassieke muziek, terwijl 8% liefhebber is van klassieke muziek in het algemeen.² De groep die bezig is met moderne muziek is dus erg klein. In het vorige hoofdstuk hebben we al gezien dat de respondenten vaak liever geen moderne componisten in de concertzaal hoorden. De nieuwe muziek wordt nu voornamelijk in de kleine zaal van Vredenburg (Leeuwenbergh) uitgevoerd in de series Nieuw Klassiek en Fonkelnieuw Werk. Aan de respondenten is gevraagd hoe zij staan tegenover moderne muziek. Net als in voorgaande onderzoeken is de term ‘moderne muziek’ gebruikt, maar niet verder toegelicht. Het gaat er om wat de respondent zelf verstaat onder moderne muziek. Er is daarom ook allereerst gevraagd welke componisten men beschouwt als modern. Zie daarvoor tabel 9.1.

Moderne componisten

Tabel 9.1 Moderne componisten

1961			1993			2013		
Nr.	Componist	x gen.	Nr.	Componist	x gen.	Nr.	Componist	x gen.
1	Badings	175	1	Andriessen, L.	88	1	Andriessen, L.	76
2	Pijper	122	2	Schönberg	62	2	Schönberg	43
3	Stravinsky	78	3	Schat	36	3	Schat	41
4	Bartók	73	4	Sjostakovitsj	30	4	Pärt	40
5	Hindemith	46	5	Stravinsky	29	5	Glass	39
6	Schönberg	43	6	Bartók	17	6	Sjostakovitsj	28
7	Ravel	40	7	Messiaen	17	7	Stravinsky	24
8	Flothuis	31	8	Pijper	17	8	Stockhausen	20
9	Debussy	22	9	De Leeuw, T.	16	9	Ketting	19
10	Strategier	17	10	Webern	11	10	Reich	19
11	Britten	16	11	Glass	10	11	Messiaen	17
12	Andriessen, W.	15	12	Cage	9	12	Ten Holt	15
13	Vermeulen	15	13	Ketting	9	13	Bartók	14
14	De Leeuw, T.	14	14	Berio	8	14	Adams	14
15	Webern	13	15	Debussy	8	15	Berg	12
16	Berg	11	16	Ravel	8	16	Britten	12
17	Honegger	11	17	Reich	8	17	Pijper	12
18	Prokofjev	10	18	Schnittke	8	18	Prokofjev	12
19	Ketting	9	19	Berg	7	19	Loevendie	11
20	Orthel	8	20	Pärt	7	20	Schnittke	11
21	Van Baaren	7	21	Prokofjev	7	21	Cage	9
22	Landré	7	22	Stockhausen	7	22	De Leeuw, T.	9
23	Mahler	7	23	Britten	6	23	Goebaidoelina	9
24	Andriessen, J.	6	24	Satie	6	24	Ligeti	9
25	Van Delden	6	25	Mahler	5	25	Boulez	8

26	Van Hemel	6	(n = 436)	26	Hindemith	8
27	Wagenaar	5		27	Keuris	8
		(n = 813)		28	Poulenc	8
				29	Martin	7
				30	Satie	6
				31	Webern	6
				32	Badings	5
				33	Hartmann	5
				34	Honegger	5
						(n = 518)

In bovenstaande tabel is te zien dat er tussen 1993 en 2013 niet veel is veranderd als het gaat om de moderne componisten die respondenten weten te noemen. Waar tussen 1961 en 1993 de top drie compleet veranderde, is deze in 2013 hetzelfde gebleven ten opzichte van 1993. L. Andriessen, Schönberg en Schat werden nog steeds het meest genoemd. Het is opvallend dat de componisten Debussy, Ravel en Mahler die voornamelijk rond 1900 en aan het begin van de 20^e eeuw actief waren, uit de lijst van moderne componisten zijn verdwenen. Zij worden kennelijk inmiddels door het vaste publiek als klassieken geschouwd en breder geaccepteerd. Verder vallen de moderne componisten die in 1961 werden genoemd, maar niet in 2013 op (zie tabel 9.2, derde kolom). De Nederlandse componisten die in de jaren vijftig en zestig veel werden geprogrammeerd, zoals Flothuis en Vermeulen, zijn anno 2013 blijkbaar niet meer in het culturele geheugen aanwezig. In Het Luisterpeloton werd deze uitstoot van Nederlandse componisten ook al vastgesteld.³ In 2013 werden bijna alle componisten uit de lijst van 1993 opnieuw genoemd. Hier zijn echter wel een aantal componisten bijgekomen. Ten Holt is de meest genoemde nieuwe componist. Dit is waarschijnlijk te verklaren door de populariteit, vooral in de afgelopen jaren, van zijn Canto Ostinato.

Tabel 9.2 Moderne componisten nieuw genoemd en niet meer genoemd in 2013

<i>Nieuw genoemd ten opzichte van 1961</i>	<i>Nieuw genoemd ten opzichte van 1993</i>	<i>Niet meer genoemd ten opzichte van 1961</i>	<i>Niet meer genoemd ten opzichte van 1993</i>
Andriessen, L.	Ten Holt	Debussy	Berio
Schat	Adams	Ravel	Debussy
Pärt	Loevendie	Mahler	Ravel
Glass	Goebaidoelina	Flothuis	Mahler
Sjostakovitsj	Ligeti	Strategier	
Stockhausen	Boulez	Andriessen, W.	
Reich	Hindemith (wel in 1961)	Vermeulen	
Messiaen	Keuris	Orthel	
Ten Holt	Poulenc	Van Baaren	
Adams	Martin	Landré	
Loevendie	Badings (wel in 1961)	Andriessen, J.	
Schnittke	Hartmann	Van Delden	
Cage	Honegger (wel in 1961)	Van Hemel	
Goebaidoelina		Wagenaar	
Ligeti			
Boulez			

Keuris
Poulenc
Martin
Satie
Hartmann

Houding tegenover moderne muziek

Tabel 9.3 Houding tegenover moderne muziek

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Negatief, afwijzend	31	31	22,1	- 8,9
Onverschillig, geen bezwaar, geef ze een kans	22	30	29,7	- 0,3
Positieve, actieve belangstelling	47	39	37,5	- 1,5
Andere mening	-	-	10,6	+10,6
	(n = 502)	(n = 484)	(n = 696)	

De houding tegenover moderne muziek is sinds 1993 niet veel veranderd. Wel is 8,9% minder negatief in 2013 dan in 1993, maar deze afname wordt opgevangen door de toegevoegde optie ‘andere mening’. In de toelichting bij deze optie werd een aantal keer aangegeven dat men er niet per se negatief tegenover staat, maar er zelf niet heen zou gaan. Een groot deel geeft echter aan er open voor te staan om soms kennis te maken met een modern stuk, maar dan wel graag in combinatie met andere, niet-moderne muziekstukken. De abonneementhouders op Pianoconcerten stonden het meest negatief tegenover moderne muziek, met 42,3%, gevolgd door die van Romantiek op Zondag met 32,2%. De respondenten uit de Nieuwe Series, staan logischerwijs voor 96,3% positief tegenover moderne muziek. De overige 3,7% gaf aan een andere mening te hebben.

Kruisen we de houding tegenover moderne muziek met leeftijd, dan levert dit de volgende resultaten op:

Tabel 9.4 Houding tegenover moderne muziek gekruist met leeftijd

	<i>< 50 jaar</i>	<i>50 – 64 jaar</i>	<i>≥ 65 jaar</i>
Negatief, afwijzend	17,1	20,5	23,3
Onverschillig, geen bezwaar, geef ze een kans	26,8	29,2	30,1
Positieve, actieve belangstelling	41,5	39,0	36,6
Andere mening	14,6	11,3	10,0
	(n = 41)	(n = 195)	(n = 459)

Net als in voorgaande onderzoeken, blijkt dat ouderen negatiever tegenover moderne muziek staan dan jongeren. De respondenten onder de 50 jaar geven voor 41,5% aan een positieve houding te hebben tegenover moderne muziek en voor 17,1% een negatieve. Bij de respondenten van 65 jaar of ouder is dit 36,6% positief en 23,3% negatief. In 1993 werd

echter geconstateerd dat de verschillen tussen de leeftijdsgroepen minder groot zijn geworden ten opzichte van 1961. Dit is ook in 2013 het geval. Er zijn verschillen, maar deze zijn niet groot. Daarbij dient opgemerkt te worden dat in 2013 andere leeftijdscategorieën zijn aangehouden dan in voorgaande onderzoeken. In 1961 en 1993 zijn de respondenten ingedeeld in 30 jaar of jonger, tussen de 30 en de 50 jaar en boven de 50 jaar. Zoals te zien in is tabel 1.6 is het overgrote deel van de respondenten ouder dan 50 jaar. Respondenten onder de 30 jaar zijn er nauwelijks. Er is daarom gekozen voor een andere verdeling van leeftijdscategorieën.

Moderne muziek voor of na de pauze

Een deel van de respondenten gaf aan ervoor open te staan om kennis te maken met moderne muziek in de concertzaal, maar dan wel het liefst tussen meer traditionele, bekendere werken. In 1961 werd deze ‘sandwichformule’ al toegepast, in concertprogramma’s werden moderne muziekstukken omlijst met traditionele composities.⁴ Er werd daarom destijds gevraagd wanneer men het liefst het moderne werk wilde horen, voor of na de pauze, en waarom. In 1993 en 2013 is dit ook gevraagd, met de volgende resultaten:

Tabel 9.5 Moderne muziek voor of na de pauze

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Voor de pauze	70	50	42,6	- 7,4
Onverschillig	10	38	48,2	+ 10,2
Na de pauze	20	12	9,2	-2,8
	(n = 391)	(n = 363)	(n = 664)	

Een toenemend aantal respondenten staat onverschillig tegenover de plaats van moderne muziek in het programma. Van de abonneementhouders op de Nieuwe Series zijn vrijwel alle respondenten onverschillig. Dit is logisch, omdat zij vaak concerten bij wonen waar alleen maar moderne muziek wordt gespeeld. Vóór de pauze is nog steeds het populairst bij de respondenten met 42,6%. Minder dan 10% hoort de moderne stukken liever na de pauze.

In 1993 werd al geconstateerd dat de respondenten die graag moderne muziek voor de pauze hoorden, hier minder vanuit esthetische overwegingen de voorkeur aan gaven, maar meer uit overwegingen die te maken hebben met de concentratie.⁵ Ook in 2013 is dit het geval, zo blijkt uit tabel 9.6. De antwoorden dat men dan met de mooiste indrukken naar huis gaat en de gemakkelijkste muziek aan het eind is, zijn minder vaak genoemd dan in 1993. Men wil liever moderne muziek voor de pauze, omdat men aan het begin nog fris is om het stuk te begrijpen en zo gedwongen wordt om te luisteren. De respondenten willen dus graag aan het begin van het concert klassieke muziek, omdat zij dan nog het meest geconcentreerd zijn.

Tabel 9.6 Waarom moderne muziek voor de pauze

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Met de mooiste indrukken naar huis	74	36	29,4	- 6,6
Nog fris om de stukken te begrijpen	15	24	38,1	+ 14,1
Gedwongen tot luisteren	5	7	17,0	+ 10,0
Aan het slot makkelijke muziek	6	33	11,8	- 21,2
Andere reden	-	-	3,8	+ 3,8
	(n = 257)	(n = 180)	(n = 289)	

Dat er geen klassieke muziek na moderne muziek gespeeld zou mogen worden, was in 1993 een minder belangrijk argument dan in 1961. In 2013 is dit echter de meest genoemde reden om moderne muziek na de pauze te willen horen in plaats van ervoor. De chronologie van de muziekgeschiedenis is blijkbaar weer belangrijk geworden voor de respondenten. Het percentage dat eerst wil wennen aan de concert sfeer voordat men moderne muziek hoort, is sterk gedaald tot hetzelfde niveau als in 1961. Het argument dat je kunt weggaan in de pauze wanneer er moderne muziek na de pauze wordt gespeeld, wordt steeds minder vaak genoemd, maar telt nog steeds 38,2%. Deze optie getuigt van een negatieve houding tegenover moderne muziek.

Tabel 9.7 Waarom moderne muziek na de pauze

	<i>1961</i>	<i>1993</i>	<i>2013</i>	<i>-/+</i>
Eerst wennen aan concert sfeer	13	33	13,2	- 19,8
Kun je weggaan na de pauze	62	48	38,2	- 9,8
Geen klassieke na moderne muziek	25	19	39,7	+ 20,7
Andere reden	-	-	8,8	+ 8,8
	(n = 69)	(n = 45)	(n = 68)	

Samenvatting

In de lijst van componisten die de respondenten als modern beschouwen is ten opzichte van 1993 niet veel veranderd. Opmerkelijk is dat de Nederlandse componisten uit het collectieve bewustzijn lijken te zijn verdwenen, zoals in 1993 al werd vastgesteld. Moderne muziek raakt net als de andere muziekperiodes, zoals we in hoofdstuk 8 hebben gezien bij de favoriete componisten van de respondenten, steeds meer “een aangelegenheid van het internationale componistendom.”⁶

De groep liefhebbers van moderne muziek is klein in Nederland en het kost moeite om de zalen te vullen wanneer er moderne muziek op het programma staat. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de houding van de respondenten tegenover moderne muziek niet erg positief is. Toch is deze houding minder negatief dan in voorgaande onderzoeken en willen de respondenten het wel een kans geven, maar dan in een voor de rest wat traditioneler programma. De meesten maakt het niet uit waar het moderne muziekstuk dan in het

programma wordt geplaatst. Degenen die wel een voorkeur hebben, zien de moderne muziek het liefst voor de pauze. Dit komt voornamelijk doordat men in het begin nog het meest geconcentreerd is. Ook gaat men graag met de mooiste indrukken naar huis. Wanneer respondenten liever moderne muziek na de pauze zouden willen horen, is dit voornamelijk doordat men geen klassieke muziek na moderne muziek wil horen. De negatieve houding tegenover moderne muziek blijkt ook uit het feit dat een groot deel van de respondenten aangeeft dat moderne muziek beter na de pauze op het programma kan staan, omdat men dan in de pauze kan weggaan.

¹ Cas Smithuijsen. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties concertgangers vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonnementshouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 119.

² Cas Smithuijsen. 1996. 'Hoorspel. Luisteraars van hedendaagse muziek onderzocht'. In Elmer Schönberger (red.) *Ssst! Nieuwe ensembles voor nieuwe muziek*. Amsterdam: Uitgeverij International theatre & film books, p. 166-167.

³ Cas Smithuijsen, *Het luisterpeloton*, p. 106.

⁴ Ibidem, p. 124.

⁵ Ibidem, p. 126.

⁶ Ibidem, p. 104.

Conclusie

Wij houden het er maar op, dat het onderzoek toch dingen heeft geleerd waaromtrent op z'n minst grote onderzekerheid bestond, zodat zowel het ene als het andere antwoord aannemelijk zou hebben geklonken. We kunnen dit nog wel positiever zeggen ook: gezien de bestaande onzekerheid omtrent tal van zaken kunnen de resultaten als nieuw worden beschouwd. Sommige ervan zijn, menen wij, zeer verrassend.¹

Zo werd in Het Gehoor Gehoord de stelling dat sociografisch onderzoek weinig nieuwe gezichtspunten oplevert tegengesproken. Destijds werd het publieksonderzoek naar de abonneementhouders van het Utrechts Stedelijk Orkest uit 1961 gezien als een primeur. Tegenwoordig zijn er talrijke publicaties over het publiek van klassieke muziek. Dit herhaalonderzoek van de eerdere publieksonderzoeken in 1961 en 1993 bevestigt dan ook voornamelijk de kennis die reeds is opgedaan. De waarde van dit onderzoek is dat het een uniek overzicht biedt van de ontwikkelingen over de afgelopen vijftig jaar van het vaste concertpubliek van klassieke muziek in Utrecht.

Resultaten

Het concertpubliek van klassieke muziek is vergrijsd en hoogopgeleid. Met bijna alle respondenten boven de 50 jaar en een gemiddelde leeftijd van 67 jaar geldt dit zeker voor de vaste bezoekers van klassieke muziek in Vredenburg. Ook het hoge opleidingsniveau wordt bevestigd in dit onderzoek. 71,7% van de respondenten is hoogopgeleid en maar een klein deel is laagopgeleid. In Het Luisterpeloton werd al vastgesteld dat het publiek homogener van samenstelling was geworden. In 2013 is dit opnieuw het geval. De respondenten zijn in nog hogere mate dan in de voorgaande onderzoeken op hoge leeftijd en hoogopgeleid. Het beroepsniveau concentreert zich verder naar het middensegment. Het is opvallend dat de mannen en vrouwen elkaar in evenwicht houden, aangezien het SCP vaststelde dat vrouwen cultureel actiever zijn dan mannen. In de voorgaande onderzoeken waren de vrouwen inderdaad in de meerderheid. Steeds minder respondenten wonen in de stad Utrecht. Een groot deel van de vaste bezoekers woont in de gemeenten rondom Utrecht. Ten opzichte van de voorgaande onderzoeken komen er meer mensen met de auto en minder met het openbaar vervoer. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de verhuizing van Vredenburg naar de tijdelijke locaties. Veel van de uitkomsten hangen samen met de hoge leeftijd van de respondenten. Een ruime meerderheid is bijvoorbeeld al met pensioen en heeft geen kinderen meer thuis wonen. Daarbij is het percentage ongehuwden ten opzichte van de vorige onderzoeken gedaald.

Eén van de meest opmerkelijke resultaten betreft het lidmaatschap van de omroepverenigingen. Waar in geheel Nederland het aantal leden min of meer gelijk is verdeeld over de verschillende omroepen, springt bij de respondenten de VPRO er ver

bovenuit. De AVRO en de TROS hebben juist relatief weinig aanhang onder de vaste bezoekers, terwijl zij een aantal series mede verzorgen in de Vrijdag van Vredenburg. Het relatief hoge aantal leden van de VPRO en de NCRV onder de respondenten zou verband kunnen houden met het eveneens relatief hoge percentage van de vaste bezoekers dat een protestantse of Nederlands Hervormde achtergrond heeft. Het vaste publiek is echter in relatief hoge mate niet-religieus vergeleken met de Nederlandse bevolking.

Het percentage van abonneementhouders dat vanwege muziekinhoudelijke redenen voor hun abonneement hebben gekozen is net als in 1993 gestegen. Praktische redenen worden ten opzichte van de voorgaande onderzoeken steeds minder genoemd. Daarbij is het oordeel over het abonneement steeds positiever geworden en geeft anno 2013 maar liefst 92,5% een gunstig oordeel. Het aandeel van de respondenten dat aangeeft volgend jaar weer hetzelfde abonneement te nemen is dan ook gestegen ten opzichte van 1993. De duur van het abonneementhouderschap is vergeleken met 1961 en 1993 sterk toegenomen. Bijna de helft van de abonneementhouders heeft al meer dan 15 jaar een abonneement bij Vredenburg. De abonneementhouders zijn dus in hoge mate tevreden over en loyaal aan Vredenburg. Een meerderheid geeft aan wel eens een andere serie te hebben gehad. Muziekinhoudelijke redenen vormden de belangrijkste motivatie voor het veranderen van de andere serie. Ruim driekwart van de abonneementhouders slaat wel eens een concert over en wanneer zij dit doen is dit net als in de voorgaande onderzoeken niet vanwege het programma, maar vanwege tijdgebrek, ziekte of vakantie.

Naast de groep abonneementhouders, waaruit de steekproef in de voorgaande onderzoeken bestond, is in dit onderzoek ook de groep frequente bezoekers, die minstens drie keer per seizoen een concert in Vredenburg bezoeken maar geen abonneement hebben, meegenomen. Hiertoe is besloten vanwege het afnemende aantal verkochte abonneementen en de toenemende verkoop van losse kaarten. Er is dan ook gevraagd aan de respondenten wat hun reden is om wel of geen abonneement te nemen. De meest genoemde reden waarom abonneementhouders zijn overgestapt van losse kaarten op een abonneement, is dat een abonneement dwingt om te gaan. Deze stok achter de deur is ook een belangrijk argument voor de frequente bezoekers die wel weer een abonneement zouden willen. Zonder abonneement schiet het concertbezoek er bij hen toch snel in. Andersom is dit ook een reden voor een deel van de frequente bezoekers om juist geen abonneement te willen. Men wil zich niet ver van tevoren vastleggen. Bovendien wil men zelf kiezen naar welke concerten men gaat. Een keuzeabonneement werd door de frequente bezoekers dan ook vaker als positief gezien dan door abonneementhouders vanwege de mogelijkheid om zelf concerten te selecteren.

Gemiddeld komen de vaste bezoekers al 21 jaar naar Vredenburg. Slechts 17,6% geeft aan dat zijn ouders een abonneement hebben of hadden en in de meeste gevallen was dat niet bij Vredenburg. De leeftijd waarop de respondenten voor het eerst een concert bezochten is in 2013 gemiddeld hoger dan in 1961 en 1993. Het percentage dat bij het eerste concertbezoek werd meegenomen door de ouders is net als in 1993 afgenomen. Het aandeel dat tot het eerste concertbezoek kwam door school of door anderen is echter ook kleiner geworden. Het

eigen initiatief compenseert deze afnames. Dit is mogelijk een gevolg van de individualisering in de samenleving. De primaire socialisatie via de ouders speelt echter nog wel degelijk een belangrijke rol bij de culturele activiteit van de respondenten. Cultureel actieve ouders brengen cultureel actievere kinderen voort. In dit onderzoek wordt dat net als in voorgaande onderzoeken bevestigd. Bij relatief veel respondenten werd er vroeger thuis muziek gemaakt vergeleken met de Nederlandse bevolking. Deze invloed heeft niet alleen geresulteerd in regelmatig concertbezoek, maar ook in een hogere actieve muziekbeoefening en meer bezoeken aan bioscoop, theater en musea dan de gemiddelde Nederlander. Verschillende vormen van cultuurparticipatie hangen op die manier met elkaar samen. Ten opzichte van 1961 en 1993 is het percentage dat aangeeft dat er vroeger thuis muziek werd gemaakt echter afgenomen. Een ongeveer even groot aandeel als in de vorige onderzoeken speelt zelf een instrument, maar er spelen minder respondenten piano en strijkinstrumenten, maar meer respondenten zingen. De respondenten zijn vaker het theater, de bioscoop en musea gaan bezoeken.

De gevolgen van de hoge leeftijd van de vaste bezoekers komen duidelijk naar voren bij het mediagebruik. De digitalisering is door de vaste bezoekers van Vredenburg nog niet massaal overgenomen. Men luistert buiten de concertzaal nog voornamelijk naar de radio, cd / plaat / band en in mindere mate naar de televisie. Uit onderzoek van het SCP blijkt dat ouderen blijven vasthouden aan traditionele media, terwijl jongeren sneller de nieuwe, digitale media overnemen. Vergeleken met de vorige onderzoeken geeft in 2013 een groter deel van de respondenten aan vaak bewust naar muziek te luisteren buiten de concertzaal. Ondanks de discussies over en vrees voor de invloed van media op concertbezoek, zien de respondenten de media niet als belemmering voor de gang naar de concertzaal. De vaste bezoekers ervaren de media het meest als een aanvulling op het concertbezoek, doordat zij zich via de media verder kunnen verdiepen in het optreden. Althans, dit geven de respondenten aan wanneer het over henzelf gaat. Wordt de respondenten gevraagd naar wat men denkt dat andere mensen tegenhoudt om klassieke concerten te bezoeken, dan speelt de concurrentie van media wel een rol. Letty Ranshuysen beschrijft in haar *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea* de sociale drempels die mensen tegenhouden om naar de concertzaal te gaan. Deze sociale drempels blijken echter weinig belemmering te vormen volgens dit onderzoek, net als in 1961 en 1993. De onbekendheid met het aanbod, desinteresse en de kosten zijn zowel in 2013 als in de vorige onderzoeken de meest genoemde belemmeringen voor concertbezoek. Deze resultaten sluiten aan op de bevindingen van het SCP als het gaat om drempels voor concertbezoek. Verder leeft onder de respondenten anno 2013 nog sterker het idee dat de jeugd meer voeden met klassieke muziek een manier zou zijn om meer mensen naar de concertzaal te trekken.

De invloed van de ouders speelt een belangrijke rol bij de cultuurparticipatie op latere leeftijd. Er werd dan ook in 1961 al een verschil verwacht tussen de respondenten die het concertbezoek van huis uit hadden meegekregen en diegenen die pas op latere leeftijd de gang naar de concertzaal hadden gevonden. Die eerste groep werd het oude publiek genoemd, de tweede groep het nieuwe publiek. Gezien het hoge aantal jaren dat de respondenten gemiddeld bezoeker zijn van Vredenburg, was het te verwachten dat er niet

veel respondenten korter dan vijf jaar bezoeker waren en daarmee onder het nieuwe publiek zouden vallen. De enorme teruggang van 66% in 1993 naar 8,8% in 2013 is echter zeer opmerkelijk. Het bevestigt dat er weinig nieuwe aanwas is onder het vaste concertpubliek van klassieke muziek, niet alleen bij jongeren onder de 30 jaar, maar ook niet bij ouderen. De in voorgaande onderzoeken gevonden verschillen tussen het oude en het nieuwe publiek werden desalniettemin opnieuw aangetoond. Het nieuwe publiek was ouder toen zij voor het eerst een concert bezochten en werden daarbij minder vaak meegenomen door hun ouders. Concertbezoek is er bij hen dus in mindere mate met de paplepel ingegoten. Dit zou te verklaren kunnen zijn met het iets lagere sociale milieu van het nieuwe publiek. Zij zijn over het algemeen lager opgeleid dan het oude publiek en beoefenen een iets lager beroep.

In Het Gehoor Gehoord lag de focus voornamelijk op de sociale verschillen binnen het publiek. De afgelopen decennia zijn de sociale verschillen in de samenleving afgenomen. Opwaartse sociale mobiliteit blijkt ook onder de huidige respondenten nog aan de orde te zijn, maar is gezien de ontwikkelingen een minder belangrijk fenomeen anno 2013. Er is sprake van een zekere informalisering in de concertzaal, waardoor bijvoorbeeld minder aandacht wordt besteed aan het speciaal kleden voor concerten. Het is dan ook logisch dat het percentage dat aangeeft dat men zich minder vaak dan vroeger speciaal kleedt voor een concert ten opzichte van de voorgaande onderzoeken sterk is gestegen. Het aandeel respondenten dat kennissen heeft met een abonnement is groter dan in 1961 en 1993, maar de groep die in de pauze met bekenden praat is kleiner. Relatief meer respondenten spreken de volgende dag met bekenden over het concert.

De vaste bezoekers, die dus voornamelijk oud publiek zijn, zijn gewoontedieren te noemen. De respondenten zijn net als in de voorgaande onderzoeken in hoge mate tevreden over de aanvangstijd en de lengte van de concerten bij Vredenburg. Zij zijn daaraan gewend. Er is kennelijk meer behoefte aan direct contact bij de toelichting op een concert. De mondelinge bespreking voor het concert werd ten opzichte van 1993 namelijk veel vaker genoemd bij de voorkeur voor de vorm van de toelichting, terwijl de toelichting in het programmaboekje veel minder vaak werd genoemd.

In de componistenvoorkeuren van de respondenten is ten opzichte van 1993 weinig veranderd. In Het Luisterpeloton werd al gesteld dat de Nederlandse componisten uit het collectieve geheugen verdwenen waren en dit geldt anno 2013 nog steeds. Waar in 1961 Nederlandse componisten nog werden genoemd, met name bij de moderne muziek, zijn deze in dit onderzoek nauwelijks meer genoemd. Bij de voorkeur voor solisten, dirigenten en orkesten en ensembles speelt Nederland wel een belangrijke rol. De houding tegenover moderne muziek is iets minder negatief geworden vergeleken met de vorige onderzoeken, maar de respondenten geven toch sterk de voorkeur aan de gevestigde, traditionele componisten. De abonneementhouders van de Nieuwe Series vormen hier, net als in 1961 en 1993, een uitzondering op. Zij vormen een kleine groep liefhebbers van moderne muziek, die daarnaast ook geniet van andere klassieke muziek.

Deze twee soorten bezoekers, abonneementhouders en frequente bezoekers, zijn in dit onderzoek steeds met elkaar vergeleken. Het blijkt dat de groep frequente bezoekers gemiddeld jonger is dan die van de abonneementhouders. Vanuit dit leeftijdsverschil zijn de meeste andere gevonden verschillen te verklaren. De frequente bezoekers zijn echter niet minder lang bezoeker van Vredenburg, maar even lang. Een belangrijke verschil tussen de frequente bezoekers en de abonneementhouders komt naar voren bij het eerste concertbezoek. De frequente bezoekers waren over het algemeen jonger wanneer zij voor het eerst naar een optreden gingen en werden vaker meegenomen door hun ouders in vergelijking met de abonneementhouders. De frequente bezoekers hebben het concertbezoek dus meer met de paplepel ingegoten gekregen dan de abonneementhouders.

De geselecteerde series zijn onderling ook steeds met elkaar vergeleken. De abonneementhouders van de Nieuwe Series wijken dan ook het meest af van de andere series. Zij zijn gemiddeld een stuk jonger en het merendeel woont in Utrecht. Daarnaast lijkt de serie Internationale Toporkesten een opvallend profiel te hebben. Deze serie had het laagste responspercentage, waardoor het idee opkwam dat er relatief veel nieuwkomers bij deze serie zitten die nog minder betrokken zijn bij Vredenburg en daarom minder geneigd waren deel te nemen aan dit onderzoek. De grote namen en werken die de concerten in deze serie bevatten, lijken ook een aanwijzing voor het idee dat deze serie aantrekkelijk is voor nieuwkomers. Van de respondenten van Internationale Toporkesten bevindt zich dan ook een relatief hoog percentage in de leeftijdscategorie van 30 tot en met 49 jaar. Zij hebben gemiddeld veel korter een abonnement en vergeleken met de andere series het hoogste percentage dat pas sinds kort, dat wil zeggen minder dan vijf jaar, een abonnement heeft. Wanneer de respondenten van Internationale Toporkesten een concert oversloegen was dit opvallend vaak vanwege tijdgebrek. Deze uitkomsten samengenomen duiden erop dat de serie Internationale Toporkesten bij uitstek aantrekkelijk is voor nieuwkomers en young professionals.

Discussie

Aan de inleiding van dit onderzoeksverslag werd al aangegeven dat er veel aandacht is besteed aan de balans tussen het behouden van de vergelijkbaarheid met de voorgaande onderzoeken en het aanpassen van de vragenlijst aan de huidige samenleving. Toch zijn er gedurende het onderzoek een aantal zaken naar voren gekomen die voor verbetering vatbaar zijn. In het onderzoekverslag is geprobeerd deze knelpunten, die zowel uit Het Luisterpeloton als in deze editie naar boven kwamen, aan te geven in de tekst, met name in de voetnoten. Naast deze details die in een eventueel volgend herhaalonderzoek aangepast zouden kunnen worden, zijn er een aantal onderwerpen die interessant zijn voor verder onderzoek.

In de loop van de tijd is er veel veranderd als het gaat om de media en de mogelijkheden om buiten de concertzaal naar muziek te luisteren. Ook in de toekomst zullen technologische ontwikkelingen zorgen voor vernieuwingen. Bij de meeste vragen in dit hoofdstuk zijn alle soorten media bij elkaar genomen. Een gedetailleerder beeld van het mediagebruik zou echter een interessanter beeld schetsen. Er zou bijvoorbeeld onderscheid gemaakt kunnen

worden in de oude en nieuwe media om de verschillen daartussen aan te tonen. De radio vraagt bijvoorbeeld al snel om een andere luisterhouding dan wanneer je een cd opzet of rondsurft op het internet. Daartegenover staat dat deze media steeds meer met elkaar verbonden raken. Zo kun je tegenwoordig radio luisteren via het internet. Deze ontwikkelingen maakten het in dit onderzoek moeilijk om de vergelijkbaarheid met de voorgaande onderzoeken te behouden. Uitgebreidere vragen hierover en het scheiden van de verschillende media zou dan ook meer informatief zijn wat betreft het mediagebruik en het luistergedrag van de respondenten.

Letty Ranshuysen benadrukte dat de sociale omgeving een sterke invloed heeft op het concertbezoek. Ook in andere onderzoeken kwam naar voren dat vaste concertbezoekers ook vaak actieve bezoekers in hun familie en vriendenkring hebben. Naar het sociale netwerk is in dit onderzoek nauwelijks gevraagd. Er is slechts oppervlakkig gevraagd naar de sociale contacten rondom concertbezoek. Er is bijvoorbeeld gevraagd of men kennissen heeft met een abonnement of dat men in de pauze wel eens met bekenden praat. Het zou echter ook waardevol zijn om vragen te stellen die een beeld vormen van de culturele activiteiten van de familie en vriendenkring van de respondent. Deze sociale contacten samen met de socialisatietheorieën vormen een onderwerp dat nader uitgewerkt kan worden.

De voorkeur voor buitenlandse orkesten van de respondenten lijkt te worden beïnvloed door de programmering van Vredenburg. Er werden voornamelijk orkesten en ensembles genoemd die in de afgelopen seizoenen in Vredenburg hebben gespeeld. Dit lijkt ook het geval te zijn voor de voorkeur voor solisten en dirigenten. Mogelijk worden ook andere voorkeuren op deze manier beïnvloed. Componisten die bijvoorbeeld in het afgelopen seizoen veel gespeeld werden of dirigenten die de respondenten hebben zien optreden, staan vers in het geheugen en zijn wellicht, blijvend of tijdelijk, gestegen in populariteit bij de respondenten. Om te onderzoeken of hier inderdaad een verband tussen is, zou het smaakpatroon van de respondenten vergeleken moeten worden met het programma van de afgelopen seizoenen van Vredenburg. Wanneer hier dieper op in wordt gegaan kan er meer duidelijkheid komen over de mechanismen die smaakpatronen bepalen.

Vanwege het teruglopende aantal verkochte abonnementen en het toenemende aantal lossekaartkopers, is in dit onderzoek ook de groep frequente bezoekers meegenomen. Om een beter inzicht te krijgen in de afnemende populariteit van de abonnementen, zou met name ook de groep mensen die een abonnement hadden maar zijn afgehaakt bevestigd moeten worden. In dit onderzoek is alleen het publiek meegenomen dat nu nog steeds trouw is aan Vredenburg.

Eén van de belangrijkste ontwikkelingen die in dit onderzoek is vastgesteld is dat er zeer weinig jonge mensen zijn onder de vaste bezoekers van klassieke muziek en dat er nauwelijks nieuwe aanwas is. Het percentage abonneenthouders dat korter dan vijf jaar een abonnement heeft, is sterk afgenomen. Slechts een klein deel van de respondenten kan gerekend worden tot het nieuwe publiek. Deze resultaten baren zorgen voor de toekomst van klassieke concerten. De prangende vraag is waar het nieuwe publiek is. Zitten de

nieuwkomers voornamelijk in de non-respons van dit onderzoek? Bezoekers die relatief nieuw zijn bij Vredenburg voelen zich waarschijnlijk nog niet zo sterk betrokken bij de concertzaal als de bezoekers die al lang komen, waardoor zij mogelijk in mindere mate hebben gereageerd op de enquête. Of bevindt de jonge aanwas zich voornamelijk of in eerste instantie bij de incidentele bezoekers? Uit het onderzoek van EMC Cultuuronderzoeken bleek dat Vredenburg wel veel nieuwe bezoekers trekt, maar deze niet vast weet te houden. Neemt de populariteit van het abonnement af omdat dit een verouderd systeem is dat niet meer past bij de huidige wensen van de samenleving? Of is het zo dat het publiek van klassieke muziek niet alleen is vergrijsd, maar zelfs aan het uitsterven is?

Vredenburg bevindt zich op het moment niet in een gemakkelijke situatie met de verbouwing op het Vredenburgplein en de twee tijdelijke concertlocaties. Deze tijdelijke verhuizing heeft een vermindering en versmalling van het aanbod én van het publiek met zich meegebracht. Begin 2014 staat de terugverhuizing naar de oude plek gepland. Door het nieuwe muziekgebouw en het samengaan met Tivoli zal er ook in de komende jaren veel veranderen voor Vredenburg. Wat dat voor invloed heeft op het vaste publiek van de klassieke muziek, is afwachten. Dat zou over een aantal jaren bestudeerd kunnen worden door dit onderzoek weer op te pakken en wederom te herhalen.

¹ Hugo de Jager en Wim Zweers. 1962. *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, nr. 4, p. V.

Bibliografie

- Bevers, Ton. 2005. 'Cultural education and the canon. A comparative analysis of the content of secondary school exams for music and art in England, France, Germany, and the Netherlands, 1990-2004'. In *Poetics*, nr. 33, p. 388-416.
- Broek, Andries van den en Haan, Jos de en Huysmans, Frank. 2005. *Cultuurminnaars en cultuurmijders. Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed*. Den Haag: SCP.
- Broek, Andries van den en Haan, Jos de en Huysmans, Frank. 2009. *Culturbewonderaars en cultuurbeoefenaars. Trends in cultuurparticipatie en mediagebruik*. Den Haag: SCP.
- Broek, Andries van den. 2010. *FAQs over kunstbeoefening in de vrije tijd. Het culturele draagvlak, deel 9*. Den Haag: SCP.
- Broek, Andries van den. 2013. *Kunstminnend Nederland? Interesse en bezoek, drempels en ervaringen. Het culturele draagvlak, deel 12*. Den Haag: SCP.
- CBS Statline. 2012. *Maatschappelijke participatie; sociale contacten, kerkelijke gezindte*. In: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=60027ned&D1=91-96&D2=0-10,47-51&D3=10-14&HDR=T,G2&STB=G1&VW=T> (geraadpleegd 30 mei 2013).
- CBS Stateline. 2013. *Bevolking; kerncijfers*. In: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37296ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,62-63&HDR=G1&STB=T&VW=T> (geraadpleegd 13 juni 2013).
- Commissariaat voor de Media. 2009. *Omroepverenigingen tellen samen ruim 3,6 miljoen leden*. In <http://www.cvdm.nl/content.jsp?objectid=9614> (geraadpleegd 30 mei 2013).
- Damen, Marie-Louise. 2010. *Cultuurdeelname en CKV: studies naar de effecten van kunsteducatie op de cultuurdeelname van leerlingen tijdens en na het voortgezet onderwijs*. Utrecht: proefschrift Universiteit Utrecht.
- Gijsbers, Peter. 2012. *De kracht van binding: onderzoek community ontwikkeling voor BravaNL*.
- Haan, Jos de en Knulst, Wim. 2000. *Het bereik van de kunsten. Een onderzoek naar veranderingen in belangstelling voor beeldende en podiumkunsten sinds de jaren zeventig*. Den Haag: SCP.
- Hamann, Thomas K. 2008. 'Musikkultur – Einfluss der Bevölkerungsentwicklung auf Publikum und Konzertwezen', in Heiner Gembris, *Musik im Alter: soziokulturelle Rahmenbedingungen und individuelle Möglichkeiten*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Huysmans, Frank en Haan, Jos de. 2010. *Alle kanalen staan open. De digitalisering van mediagebruik*. Den Haag: SCP.

- Jager, Hugo de en Zweers, Wim. 1962. *Het gehoor gehoord. Een verkenning onder geregelde bezoekers van het Utrechts Stedelijk Orkest*. Utrecht: Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, nr. 4.

- Leeuw, E.D de. 2010. Passen en meten online: de kwaliteit van Internet-enquetes. In A. E. Bronner, P. Dekker, E. de Leeuw, L. J. Paas, K. de Ruyter, A. Smidts & J. E. Wieringa (Eds.), *Ontwikkelingen in het Marktonderzoek 2010. 35e Jaarboek van de MOA* Haarlem: Spaarenhout.

- Nationale Atlas Volksgezondheid. 2013. 65-plussers per gemeente 2012-2040. In <http://www.zorgatlas.nl/beinvloedende-factoren/demografie/groei-en-spreiding/prognose-65-plussers-per-gemeente#breadcrumb> (geraadpleegd 13 juni 2013).

- NVPI. 2011. *Audiomarkt 2011*. In <http://www.nvpi.nl/sites/default/files/nvpi-marktinformatie-audio-2011.pdf> (geraadpleegd 30 mei 2013).

- Paap, Wouter. 1963. 'Het gehoor gehoord. Een muzieksociologische verkenning.' In: *Mens en Melodie*, Jaargang XVIII, nr. 4, p. 97-102.

- Peterson, Richard en Kern, Roger. 1996. 'Changing highbrow taste. From snob to omnivore'. In *American Sociological Review*, vol. 61, nr. 5, p. 900-907.

- Pheifer, Willemijn. 2013. *Toekomstmuziek. Een analyse van de discoursen rondom de verandering in leeftijdsopbouw van het publiek van klassieke concerten in Nederland*. MA thesis Kunstbeleid en –management, Universiteit Utrecht.

- Ranshuysen, Letty. 1999. *Handleiding publieksonderzoek voor podia en musea*. Amsterdam: Boekmanstudies.

- Ranshuysen, Letty. 2011. 'Babyboomers: een sexy grijze golf'. In *MMnieuws*, nr. 4, p. 14-15. http://www.lettyranshuysen.nl/pdf/2011_MMN%20babyboomers.pdf (geraadpleegd 13 juni 2013).

- Rooij, Pieter de. 2013. 'Op zoek naar trouw publiek. Podiumkunstaccommodaties: een gedifferentieerde marketingaanpak verdient loyaliteit'. In *Boekman. i-Cultuur. Schnabels inspirerende inzichten*, 25^e jaargang, nr. 94, voorjaar 2013, p. 102-104.

- Sonck, Nathalie en Haan, Jos de. 2012. *De virtuele kunstkar. Cultuurdeelname via oude en nieuwe media*. Den Haag: SCP.

- Schols, Marjon, Weerd, Caroline van en Haan, Jos de. 2010. '5. Doet voorbeeld volgen? Gelijkens in de vrijetijdsbesteding van kinderen en hun ouders'. In Broek, Andries van den, Bronneman-Helmers, Ria en Veldheer, Vic, *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland*. Den Haag: SCP, p. 121-146.

- Smithuijsen, Cas. 1996. 'Hoorspel. Luisteraars van hedendaagse muziek onderzocht'. In Elmer Schönberger (red.) *Ssst! Nieuwe ensembles voor nieuwe muziek*. Amsterdam: Uitgeverij International theatre & film books, p. 164-195.

- Smithuijsen, Cas. 1997. *Het luisterpeloton. Twee generaties vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abonenthouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies.

- Smithuijsen, Cas. 2001. *Een verbazende stilte: klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal*. Amsterdam: Boekmanstudies.

- Smithuijsen, Cas. 2013. 'Massa ontmoet elite, informalisering van het culturele leven'. In *Boekman. i-Cultuur. Schnabels inspirerende inzichten*, 25^e jaargang, nr. 94, voorjaar 2013, p. 6-11.

- Sociaal en Cultureel Planbureau. 2013. *Het culturele draagvlak*. In http://www.scp.nl/Publicaties/Terugkerende_monitors_en_reeksen/Het_culturele_draagvlak (geraadpleegd 17 juni 2013).

- Volkskrant. 2 september 1995. 'Zwevend' concertpubliek kiest minder voor abonnement. Amsterdam: Volkskrant, p. 21.

- Vredenburg Utrecht. 2013. *Informatie – Keuzeabonnement*. In <https://www.vredenburg.nl/informatie/keuzeabonnement/> (geraadpleegd 30 mei 2013).

- Wijgers, Willem en Ram, Judith. 2011. *Segmentatie van de klassieke muziek bezoekers van Muziekcentrum Vredenburg*. Bussum: EMC Cultuuronderzoeken.

Bijlagen

Bijlage 1: vragenlijst abonneementhouders

Bijlage 2: vragenlijst frequente bezoekers

Bijlage 3: lijst van woonplaatsen

Bijlage 4: lidmaatschap omroepverenigingen gekruist met geselecteerde series

Bijlage 1: Vragenlijst abonenthouders

Over uzelf

1. Geslacht:

- Man
- Vrouw

2. In welk jaar bent u geboren?

Jaartal:

3. In welke gemeente woont u?

.....

4. Sinds wanneer woont u in deze gemeente?

Jaartal:

5. Burgerlijke staat:

- Ongehuwd
- Gehuwd / samenwonend
- Gehuwd geweest

6. Hoeveel kinderen heeft u?

Thuiswonend:

Uitwonend:

7. Wat is uw hoogst voltooide opleiding?

- Basisschool
- Lager beroepsonderwijs (Its, huishoudschool)
- Middelbaar voortgezet onderwijs (mavo, vmbo, mulo)
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo, meao, mts)
- Hoger voortgezet onderwijs (havo, vwo, hbs, gymnasium)
- Hoger beroepsonderwijs (hbo, heao, hts)
- Wetenschappelijk onderwijs (wo)

8. Welke opleiding volgden uw vader en moeder?

Vader:

- Basisschool
- Lager beroepsonderwijs (lts, huishoudschool)
- Middelbaar voortgezet onderwijs (mavo, vmbo, mulo)
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo, meao, mts)
- Hoger voortgezet onderwijs (havo, vwo, hbs, gymnasium)
- Hoger beroepsonderwijs (hbo, heao, hts)
- Wetenschappelijk onderwijs (wo)

Moeder:

- Basisschool
- Lager beroepsonderwijs (lts, huishoudschool)
- Middelbaar voortgezet onderwijs (mavo, vmbo, mulo)
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo, meao, mts)
- Hoger voortgezet onderwijs (havo, vwo, hbs, gymnasium)
- Hoger beroepsonderwijs (hbo, heao, hts)
- Wetenschappelijk onderwijs (wo)

9. Bent u gepensioneerd?

- Ja
- Nee

10. Wat is of was uw beroep?

.....

11. Wat is of was het beroep van uw vader en moeder?

Vader:

Moeder:

12. Bent u lid van een kerkgenootschap of heeft u een bepaalde geloofsovertuiging?

- Nee
- Ja, namelijk

13. Bent u lid van een omroepvereniging?

- Nee
 - TROS
 - AVRO
 - NCRV
 - KRO
 - VARA
 - VPRO
 - EO
 - MAX
 - BNN
 - PowNed
 - WNL
 - Overig, namelijk
-

Over uw abonnement

14. Op welke serie(s) hebt u een abonnement?

- Internationale toporkesten
 - Barokorkesten
 - Romantiek op Zondag
 - Wereldsterren
 - Pianoconcerten
 - Vioolconcerten
 - Utrecht Centraal
 - AVRO klassiek
 - TROS klassiek
 - TROS vocaal
 - Brahms & Utrecht
 - Muzikale Meesterwerken
 - Premières
 - Internationale Kwartetserie
 - Kwartetsessies
 - Pianotrio's
 - Muziek voor Snaren
 - Op Zondag
 - Het Debuut – Dutch Classical Talent
 - Nieuwe Muziek Anders
 - Nieuw Klassiek
 - Fonkelnieuw Werk
 - De Mystieke Middeleeuwen
 - Renaissance
 - Holland Baroque Society
 - Zapp4 en Gasten
 - World Sessions
 - De Magische Muziekfabriek
 - Anders, namelijk
-

15. Wat is de voornaamste reden dat u voor deze serie(s) gekozen hebt?

- Muziekinhoudelijke keuze
 - Financiële reden
 - Praktische reden
 - Anders, namelijk
-

16. Beantwoordt de serie van uw keuze aan uw verwachting?

- Ja, komt goed overeen
 - Ja, komt in voldoende mate overeen
 - De serie bevat minder moderne muziek dan verwacht
 - De serie bevat meer moderne muziek dan verwacht
 - Er zou meer onconventionele muziek gespeeld mogen worden.
 - Nee, ik zeg mijn abonnement op
 - Geen oordeel
 - Anders, namelijk
-

17. Neemt u volgend jaar dezelfde serie(s)?

- Ja
- Deels wel, deels niet
- Nee, andere serie(s)
- Nee, helemaal geen serie(s)
- Weet nog niet

18. Heeft u vroeger wel eens een andere serie gehad?

- Nee (door naar vraag 20)
 - Ja, namelijk
-

19. Zo ja, waarom bent u van serie veranderd?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Ik wilde eens andere muziek horen
- Deze serie had betere plaatsen
- Ik heb meer tijd op deze avond
- Vanwege het prijsverschil
- Vanwege de Uit&Thuis service
- Ik ga liever niet 's avonds over straat
- Het was mijn tweede keuze (andere serie was al vol)
- Andere reden, namelijk

.....

20. Hoe lang hebt u al een abonnement?

Sinds (jaartal):

21. Kocht u wel eens losse kaarten voor de concerten voordat u een abonnement had?

- Ja
- Nee (door naar vraag 23)

22. Zo ja, waarom bent u overgestapt van losse kaarten op een abonnement?

- Een abonnement is goedkoper
- Een abonnement is gemakkelijker
- Een abonnement dwingt je om te gaan
- Vanwege reclame en promotie
- Overgehaald door bekenden
- Een abonnement is efficiënter omdat je de kaarten in één keer koopt
- Vanwege de kwaliteit van de serie
- Andere reden, namelijk

.....

23. Slaat u wel eens een concert over en zo ja, geeft u de kaarten dan aan een ander?

- Nooit (door naar vraag 25)
- Wel eens en geef kaarten niet weg
- Wel eens en geef kaarten weg

24. Als u een concert overslaat, wat is daarvan dan de reden?

- Tijdgebrek
 - Programma
 - Ziekte
 - Vakantie
 - Anders, namelijk
-

25. Hoe lang gaat u al naar concerten in Vredenburg?

Sinds (jaartal bij benadering):

26. Hoe gaat u naar Vredenburg?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Te voet
- Fiets
- Bromfiets, scooter, motor
- Auto
- Bus
- Trein
- Taxi
- Meerijden

27. Hoe staat u tegenover een keuzeabonnement, een abonnement dat u zelf samenstelt met een aantal concerten naar keuze?

- Positief, daar maak ik al gebruik van
 - Positief, ik zou graag zelf concerten willen uitkiezen
 - Neutraal
 - Negatief, ik weet niet wat ik dan zou moeten kiezen
 - Negatief, te veel gedoe
 - Anders, namelijk
-

28. Bent u buiten uw abonnement(en) de afgelopen twee jaar naar andere muziekkuitvoeringen in Vredenburg of op andere podia geweest?

(meerdere antwoorden mogelijk)

	Vredenburg	Elders
Recital	☐	☐
Kamermuziek	☐	☐
Orkest	☐	☐
Koor	☐	☐
Oude Muziek	☐	☐
Nieuwe muziek	☐	☐
Amateuruitvoeringen	☐	☐
Harmonie, fanfare, brassband	☐	☐
Festivals/bijzondere concerten	☐	☐
Opera	☐	☐
Operette	☐	☐
Jazz	☐	☐
Pop	☐	☐
Wereldmuziek	☐	☐
Andere muziek	☐	☐
Nee	☐	☐

Muzikale activiteiten

29. Hoe oud was u toen u voor het eerst een concert bezocht?

- Beneden de 13 jaar
- Van 13 t/m 18 jaar
- Ouder dan 18 jaar

30. Hoe kwam u tot het eerste concertbezoek?

- Meegenomen door ouders
 - Meegenomen door anderen
 - Via school
 - Op eigen initiatief. Uit bekendheid met muziekvorm via radio, televisie of andere media
 - Weet ik niet meer
 - Anders, namelijk
-

31. Was dat destijds een incidenteel bezoek of het begin van een gewoonte?

- Een incidenteel bezoek
- Het begin van een gewoonte

32. Hebben of hadden uw ouders een abonnement op een concertserie?

- Nee
 - Ja, namelijk op de serie:
-

33. Werd er vroeger bij u thuis muziek gemaakt?

- Ja
- Nee

34. Speelt u momenteel zelf een instrument of zingt u?

- Nee
- Ja, namelijk

35. Hebt u vroeger een instrument bespeeld of gezongen?

- Nee
- Ja, namelijk

36. Hebt u momenteel muziekles?

- Ja
- Nee

37. Hebt u vroeger buiten school muziekles gehad?

- Ja
- Nee

Mediagebruik

38. Leest u in het algemeen wel eens over muziek in kranten, tijdschriften, boeken of op het internet?

- Ja
- Nee

39. Leest u recensies van concerten?

- Ja
- Nee

40. Bekijkt u foto's en/of filmpjes van concerten?

- Foto's
- Filmpjes
- Allebei
- Allebei niet

41. Hoe luistert u *buiten de concertzaal* naar muziek? Geef aan in welke mate u gebruik maakt van de volgende media:

	nooit	af en toe	vaak
Radio	☐	☐	☐
Cd/plaat/band	☐	☐	☐
Draagbare muziekspeeler	☐	☐	☐

(bijvoorbeeld mp3-speler)

Televisie	☐	☐	☐
Dvd	☐	☐	☐
De computer/het internet	☐	☐	☐

42. Naar welke componisten luistert u dan het meest?

1.
2.
3.

43. In welke mate maakt u gebruik van de volgende manieren van muziek luisteren via de computer?

	ken ik niet	nooit	af en toe	vaak
Downloaden	☐	☐	☐	☐
Streamen	☐	☐	☐	☐

(Streamen is bijvoorbeeld luisteren via Spotify, YouTube of het live beluisteren van concerten via websites)

44. Als u buiten de concertzaal muziek luistert, hoe zijn dan uw luistergewoontes?

- Ik luister *vaak* bewust naar klassieke muziek of naar lezingen over muziek
- Ik luister *af en toe* (bewust) naar muziek
- Ik gebruik het voor *achtergrondmuziek*
- Ik luister op een andere manier, namelijk

.....

45. Vindt u buiten de concertzaal naar muziek luisteren evenwaardig aan concertbezoek?

- Ja, dat is evenwaardig
- Nee, in de concertzaal klinkt de muziek mooier
- Nee, in de zaal beleef je de muziek intensiever
- Nee, het kan een concertbezoek niet vervangen
- Nee, ik luister liever buiten de concertzaal naar muziek
- Andere mening, namelijk

.....

46. Heeft het luisteren naar klassieke muziek via de verschillende media volgens u invloed op het concertbezoek?

- Ja, het *stimuleert* concertbezoek, men kan bijvoorbeeld bekend raken met klassieke muziek
 - Ja, het is een *aanvulling* op concertbezoek. Men kan bijvoorbeeld onbekende werken horen of werken herhaald luisteren.
 - Ja, het is een *belemmering* voor concertbezoek
 - Nee, het heeft geen invloed op concertbezoek
 - Anders, namelijk
-

47. Koopt u naar aanleiding van een concert wel eens een cd of iets dergelijks?

- Ja
- Nee

Deelnamen aan andere culturele activiteiten

48. Gaat u wel eens naar de bioscoop of het filmhuis?

- Nooit
- 1 t/m 3 keer per jaar
- 4 of 5 keer per jaar
- 6 of meer keer jaar

49. Gaat u wel eens naar een theatervoorstelling?

- Nooit
- 1 t/m 3 keer per jaar
- 4 of 5 keer per jaar
- 6 of meer keer per jaar

50. Gaat u wel eens naar een museum?

- Nooit
- 1 t/m 3 keer per jaar
- 4 of 5 keer per jaar
- 6 of meer keer per jaar

Het concertbezoek

51. Wat vindt u van de aanvangstijd van het concert?

De reguliere aanvangstijden zijn bij concerten in Leidsche Rijn 20:15 uur en 15:00 uur (zondagmiddag), in de Leeuwenbergh 20:00 uur.

- Wel goed zo
 - Liever iets vroeger
 - In ieder geval niet vroeger
 - Liever later
 - Andere mening, namelijk
-

52. Wat is voor u de ideale aanvangstijd voor een concert?

(omcirkel uw ideale aanvangstijd)

Maandag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Dinsdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Woensdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Donderdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Vrijdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Zaterdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Zondagavond	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Zondagmiddag	14:00 – 14:15 – 14:30 – 14:45 – 15:00 – 15:15 – 15:30 – 15:45 16:00 – 16:15 – 16:30 – 16:45 – 17:00

53. Wat vindt u over het algemeen van de lengte van de concerten?

- Goed
 - Te kort, liever iets langer
 - Te lang, liever iets korter
 - Afhankelijk van het programma
 - Het programma is overladen
 - Andere mening, namelijk
-

54. Heeft u de voorkeur voor een concert met pauze of zonder pauze?

- Met pauze
- Zonder pauze (door naar vraag 56)

55. Wat is voor u de ideale lengte van een concert met pauze?

(omcirkel uw ideale lengte)

Voor de pauze: half uur – drie kwartier - uur – anderhalf uur – twee uur

Na de pauze: half uur – drie kwartier - uur – anderhalf uur – twee uur

(door naar vraag 57)

56. Wat is voor u de ideale lengte van een concert zonder pauze?

- Drie kwartier
- Een uur
- Een uur en een kwartier
- Anderhalf uur
- Twee uur
- Twee en een half uur
- Drie uur

57. Met wie gaat u naar concerten?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Alleen
 - Met gezinsleden (partner en/of kinderen)
 - Met familieleden
 - Met vrienden
 - Met collega's
 - Met anderen, namelijk
-

58. Spreekt u in de pauze wel eens met bekenden, buiten degene met wie u bent?

- Nee
 - Ja, namelijk
-

59. Spreekt u de volgende dag wel eens met anderen over het concert?

- Nee
 - Ja, namelijk
-

60. Hebt u kennissen die een abonnement hebben?

- Ja
- Nee

61. Hebt u wel eens geprobeerd iemand over te halen mee te gaan naar een concert?

- Nee (door naar vraag 63)
- Ja, zonder resultaat
- Ja, met wisselend succes
- Ja, met succes (door naar vraag 63)

62. Wanneer het overhalen niet succesvol was, waarom wilde degene die u probeerde over te halen niet meegaan naar een concert? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Degene had geen belangstelling
 - Was onbekend met concerten met klassieke muziek, drempelvrees
 - Vanwege de programmasamenstelling
 - Vanwege de concurrentie van radio, televisie en andere media
 - Vanwege tijdgebrek
 - Vond het te duur
 - Andere redenen, namelijk
-

63. Hoe zou men volgens u meer mensen naar concerten kunnen trekken?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Niet nodig, de zaal is al vol genoeg
 - Geen of minder moderne muziek in het aanbod
 - Meer populaire muziek in het aanbod
 - Meer moderne muziek in het aanbod
 - De accommodatie verbeteren
 - De prijzen verlagen
 - De publiciteit vergroten
 - Het publiek meer voorlichten
 - De jeugd ermee opvoeden
 - Weet niet
 - Andere manier, namelijk
-

64. Wat houdt volgens u de mensen het meeste af van concertbezoek?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Onbekendheid met het aanbod
 - Geen belangstelling voor het aanbod
 - Drempelvrees, niet thuis voelen tussen de rest van het publiek
 - De programmasamenstelling
 - Kostenfactor
 - Het moet in je zitten
 - Mensen willen liever niet alleen gaan
 - Tijdgebrek
 - Gemakzucht
 - Concurrentie radio, televisie en andere media
 - Bereikbaarheid
 - Overig, namelijk
-

65. Stelt u prijs op een toelichting bij concerten?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee (door naar vraag 67)
 - Ja, in het programmaboekje
 - Ja, mondeling, vóór het optreden in de zaal
 - Ja, in een aparte bespreking/lezing
 - Anders, namelijk (bijvoorbeeld door middel van een video)
-

66. Door wie heeft u het liefst dat de toelichting gegeven wordt?

- Door een externe deskundige
- Door de dirigent
- Door de musici
- Door een medewerker van Vredenburg

67. Hebt u het idee dat men zich voor het concert speciaal kleedt?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee
- Ja
- Incidenteel
- Minder dan vroeger
- Meer dan vroeger
- Dat verschilt per generatie
- Bij mijn serie wel
- Dat ben je sociaal verplicht
- Weet niet
- Andere mening, namelijk

.....

Uw muzikale smaak

68. Geeft u bij een concert de voorkeur aan stukken uit dezelfde tijd/van dezelfde componist, of houdt u van meer variatie?

- Dezelfde tijd/componist
- Meer variatie

69. Welke componisten hoort u het liefst in de concertzaal?

- 1.
- 2.
- 3.

70. Zijn er ook componisten die u liever niet hoort?

- 1.
- 2.
- 3.

71. Heeft u een voorkeur voor concerten waar een solist optreedt?

- Ja
- Nee (door naar vraag 74)

72. Zo ja, welke solist / met welk instrument?

1.

2.

3.

73. Zo ja, waarom heeft u een voorkeur voor concerten waar een solist optreedt?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Vanwege de individuele prestatie
- Vanwege het optreden van grote namen
- Vanwege de variatie
- Dat ligt gemakkelijk in het gehoor
- Dan kan ik mijn aandacht concentreren
- Ik houd van een bepaald instrument
- Vanwege het samenspel van de solist en het orkest

74. Zou u bepaalde dirigenten willen horen?

Nee

Ja, namelijk

1.

2.

3.

75. Zou u bepaalde orkesten of ensembles willen horen?

Nee

Ja, namelijk

1.

2.

3.

76. Zou u meer buitenlandse orkesten of ensembles willen horen?

Nee

Ja, namelijk

1.

2.

3.

Moderne muziek

77. Welke componisten beschouwt u als modern?

1.

2.

3.

78. Hoe staat u tegenover moderne klassieke muziek die in de concertzaal wordt uitgevoerd?

Negatief, afwijzend

Onverschillig, geen bezwaar, geef ze een kans

Positief, actieve belangstelling, wil het beter begrijpen

Andere mening, namelijk

.....

79. Zou u moderne muziek voor of na de pauze willen horen?

Voor de pauze (door naar vraag 80)

Onverschillig (door naar Extra: TivoliVredenburg)

Na de pauze (door naar vraag 81)

80. Waarom voor de pauze?

Dan ga je met de mooiste indrukken naar huis

Dan ben je nog fris om het stuk te begrijpen

Dan word je gedwongen tot luisteren

Dan is er aan het slot de gemakkelijkste muziek

Andere reden, namelijk

.....

81. Waarom na de pauze?

- Dan kun je eerst wennen aan de concert sfeer
- Dan kun je in de pauze weggaan
- Geen klassieke muziek na moderne muziek
- Andere reden, namelijk

.....

Extra: TivoliVredenburg

Muziekcentrum Vredenburg heeft sinds 2007 het aanbod verplaatst naar twee nieuwe locaties, Leidsche Rijn en de Leeuwenbergh. Op de oude locatie op het Vredenburg wordt er gewerkt aan een nieuw muziekgebouw, waarnaar Muziekcentrum Vredenburg naar verwachting in 2014 zal terugkeren.

Heeft u vragen of opmerkingen met betrekking tot de verhuizing terug naar het gebouw op het Vredenburg?

.....
.....
.....
.....
.....

Op welke manier zou u het liefst op de hoogte gehouden willen worden over de opening en de programmering?

.....

Afronding (optioneel)

Heeft u nog een vraag gemist of heeft u aanvullende informatie of opmerkingen?

.....
.....
.....
.....
.....

Wilt u kans maken op de gratis concertkaarten? Vul hieronder dan uw voorkeur en uw gegevens in!

Ik zou graag gaan naar:

(u kunt meerdere voorkeuren aangeven)

- Dinsdag 23 april, 20:00 - Doric String Quartet (Leeuwenbergh)
- Donderdag 25 april, 20:15 - The King's Consort and Choir (Leidsche Rijn)
- Vrijdag 17 mei, 20:15 - Radio Filharmonisch Orkest (Leidsche Rijn)
- Zaterdag 18 mei, 21:00 - Aristo Kwartet (Leeuwenbergh)
- Vrijdag 31 mei, 20:15 - Radio Filharmonisch Orkest (Leidsche Rijn)

Mijn gegevens:

Naam:

Adres:

.....

Telefoon:

E-mail (optioneel):

Wilt u de resultaten van het onderzoek ontvangen?

- Ja
- Nee

Hartelijk dank voor het invullen van deze enquête!

Bijlage 2: Vragenlijst frequente bezoekers

Over uzelf

1. Geslacht:

- Man
- Vrouw

2. In welk jaar bent u geboren?

Jaartal:

3. In welke gemeente woont u?

.....

4. Sinds wanneer woont u in deze gemeente?

Jaartal:

5. Burgerlijke staat:

- Ongehuwd
- Gehuwd / samenwonend
- Gehuwd geweest

6. Hoeveel kinderen heeft u?

Thuiswonend:

Uitwonend:

7. Wat is uw hoogst voltooide opleiding?

- Basisschool
- Lager beroepsonderwijs (Its, huishoudschool)
- Middelbaar voortgezet onderwijs (mavo, vmbo, mulo)
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo, meao, mts)
- Hoger voortgezet onderwijs (havo, vwo, hbs, gymnasium)
- Hoger beroepsonderwijs (hbo, heao, hts)
- Wetenschappelijk onderwijs (wo)

8. Welke opleiding volgden uw vader en moeder?

Vader:

- Basisschool
- Lager beroepsonderwijs (lts, huishoudschool)
- Middelbaar voortgezet onderwijs (mavo, vmbo, mulo)
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo, meao, mts)
- Hoger voortgezet onderwijs (havo, vwo, hbs, gymnasium)
- Hoger beroepsonderwijs (hbo, heao, hts)
- Wetenschappelijk onderwijs (wo)

Moeder:

- Basisschool
- Lager beroepsonderwijs (lts, huishoudschool)
- Middelbaar voortgezet onderwijs (mavo, vmbo, mulo)
- Middelbaar beroepsonderwijs (mbo, meao, mts)
- Hoger voortgezet onderwijs (havo, vwo, hbs, gymnasium)
- Hoger beroepsonderwijs (hbo, heao, hts)
- Wetenschappelijk onderwijs (wo)

9. Bent u gepensioneerd?

- Ja
- Nee

10. Wat is of was uw beroep?

.....

11. Wat is of was het beroep van uw vader en moeder?

Vader:

Moeder:

12. Bent u lid van een kerkgenootschap of heeft u een bepaalde geloofsovertuiging?

- Nee
- Ja, namelijk

13. Bent u lid van een omroepvereniging?

- Nee
 - TROS
 - AVRO
 - NCRV
 - KRO
 - VARA
 - VPRO
 - EO
 - MAX
 - BNN
 - PowNed
 - WNL
 - Overig, namelijk
-

Over uw concertbezoek

14. Hoe vaak bezoekt u een concert van klassieke muziek bij Vredenburg?

- Minder dan drie keer per jaar
- 3-4 keer per jaar
- 5-6 keer per jaar
- 7-9 keer per jaar
- 10 keer per jaar of meer

15. Heeft u wel eens een abonnement gehad?

- Nee (door naar vraag 17)
 - Ja, namelijk op de serie:
-

16. Zo ja, waarom bent u overgestapt van een abonnement naar losse kaarten?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- De programma's waren niet naar mijn smaak
- Ik wilde zelf de concerten uitkiezen
- Ik wilde niet (ver van te voren) gebonden zijn aan de concerten
- Ik had er geen tijd meer voor
- Vanwege de kosten
- Andere reden, namelijk

.....

17. Zou u (weer) een abonnement willen nemen?

- Ja
- Nee

18. Waarom wel of niet?

.....
.....
.....

19. Hoe lang gaat u al naar concerten in Vredenburg?

Sinds (jaartal bij benadering):

20. Hoe gaat u naar Vredenburg?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Te voet
- Fiets
- Bromfiets, scooter, motor
- Auto
- Bus
- Trein
- Taxi
- Meerijden

21. Hoe staat u tegenover een keuzeabonnement, een abonnement dat u zelf samenstelt met een aantal concerten naar keuze?

- Positief, daar maak ik al gebruik van
 - Positief, ik zou graag zelf concerten willen uitkiezen
 - Neutraal
 - Negatief, ik weet niet wat ik dan zou moeten kiezen
 - Negatief, te veel gedoe
 - Anders, namelijk
-

22. Naar wat voor muziekkuitvoeringen in Vredenburg of op andere podia bent u de afgelopen twee jaar geweest?

(meerdere antwoorden mogelijk)

	Vredenburg	Elders
Recital	☐	☐
Kamermuziek	☐	☐
Orkest	☐	☐
Koor	☐	☐
Oude Muziek	☐	☐
Nieuwe muziek	☐	☐
Amateuruitvoeringen	☐	☐
Harmonie, fanfare, brassband	☐	☐
Festivals/bijzondere concerten	☐	☐
Opera	☐	☐
Operette	☐	☐
Jazz	☐	☐
Pop	☐	☐
Wereldmuziek	☐	☐
Andere muziek	☐	☐
Nee	☐	☐

Muzikale activiteiten

23. Hoe oud was u toen u voor het eerst een concert bezocht?

- Beneden de 13 jaar
- Van 13 t/m 18 jaar
- Ouder dan 18 jaar

24. Hoe kwam u tot het eerste concertbezoek?

- Meegenomen door ouders
 - Meegenomen door anderen
 - Via school
 - Op eigen initiatief. Uit bekendheid met muziekvorm via radio, televisie of andere media
 - Weet ik niet meer
 - Anders, namelijk
-

25. Was dat destijds een incidenteel bezoek of het begin van een gewoonte?

- Een incidenteel bezoek
- Het begin van een gewoonte

26. Hebben of hadden uw ouders een abonnement op een concertserie?

- Nee
 - Ja, namelijk op de serie:
-

27. Werd er vroeger bij u thuis muziek gemaakt?

- Ja
- Nee

28. Speelt u momenteel zelf een instrument of zingt u?

- Nee
- Ja, namelijk

29. Hebt u vroeger een instrument bespeeld of gezongen?

- Nee
- Ja, namelijk

30. Hebt u momenteel muziekles?

- Ja
- Nee

31. Hebt u vroeger buiten school muziekles gehad?

- Ja
- Nee

Mediagebruik

32. Leest u in het algemeen wel eens over muziek in kranten, tijdschriften, boeken of op het internet?

- Ja
- Nee

33. Leest u recensies van concerten?

- Ja
- Nee

34. Bekijkt u foto's en/of filmpjes van concerten?

- Foto's
- Filmpjes
- Allebei
- Allebei niet

35. Hoe luistert u *buiten de concertzaal* naar muziek? Geef aan in welke mate u gebruik maakt van de volgende media:

	nooit	af en toe	vaak
Radio	☐	☐	☐
Cd/plaat/band	☐	☐	☐
Draagbare muziekspeeler	☐	☐	☐

(bijvoorbeeld mp3-speler)

Televisie	☐	☐	☐
Dvd	☐	☐	☐
De computer/het internet	☐	☐	☐

36. Naar welke componisten luistert u dan het meest?

1.
2.
3.

37. In welke mate maakt u gebruik van de volgende manieren van muziek luisteren via de computer?

	ken ik niet	nooit	af en toe	vaak
Downloaden	☐	☐	☐	☐
Streamen	☐	☐	☐	☐

(Streamen is bijvoorbeeld luisteren via Spotify, YouTube of het live beluisteren van concerten via websites)

38. Als u buiten de concertzaal muziek luistert, hoe zijn dan uw luistergewoontes?

- Ik luister *vaak* bewust naar klassieke muziek of naar lezingen over muziek
- Ik luister *af en toe* (bewust) naar muziek
- Ik gebruik het voor *achtergrondmuziek*
- Ik luister op een andere manier, namelijk

.....

39. Vindt u buiten de concertzaal naar muziek luisteren evenwaardig aan concertbezoek?

- Ja, dat is evenwaardig
- Nee, in de concertzaal klinkt de muziek mooier
- Nee, in de zaal beleef je de muziek intensiever
- Nee, het kan een concertbezoek niet vervangen
- Nee, ik luister liever buiten de concertzaal naar muziek
- Andere mening, namelijk

.....

40. Heeft het luisteren naar klassieke muziek via de verschillende media volgens u invloed op het concertbezoek?

- Ja, het *stimuleert* concertbezoek, men kan bijvoorbeeld bekend raken met klassieke muziek
 - Ja, het is een *aanvulling* op concertbezoek. Men kan bijvoorbeeld onbekende werken horen of werken herhaald luisteren.
 - Ja, het is een *belemmering* voor concertbezoek
 - Nee, het heeft geen invloed op concertbezoek
 - Anders, namelijk
-

41. Koopt u naar aanleiding van een concert wel eens een cd of iets dergelijks?

- Ja
- Nee

Deelnamen aan andere culturele activiteiten

42. Gaat u wel eens naar de bioscoop of het filmhuis?

- Nooit
- 1 t/m 3 keer per jaar
- 4 of 5 keer per jaar
- 6 of meer keer jaar

43. Gaat u wel eens naar een theatervoorstelling?

- Nooit
- 1 t/m 3 keer per jaar
- 4 of 5 keer per jaar
- 6 of meer keer per jaar

44. Gaat u wel eens naar een museum?

- Nooit
- 1 t/m 3 keer per jaar
- 4 of 5 keer per jaar
- 6 of meer keer per jaar

Het concertbezoek

45. Wat vindt u van de aanvangstijd van het concert?

De reguliere aanvangstijden zijn bij concerten in Leidsche Rijn 20:15 uur en 15:00 uur (zondagmiddag), in de Leeuwenbergh 20:00 uur.

- Wel goed zo
 - Liever iets vroeger
 - In ieder geval niet vroeger
 - Liever later
 - Andere mening, namelijk
-

46. Wat is voor u de ideale aanvangstijd voor een concert?

(omcirkel uw ideale aanvangstijd)

Maandag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Dinsdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Woensdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Donderdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Vrijdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Zaterdag	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Zondagavond	18:30 – 18:45 – 19:00 – 19:15 – 19:30 – 19:45 – 20:00 – 20:15 20:30 – 20:45 – 21:00 – 21:15 – 21:30 – 21:45 – 22:00
Zondagmiddag	14:00 – 14:15 – 14:30 – 14:45 – 15:00 – 15:15 – 15:30 – 15:45 16:00 – 16:15 – 16:30 – 16:45 – 17:00

47. Wat vindt u over het algemeen van de lengte van de concerten?

- Goed
 - Te kort, liever iets langer
 - Te lang, liever iets korter
 - Afhankelijk van het programma
 - Het programma is overladen
 - Andere mening, namelijk
-

48. Heeft u de voorkeur voor een concert met pauze of zonder pauze?

- Met pauze
- Zonder pauze (door naar vraag 50)

49. Wat is voor u de ideale lengte van een concert met pauze?

(omcirkel uw ideale lengte)

Voor de pauze: half uur – drie kwartier - uur – anderhalf uur – twee uur

Na de pauze: half uur – drie kwartier - uur – anderhalf uur – twee uur

(door naar vraag 51)

50. Wat is voor u de ideale lengte van een concert zonder pauze?

- Drie kwartier
- Een uur
- Een uur en een kwartier
- Anderhalf uur
- Twee uur
- Twee en een half uur
- Drie uur

51. Met wie gaat u naar concerten?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Alleen
- Met gezinsleden (partner en/of kinderen)
- Met familieleden
- Met vrienden
- Met collega's
- Met anderen, namelijk

.....

52. Spreekt u in de pauze wel eens met bekenden, buiten degene met wie u bent?

- Nee
- Ja, namelijk

.....

53. Spreekt u de volgende dag wel eens met anderen over het concert?

- Nee
- Ja, namelijk

.....

54. Hebt u kennissen die een abonnement hebben?

- Ja
- Nee

55. Hebt u wel eens geprobeerd iemand over te halen mee te gaan naar een concert?

- Nee (door naar vraag 57)
- Ja, zonder resultaat
- Ja, met wisselend succes
- Ja, met succes (door naar vraag 57)

56. Wanneer het overhalen niet succesvol was, waarom wilde degene die u probeerde over te halen niet meegaan naar een concert? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Degene had geen belangstelling
 - Was onbekend met concerten met klassieke muziek, drempelvrees
 - Vanwege de programmasamenstelling
 - Vanwege de concurrentie van radio, televisie en andere media
 - Vanwege tijdgebrek
 - Vond het te duur
 - Andere redenen, namelijk
-

57. Hoe zou men volgens u meer mensen naar concerten kunnen trekken?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Niet nodig, de zaal is al vol genoeg
 - Geen of minder moderne muziek in het aanbod
 - Meer populaire muziek in het aanbod
 - Meer moderne muziek in het aanbod
 - De accommodatie verbeteren
 - De prijzen verlagen
 - De publiciteit vergroten
 - Het publiek meer voorlichten
 - De jeugd ermee opvoeden
 - Weet niet
 - Andere manier, namelijk
-

58. Wat houdt volgens u de mensen het meeste af van concertbezoek?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Onbekendheid met het aanbod
- Geen belangstelling voor het aanbod
- Drempelvrees, niet thuis voelen tussen de rest van het publiek
- De programmasamenstelling
- Kostenfactor
- Het moet in je zitten

- Mensen willen liever niet alleen gaan
- Tijdgebrek
- Gemakzucht
- Concurrentie radio, televisie en andere media
- Bereikbaarheid
- Overig, namelijk

59. Stelt u prijs op een toelichting bij concerten?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee (door naar vraag 61)
- Ja, in het programmaboekje
- Ja, mondeling, vóór het optreden in de zaal
- Ja, in een aparte bespreking/lezing
- Anders, namelijk (bijvoorbeeld door middel van een video)

.....

60. Door wie heeft u het liefst dat de toelichting gegeven wordt?

- Door een externe deskundige
- Door de dirigent
- Door de musici
- Door een medewerker van Vredenburg

61. Hebt u het idee dat men zich voor het concert speciaal kleedt?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee
- Ja
- Incidenteel
- Minder dan vroeger
- Meer dan vroeger
- Dat verschilt per generatie
- Bij mijn serie wel
- Dat ben je sociaal verplicht
- Weet niet

Andere mening, namelijk

.....

Uw muzikale smaak

62. Geeft u bij een concert de voorkeur aan stukken uit dezelfde tijd/van dezelfde componist, of houdt u van meer variatie?

- Dezelfde tijd/componist
- Meer variatie

63. Welke componisten hoort u het liefst in de concertzaal?

- 1.
- 2.
- 3.

64. Zijn er ook componisten die u liever niet hoort?

- 1.
- 2.
- 3.

65. Heeft u een voorkeur voor concerten waar een solist optreedt?

- Ja
- Nee (door naar vraag 68)

66. Zo ja, welke solist / met welk instrument?

- 1.
- 2.
- 3.

67. Zo ja, waarom heeft u een voorkeur voor concerten waar een solist optreedt?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Vanwege de individuele prestatie
- Vanwege het optreden van grote namen
- Vanwege de variatie
- Dat ligt gemakkelijk in het gehoor

- Dan kan ik mijn aandacht concentreren
- Ik houd van een bepaald instrument
- Vanwege het samenspel van de solist en het orkest

68. Zou u bepaalde dirigenten willen horen?

- Nee
- Ja, namelijk

1.
2.
3.

69. Zou u bepaalde orkesten of ensembles willen horen?

- Nee
- Ja, namelijk

1.
2.
3.

70. Zou u meer buitenlandse orkesten of ensembles willen horen?

- Nee
- Ja, namelijk

1.
2.
3.

Moderne muziek

71. Welke componisten beschouwt u als modern?

1.
2.
3.

72. Hoe staat u tegenover moderne klassieke muziek die in de concertzaal wordt uitgevoerd?

- Negatief, afwijzend
- Onverschillig, geen bezwaar, geef ze een kans
- Positief, actieve belangstelling, wil het beter begrijpen
- Andere mening, namelijk

.....
73. Zou u moderne muziek voor of na de pauze willen horen?

- Voor de pauze (door naar vraag 74)
- Onverschillig (door naar Extra: TivoliVredenburg)
- Na de pauze (door naar vraag 75)

74. Waarom voor de pauze?

- Dan ga je met de mooiste indrukken naar huis
- Dan ben je nog fris om het stuk te begrijpen
- Dan word je gedwongen tot luisteren
- Dan is er aan het slot de gemakkelijkste muziek
- Andere reden, namelijk

.....
75. Waarom na de pauze?

- Dan kun je eerst wennen aan de concert sfeer
- Dan kun je in de pauze weggaan
- Geen klassieke muziek na moderne muziek
- Andere reden, namelijk

Extra: TivoliVredenburg

Muziekcentrum Vredenburg heeft sinds 2007 het aanbod verplaatst naar twee nieuwe locaties, Leidsche Rijn en de Leeuwenbergh. Op de oude locatie op het Vredenburg wordt er gewerkt aan een nieuw muziekgebouw, waarnaar Muziekcentrum Vredenburg naar verwachting in 2014 zal terugkeren.

Heeft u vragen of opmerkingen met betrekking tot de verhuizing terug naar het gebouw op het Vredenburg?

.....
.....
.....
.....
.....

Op welke manier zou u het liefst op de hoogte gehouden willen worden over de opening en de programmering?

.....
.....

Afronding (optioneel)

Heeft u nog een vraag gemist of heeft u aanvullende informatie of opmerkingen?

.....
.....
.....
.....
.....

Wilt u kans maken op de gratis concertkaarten? Vul hieronder dan uw voorkeur en uw gegevens in!

Ik zou graag gaan naar:

(u kunt meerdere voorkeuren aangeven)

- Dinsdag 23 april, 20:00 - Doric String Quartet (Leeuwenbergh)
- Donderdag 25 april, 20:15 - The King's Consort and Choir (Leidsche Rijn)
- Vrijdag 17 mei, 20:15 - Radio Filharmonisch Orkest (Leidsche Rijn)
- Zaterdag 18 mei, 21:00 - Aristo Kwartet (Leeuwenbergh)
- Vrijdag 31 mei, 20:15 - Radio Filharmonisch Orkest (Leidsche Rijn)

Mijn gegevens:

Naam:

Adres:

.....

Telefoon:

E-mail (optioneel):

Wilt u de resultaten van het onderzoek ontvangen?

- Ja
- Nee

Hartelijk dank voor het invullen van deze enquête!

Bijlage 3: Lijst van woonplaatsen

Alle genoemde gemeenten waarin minstens 0,5% van de respondenten woont, vergeleken met die van 1993.

<i>Woonplaats</i>	<i>Aantal keer genoemd</i>	<i>Percentage 2013</i>	<i>Percentage 1993</i>
Alphen aan de Rijn	4	0,5	-
Amersfoort	25	3,4	2,6
Baarn	6	0,8	0,8
Bodegraven-Reeuwijk	6	0,8	-
Bunnik	18	2,4	1,6
Bussum	5	0,7	1,2
Culemborg	14	1,9	-
De Bilt	47	6,3	9,0
De Ronde Venen	7	0,9	-
Ede	11	1,5	-
Ermelo	4	0,5	-
Gorinchem	6	0,8	-
Hilversum	18	2,4	2,4
Houten	16	2,1	1,4
Huizen	7	0,9	-
IJsselstein	12	1,6	-
Leusden	7	0,9	0,8
Montfoort	9	1,2	-
Nieuwegein	25	3,4	2,6
Nijkerk	4	0,5	-
Oosterhout	5	0,7	-
Soest	15	2,0	2,0
Stichtse Vecht	31	4,2	1,6
Tiel	4	0,5	-
Utrecht	213	28,6	33,2
Utrechtse Heuvelrug	29	3,9	5,4
Veenendaal	7	0,9	0,6
Vianen	6	0,8	0,6
Wijdmeren	6	0,8	-
Wijk bij Duurstede	7	0,9	1,4
Woerden	18	2,4	1,4
Woudenberg	5	0,7	-
Zeist	42	5,6	8,2
Totaal:	639	85,5	76,8

Gemeenten die in 1993 wel in deze lijst stonden, maar in 2013 niet meer: Amsterdam, Haarlem, Harmelen, Oudewater, Wageningen.

Bijlage 4: Lidmaatschap omroeporkesten gekruist met geselecteerde series

	<i>Internationale Toporkesten</i>	<i>Barok- orkesten</i>	<i>Romantiek op Zondag</i>	<i>Piano- concerten</i>	<i>Vrijdag van Vredenburg</i>	<i>Nieuwe Series</i>
Nee	35,5	26,5	22,4	25,9	20,4	14,8
TROS	-	2,4	3,2	-	2,5	-
AVRO	3,2	2,4	7,7	14,8	8,9	-
NCRV	9,7	12,0	10,9	7,4	13,1	-
KRO	6,5	10,8	11,5	11,1	11,1	-
VARA	-	3,6	6,4	3,7	5,4	-
VPRO	38,7	30,1	23,1	18,5	21,0	85,2
EO	3,2	2,4	1,3	3,7	4,8	-
MAX	-	2,4	4,5	-	3,5	-
BNN	-	-	0,6	-	0,3	-
Overig	-	-	-	3,7	1,0	-
Comb.	3,2	7,2	8,3	11,1	8,0	-
	(n = 31)	(n = 83)	(n = 156)	(n = 27)	(n = 314)	(n = 27)